

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 12(300) 2016

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, prof. univ. (Constanța, România); A. Armeanic, doctor în drept, conf. univ.; V. Balmuș, doctor în drept; C. Bocancea, doctor în drept, prof. univ. (Iași, România); V. Bujor, doctor în drept, prof. univ.; A. Burian, doctor habilitat în drept; Gh. Costachi, doctor habilitat în drept, prof. univ.; I. Floander, doctor în drept (Constanța, România); M. Gheorghică, doctor habilitat în drept, prof. univ.; Gh. Gladchi, doctor habilitat în drept; V. Guțuleac, doctor în drept, prof. univ.; V. Florea, doctor în drept, prof. univ.; V. Moraru, doctor în drept, prof. univ.; V. Naumov, redactor-șef adjunct; V. Popa, doctor habilitat în drept, prof. univ.; V. Stratonov, doctor în drept, prof. univ. (Herson, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasviata.in.ua

SUMAR

Victor MORARU, Ion COVALCIUC. Particularitățile exercitării controlului asupra măsurilor speciale de investigații autorizate de către procuror	4
Liliana ROTARU-MASLO. Drepturile și obligațiile lucrătorilor medico-sanitari și farmaceutici în exercitarea atribuțiilor de serviciu. Prevederi interne și internaționale.....	8
Valeriu KUCIUK. Deficiențe de reglementare a activității de depozitare	13
Angela TĂLĂMBUȚĂ. Reglementările privind instituția înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață în legislația Republicii Moldova și a altor state	27
Tatiana MACOVEI. Trimiterea în deplasare în interes de serviciu	31
Adrian BADIA. Principiile aplicării mijloacelor tehnice în activitatea de urmărire penală	35
Nadia-Elena DODESCU. Tendințe actuale ale traficului de persoane	39
Nadejda BUSUIOC. Reflecții asupra particularităților de incadrare juridică a faptelor de evaziune fiscală.....	42
Andrei IOVU. Reglementări constituționale privind minoritățile: studiu comparat.....	46
Daniela POJAR. Natura juridică a abuzului de drept	50
Vasilica-Leontina TUDOR. Considerații privind reglementarea juridică a medierii în România, Republica Moldova și unele state din Europa.....	54
Lista publicațiilor în „Legea și viața” pentru anul 2016.....	60

PARTICULARITĂȚILE EXERCITĂRII CONTROLULUI ASUPRA MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII AUTORIZATE DE CĂTRE PROCUROR

Victor MORARU,

doctor în drept, profesor universitar, USM

Ion COVALCIUC,

doctorand, ULIM

SUMMARY

The question relating to the organization of control in the process of carrying out the activity of special investigation in the science of the administration of the work of the organs of law enforcement has not been subject to wide public discussion. For his part, the non-discussing of the question relating to the organization and to exercise control over the special measures of investigation does not mean, however, about the fact that the issue of organization of such a control is missing. The problem of control in the process of achieving the activity of the special investigation consists in the lack of appropriate links between subjects, means and purposes of the provided control. In the framework of this article is exposed the appeal procedure measures of special investigations carried out both outside, and in a criminal prosecution.

Keywords: activity, special investigations, special investigation measures, prosecution, prosecutor, judicial review, procedural safeguards, ordinance, authorization, complaint, suspected, accused, defender, injured party, approach, closing, honor, legality, and the criminal trial

REZUMAT

Problema referitoare la organizarea controlului în procesul efectuării activității speciale de investigații în știința administrării activității organelor de ocrotire a normelor de drept nu a fost supusă discuțiilor largi. La rândul său, neinclusiunea în ordinea de zi a problemei referitoare la organizarea și exercitarea controlului asupra măsurilor speciale de investigații nu vorbește însă despre faptul că aceasta nu există. Problema organizării controlului în procesul realizării activității speciale de investigații constă în lipsa unei legături corespunzătoare între subiectele, mijloacele și scopurile controlului vizat. În cadrul acestui articol este expusă procedura de contestare a măsurilor speciale de investigații efectuate atât în afara, cât și în cadrul urmăririi penale.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, urmărire penală, procuror, control judiciar, garanții procesuale, ordonanță, autorizare, plângere, bănuit, învinuit, apărător, parte vătămată, demers, încheiere, judecător, legalitate, proces penal

Introducere. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 24 iulie 1994, a recunoscut drepturile și libertățile omului ca fiind valoarea supremă, a declarat viața, onoarea și demnitatea ca fiind inviolabile, drept urmare a cărui fapt statul s-a văzut obligat de a crea mecanisme reale pentru asigurarea vieții, onoarei, demnității, precum și a altor drepturi firești ale persoanei umane. Organele puterii de stat ale Republicii Moldova au întreprins, în ultima perioadă de timp, eforturi considerabile pentru construirea statului de drept.

În acest context, s-a materializat și stringenta necesitate de a crea mecanisme sigure și pe segmental apărării drepturilor și libertăților persoanei în procesul efectuării activității speciale de investigații.

Materiale utilizate și metode aplicate. Metodologia cercetării științifice este axată pe studierea doctrine, legislației și a activității practice în dome-

niul măsurilor speciale de investigații autorizate de către procuror. În calitate de metode ale cercetării științifice au servit metodele: istorică, sistematică, logică, comparativă, precum și analiza și sinteza.

Rezultate obținute și discuții. Controlul judiciar asupra activității speciale de investigații este aspect obligatoriu al acesteia „legalizat” în condițiile actuale. În același timp, controlul nominalizat constituie și o etapă obligatorie a realizării activității speciale de investigații, care generează îngrădirea drepturilor și libertăților persoanei [1, p. 135].

Controlul judiciar reprezintă o modalitate excelentă și reușită de protecție a drepturilor și libertăților persoanelor din partea statului în cadrul procesului penal. Activitatea procurorului și controlul judiciar, suplinindu-se și asigurându-se reciproc, urmează să asigure drepturile și libertățile persoanei în cadrul activității speciale de investi-

gații, descoperirii cu succes a faptelor infracționale și tragerii la răspundere a celor vinovați.

Fără a exagera, putem menționa cu certitudine că în sistemul acestor garanții, activitatea procurorului este cu mult mai importantă, deoarece anume el se află în epicentrul câmpului juridic, unde se realizează în mod practic și nemijlocit cerințele, îngrădirile și indicațiile asupra efectuării măsurilor speciale de investigații, care în mod direct sau indirect afectează drepturile persoanelor [2, p. 8].

Problema organizării controlului în procesul realizării activității speciale de investigații constă în lipsa unei legături corespunzătoare între subiectele, mijloacele și scopurile controlului vizat. În situația dată, în continuare vom încerca să expunem procedura de contestare a măsurilor speciale de investigații *efectuate atât în afara, cât și în cadrul urmăririi penale.*

Astfel, în conformitate cu prevedede-

rule art. 26 din Legea cu privire la activitatea specială de investigații, nr. 59 din 29.03.2012 [3], ordonanța procurorului prin care a fost autorizată măsura specială de investigații sau prin care s-a constatat legalitatea efectuării ei se contestă la procurorul ierarhic superior de către:

a) ofițerul de investigații care a solicitat autorizarea măsurii speciale de investigații și/sau care a efectuat măsura specială de investigații;

b) persoana căreia, prin efectuarea măsurii speciale de investigații, i s-au încălcat drepturile și libertățile fundamentale.

Persoanele menționate sînt în drept să atace ordonanța cu privire la:

a) refuzul procurorului de a autoriza măsura specială de investigații;

b) legalitatea implementării măsurii speciale de investigații;

c) declararea nulă a rezultatelor măsurilor speciale de investigații.

Cererea de contestare este adresată procurorului ierarhic superior în termen de 15 zile de la data aducerii la cunoștință a ordonanței și se depune direct acestuia sau procurorului care a emis actul contestat. În cazul în care cererea de contestare a fost depusă procurorului care a emis actul contestat, acesta este obligat ca, în termen de 48 de ore de la primirea ei, să o înainteze procurorului ierarhic superior, însoțită de explicațiile sale, de procesul-verbal privind efectuarea măsurilor speciale de investigații și de materialele acumulate în legătură cu efectuarea acestuia, după caz.

Pentru a asigura examinarea cererii de contestare, ofițerul de investigații sau conducătorul subdiviziunii specializate va pune la dispoziția procurorului ierarhic superior materialele necesare în legătură cu cererea de contestare, cu excepția datelor despre persoanele care au contribuit în mod substanțial la efectuarea măsurii speciale de investigații.

Procurorul ierarhic superior examinează cererea de contestare în termen de 5 zile și dispune: a) anularea ordonanței procurorului, cu indicarea acțiunilor ce urmează a fi întreprinse de către acesta; sau b) menținerea ordonanței în vigoare.

Ordonanța procurorului ierarhic superior este irevocabilă. Măsurile speciale de investigații autorizate de

către conducătorul subdiviziunii specializate se contestă la conducătorul autorității a cărei subdiviziune efectuează activitatea specială de investigații.

În continuare, menționăm că și capitolul VII din Codul de procedură penală al Republicii Moldova [4] reglementează controlul efectuat de către procuror asupra legalității acțiunilor, inacțiunilor și actelor, acest control avînd implicații anume asupra acțiunilor, inacțiunilor și actelor realizate în cadrul urmăririi penale. În situația data, în conformitate cu prevederile art. 298 Cod de procedură penală, împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitatea specială de investigații pot înainta plîngere bănuitul, învinuitul, reprezentantul lor legal, apărătorul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă și reprezentanții acestora, precum și alte persoane ale căror drepturi și interese legitime au fost lezate de aceste organe.

Plîngerea este adresată procurorului care conduce urmărirea penală și se depune fie direct la acesta, fie la organul de urmărire penală. În cazul în care plîngerea a fost depusă la organul de urmărire penală, acesta este obligat să o înainteze, în termen de 48 de ore de la primirea ei, procurorului împreună cu explicațiile sale sau ale organului care exercită activitatea specială de investigații, atunci cînd acestea sînt necesare. Plîngerea depusă nu suspendă executarea acțiunii sau actelor atacate, dacă procurorul care conduce urmărirea penală nu consideră aceasta necesar.

Conform art. 299 din Codul de procedură penală, procurorul, în termen de cel mult 15 zile de la primirea plîngerii înaintate, este obligat să o examineze și să comunice decizia sa persoanei care a depus plîngerea. În cazul în care plîngerea se respinge, procurorul, prin ordonanță, urmează să expună motivele pentru care o consideră neînteimeată, explicînd totodată, modalitatea contestării hotărîrii sale la judecătorul de instrucție.

În continuare, bănuitul, învinuitul, reprezentantul lor legal, apărătorul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă și reprezentanții acestora, precum și alte persoane ale căror drepturi și interese legiti-

me au fost lezate de aceste organe, în conformitate cu art. 299¹, pot depune plîngere împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor efectuate sau dispuse de procurorul care conduce urmărirea penală sau exercită nemijlocit urmărirea penală ori împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor care au fost efectuate sau dispuse în baza dispozițiilor date de procurorul respectiv.

Plîngerea împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor efectuate sau dispuse de procurorul teritorial sau de cel al procuraturii specializate, precum și de adjuncții lor, se examinează de către Procurorul General sau adjuncții lui ori de procurorii-șefi de direcție, secții și servicii ale Procuraturii Generale. Plîngerea împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor efectuate sau dispuse de procurorii-șefi de direcție, secții și servicii ale Procuraturii Generale se examinează de Procurorul General sau adjuncții lui.

Plîngerea se adresează, în termen de 15 zile din momentul efectuării acțiunii, inacțiunii sau de cînd s-a luat cunoștință de act, procurorului ierarhic superior și se depune fie direct la acesta, fie la procurorul care conduce sau exercită nemijlocit urmărirea penală. În cazul în care plîngerea a fost depusă la procurorul care conduce sau exercită nemijlocit urmărirea penală, acesta este obligat să o înainteze, în termen de 48 de ore de la primirea ei, procurorului ierarhic superior împreună cu explicațiile sale, atunci cînd acestea sînt necesare.

Ordonanța prin care procurorul ierarhic superior a soluționat plîngerea poate fi contestată la judecătorul de instrucție.

Plîngerea se examinează de către procurorul ierarhic superior în termenul și în condițiile prevăzute la art. 299 Cod de procedură penală (în termen de 15 zile), care se aplică în mod corespunzător. În cazurile în care plîngerea este admisă, procurorul ierarhic superior este în drept: 1) să schimbe temeiul de drept al actului procesual contestat; 2) să anuleze sau să modifice actul procesual contestat ori unele elemente de fapt în baza cărora s-a dispus actul contestat.

În cazurile în care examinarea plîngerii înaintate este de competența judecătorului de instrucție, procurorul sau, după caz, procurorul ierarhic superior,

în termen de 5 zile, trimite plîngerea împreună cu materialele respective de urmărire penală la judecătorul de instrucție. Deci, în continuare, controlul privind măsurile speciale de investigații autorizate de către procuror capătă un caracter judiciar, fiind înfăptuit de către judecătorul de instrucție.

Activitatea judecătorului de instrucție referitoare la examinarea și soluționarea plîngerilor adresate de părțile în proces și de alte persoane interesate împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organelor de urmărire penală, ale organelor care exercită activitatea specială de investigații și ale procurorului se include în sfera controlului judiciar al procedurii prejudiciare. Atribuțiile judecătorului de instrucție în sfera controlului judiciar sînt reglementate de Codul de procedură penală, de Legea cu privire la activitatea specială de investigații și de alte legi care conțin anumite norme cu caracter procesual-penal [5, p. 163].

Cu referire la instituția controlului judiciar în procesul penal, cercetătorul N.N. Covtun menționează următoarele: „Este necesar de a deosebi acele raporturi procesuale în cadrul cărora aspectul de control al activității procesuale (verificarea și aprecierea) este dominant, mijloc de deplin determinat pentru soluționarea unei sarcini procesuale concrete, mijloc de bază pentru atingerea unui scop strict determinat, și unde figurează doar în calitate de element aparte în mecanismul realizării scopului final, deoarece, în caz contrar, controlul prejudiciar „se dizolvă” în cadrul controlului procesual curent, cotidian, realizat în calitate de componentă a unui probatoriu unic” [6, p. 10].

În situațiile în care potențialul împuternicirilor judecătorești este determinat de scopurile controlului judiciar asupra activității procesual-penale, avem de a ne ciocni nemijlocit de controlul judiciar. Cînd însă împuternicirile judecătorești nu sînt legate de scopurile controlului judiciar, ci țin de alte scopuri importante ale procesului penal, cum ar fi, de exemplu, aplicarea pedepsei sau atingerea scopului procesului penal fără aplicarea ei, apoi nu sîntem în prezența controlului judiciar propriu, ci în fața unei forme a controlului procesual realizat de către instanța de judecată. În acest fel, o par-

ticularitate aparte a controlului judiciar asupra activității procesual-penale ține de faptul că el este legat nemijlocit de scopurile acestui gen de control.

Scopul controlului judiciar asupra activității procesual-penale îl reprezintă apărarea judecătorească (asigurarea) a drepturilor constituționale. În sens textual, scopul controlului judiciar asupra activității procesual-penale este analogic scopului controlului judiciar asupra activității speciale de investigații. Scopul controlului judiciar asupra activității speciale de investigații ține de asemenea de protecția, de apărarea drepturilor și libertăților constituționale [7, p. 189]. Astfel, primul semn esențial și delimitator al controlului judiciar asupra activității speciale de investigații îl prezintă scopul acestuia – asigurarea drepturilor constituționale.

Scopul controlului judiciar asupra activității speciale de investigații reprezintă nu doar unicul semn al noțiunii de control judiciar asupra activității speciale de investigații. De rînd cu scopul controlului judiciar, la categoria semnelor (trăsăturilor) esențiale ale controlului judiciar asupra activității speciale de investigații mai urmează a fi atribuită și acea împrejurare că acest control figurează în calitate de condiție generală a activității speciale de investigații. Prin control judiciar în calitate de condiție generală a activității speciale de investigații urmează să înțelegem regula care este absolut obligatorie pentru a fi respectată în procesul efectuării măsurilor speciale de investigații, precum și luarea de hotărîri operative-investigative, legate de îngrădirea drepturilor constituționale ale persoanelor doar în modul corespunzător, reglementat de lege.

De asemenea, obiectul controlului judiciar asupra activității speciale de investigații îl reprezintă dreptul constituțional al persoanei care urmează a fi îngrădit (sau care este încălcat). Obiectul controlului judiciar asupra activității speciale de investigații îl reprezintă legalitatea și justificarea unei acțiuni (inacțiuni) speciale de investigații concrete sau a unei hotărîri operative-investigative.

Limitele controlului judiciar asupra activității speciale de investigații sînt indicate în lege. Conform lor, controlul asupra activității speciale de investigații este îngrădit de următoare-

le circumstanțe: în primul rînd, acest control este posibil în situația autorizării de către instanța de judecată a măsurilor speciale de investigații, legate de îngrădirea drepturilor și libertăților omului și persoanei; în al doilea rînd, în cazurile adresării plîngerilor instanței de judecată de către persoanele care consideră că acțiunile organelor ce realizează activitatea specială de investigații au dus la încălcarea drepturilor și libertăților lor; în al treilea rînd, în cazul adresării plîngerilor instanței de judecată de către persoanele a căror vinovăție nu a fost dovedită în ordinea stabilită prin lege și care dispun de fapte (informații) referitoare la înfăptuirea în privința lor a măsurilor speciale de investigații, precum și în privința refuzului de a prezenta informații operative-investigative în limitele cerințelor conspirației și ale asigurării secretului de stat.

Cu toată considerabilitatea instituției controlului judiciar asupra activității speciale de investigații, ea este totuși, într-o anumită măsură, episodică. Totodată, un atare tratament al locului și rolului controlului judiciar asupra activității speciale de investigații urmează a fi considerat drept unul rațional, deoarece sarcina de bază privind legalitatea și motivarea acțiunilor (inacțiunilor) investigativ-operative, precum și a hotărîrilor corespunzătoare ale persoanelor cu funcții de răspundere care efectuează activitatea specială de investigații este plasată și asupra procurorului [7, p. 190-191].

Astfel, controlul legalității acțiunilor și actelor efectuate de organul de urmărire penală, de organul care înfăptuiește măsurile operative de investigații sau ale procurorului care exercită nemijlocit acțiuni de urmărire penală va fi dispus judecătorului de instrucție, după ce plîngerile persoanelor asupra actelor ilegale vor fi examinate de către procurorul care conduce urmărirea penală sau de procurorul ierarhic superior. Judecătorul de instrucție examinează plîngerile împotriva actelor ilegale ale organelor de urmărire penală și ale organelor ce exercită activitatea operativă de investigații dacă persoana nu este de acord cu rezultatul examinării plîngerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la plîngerea sa de la procuror în termenul prevăzut de lege. De asemenea, judecătorul de instrucție

examinează plîngerile împotriva acțiunilor ilegale ale procurorului care exercită nemijlocit acțiuni de urmărire penală, dacă persoana nu este de acord cu rezultatul examinării plîngerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la ea de la procuror în termenul prevăzut de lege. Demersurile și plîngerile înaintate împotriva actelor ilegale ale organului de urmărire penală, ale subdiviziunilor care înfăptuiesc măsurile operative de investigații și ale procurorilor care exercită nemijlocit acțiuni de urmărire penală se examinează de către judecătorul de instrucție la locul efectuării urmăririi penale sau a măsurilor operative de investigații (art. 300 Cod de procedură penală) [5, p. 165].

Examinarea plîngerii împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organului care exercită activitate specială de investigații este reglementată de art. 313 Cod de procedură penală al Republicii Moldova. În conformitate cu această normă, „(1) Plîngerile împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organului de urmărire penală și ale organelor care exercită activitate specială de investigații pot fi înaintate judecătorului de instrucție de către bănuțit, învinuit, apărător, partea vătămată, de alți participanți la proces sau de către alte persoane drepturile și interesele legitime ale cărora au fost încălcate de aceste organe, în cazul în care persoana nu este de acord cu rezultatul examinării plîngerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la plîngerea sa de la procuror în termenul prevăzut de lege.

(2) Persoanele indicate în alin.(1) sînt în drept de a ataca judecătorului de instrucție:

1) refuzul organului de urmărire penală:

a) de a primi plîngerea sau denunțul privind pregătirea sau săvîrșirea infracțiunii;

b) de a satisface demersurile în cazurile prevăzute de lege;

c) de a începe urmărirea penală;

2) ordonanțele privind încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire penală;

3) alte acțiuni care afectează drepturile și libertățile constituționale ale persoanei.

(3) Plîngerea poate fi înaintată, în

termen de 10 zile, judecătorului de instrucție la locul aflării organului care a admis încălcarea.

(4) Plîngerea se examinează de către judecătorul de instrucție în termen de 10 zile, cu participarea procurorului și cu citarea persoanei care a depus plîngerea. Neprezentarea persoanei care a depus plîngerea nu împiedică examinarea plîngerii. Procurorul este obligat să prezinte în instanță materialele respective. În cadrul examinării plîngerii, procurorul și persoana care a depus plîngerea dau explicații.

(5) Judecătorul de instrucție, considerînd plîngerea întemeiată, adoptă o încheiere prin care obligă procurorul să lichezide încălcările depistate ale drepturilor și libertăților omului sau ale persoanei juridice și, după caz, declară nulitatea actului sau acțiunii procesuale atacate. Constatînd că actele sau acțiunile atacate au fost efectuate în conformitate cu legea și că drepturile sau libertățile omului sau ale persoanei juridice nu au fost încălcate, judecătorul de instrucție pronunță o încheiere despre respingerea plîngerii înaintate. Copia de pe încheiere se expediază persoanei care a depus plîngerea și procurorului.

(6) Încheierea judecătorului de instrucție este irevocabilă, cu excepția încheierilor privind refuzul în pornirea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărirea penală, încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale și reluarea urmăririi penale, care pot fi atacate cu recurs la curtea de apel în termen de 15 zile de la data pronunțării”.

Așadar, cadrul juridic constituit în Republica Moldova este favorabil protecției drepturilor și libertăților omului prin stabilirea modului de atacare a unor acțiuni și acte ilegale ale organului de urmărire penală, ale organului care exercită activitatea operativă de investigații sau ale procurorului care exercită nemijlocit acțiuni de urmărire penală, judecătorului de instrucție în scopul restabilirii drepturilor și libertăților lezate [5, p. 166].

Concluzii. Instituția controlului judiciar asupra activității speciale de investigații este totuși, într-o anumită măsură, episodică. Totodată, un atare tratament al locului și rolului controlului judiciar asupra activității speciale de investigații urmează a fi considerat

drept unul rațional, deoarece sarcina de bază privind legalitatea și motivarea acțiunilor (inacțiunilor) investigativ-operative, precum și a hotărîrilor corespunzătoare ale persoanelor cu funcții de răspundere care efectuează activitatea specială de investigații este plasată și asupra procurorului.

Obiectul controlului judiciar asupra activității speciale de investigații îl reprezintă dreptul constituțional al persoanei, care urmează a fi îngrădit (sau care este încălcat). Obiectul controlului judiciar asupra activității speciale de investigații îl constituie legalitatea și justificarea unei acțiuni (inacțiuni) speciale de investigații concrete sau a unei hotărîri operativ-investigative.

Referințe bibliografice

1. Шумилов А.Ю. Курс основ оперативно-розыскной деятельности. Учебник. М.: Издательский Дом Шумиловой И.И., 2008, с. 135.

2. Лопухина Н.Г. Прокурорский надзор как одна из важнейших гарантий обеспечения конституционного права личности на тайну телефонных переговоров. В: Закон и право, М., 2001, № 6, с. 8.

3. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 113-118/373 din 08.06.2012, art. 28.

4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: Legea Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

5. Șterbeț Valeria, Avram Mihail, Popovici Tudor, Gurschi Constantin, Tomuleț Călin. Ghidul judecătorului de instrucție. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2007, p. 163.

6. Ковтун В.Н. Судебный контроль в уголовном судопроизводстве России: понятие, сущность, формы. Автореферат диссертации доктора юридических наук. Нижний Новгород, 2002, с. 10.

7. Саакян А.Г. Оперативно-правовой механизм использования результатов оперативно-розыскной деятельности в отечественном досудебном производстве. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2010, с. 189.

DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE LUCRĂTORILOR MEDICO-SANITARI ȘI FARMACEUTICI ÎN EXERCITAREA ATRIBUȚIILOR DE SERVICIU. PREVEDERI INTERNE ȘI INTERNAȚIONALE

Liliana ROTARU-MASLO,
doctor în drept, conferențiar universitar

SUMMARY

It is well known the fact that the health is the condition of existence of the human being. That is why any society that wants to thrive must be directly interested in maintaining and restoring of the health of its members. But, this fact it is not possible without the work of the medical and pharmaceutical specialists. Namely doctors are those who fight for the life of the patient, often, against the clock. At the base of activity of any doctor are many years of studies, continuous trainings, dedication and devotion, and an enormous responsibility for the life and the health of every patient. In the specialty literature, the rights and obligations of the patients are more analyzed than those of doctors. For these reasons, we decided to make a study of rights and obligations of health care workers.

Keywords: health-care, conditions for the exercise of medical activity, rights and obligations of the health care workers, responsibility of doctors, liability of the medical and pharmaceutical specialists

REZUMAT

Este bine cunoscut faptul că sănătatea este condiția existenței ființei umane. De aceea, orice societate care dorește să prospere, trebuie să fie direct interesată în menținerea și restabilirea sănătății membrilor săi. Dar acest lucru nu este posibil fără concursul nemijlocit al lucrătorilor medico-sanitari și farmaceutici. Anume medicii sînt cei care luptă adesea contra cronometru pentru viața pacientului. În spatele oricărui medic sînt mulți ani de studii, perfecționare continuă, abnegație, tărie și devotament și o responsabilitate enormă pentru viața și sănătatea bolnavului. În literatura de specialitate se analizează cu precădere drepturile și obligațiile bolnavilor, iar cele ale medicilor – mai puțin. Din aceste considerente, am decis să facem un studiu al drepturilor și obligațiilor lucrătorilor medicali.

Cuvinte-cheie: sănătate, condițiile exercitării meseriei de medic, drepturile și obligațiile lucrătorilor medicali, responsabilitatea medicilor, răspunderea lucrătorilor medico-sanitari și farmaceutici

Introducere. Sănătatea este definită ca o „stare bună a unui organism în care toate organele funcționează normal, nefiind bolnav” [8, p. 602]. Organizația Mondială a Sănătății (OMS) a definit sănătatea ca „o situație de bună stare fizică, mentală și socială completă, nu numai absența bolii sau a infirmității” [7, p. 198]. Cu toate acestea, în practica OMS nu s-a dat o interpretare clară și un conținut precis noțiunilor de „bună stare” sau de „bună stare socială” în legătură cu sănătatea.

Într-o definiție mai recentă, OMS afirmă: „Orice ființă umană are dreptul la un mediu cu minimum de riscuri pentru sănătate și are dreptul să aibă acces la servicii de sănătate care pot să prevină ori să aline suferința sa, să trateze bolile și să sprijine menținerea și promovarea sănătății de-a lungul vieții sale” [10, p. 199]. Întru îndeplinirea acestor prevederi, rolul medicului și al lucrătorilor medicali este indiscutabil. Activitatea medicală presupune, pe lângă o serioasă pregătire, informare și perfecționare continuă și o corectă aplicare a cunoștințelor acumulate, abnegație, curaj, devotament, mergînd

pînă la sacrificiul de sine pentru salvarea vieții și sănătății bolnavilor. În caz de urgență, indiferent de funcția și specialitatea sa, medicul este obligat să acorde îngrijirile medicale necesare bolnavului aflat în pericol cu imparțialitate, fără deosebire de naționalitate, religie, opinii politice sau filosofice și făcînd abstracție de sentimentele pe care bolnavul i le inspiră [11, p. 158].

Scopul studiului constă în analiza drepturilor și obligațiilor medicilor și ale lucrătorilor medicali prin prisma prevederilor actelor naționale și internaționale în domeniu.

Rezultate și discuții. Principali prestatori de servicii medicale sînt medicii și lucrătorii medico-sanitari și farmaceutici. Medicul este cea persoană fizică, cu capacitate deplină de exercițiu, care are studii superioare și postuniversitare medicale și care a depus jurămîntul respectiv [9, p. 49].

Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264-XVI din 27.10.2005 [4], în art. 3, stabilește care sînt **principiile generale ale exercitării profesiei de medic**. Aceste principii sînt:

- pregătirea profesională corespun-

zătoare concepției de instruire universitară și postuniversitară pe specialitate a cadrelor de medici și farmaciști în Republica Moldova, ajustată la standardele educaționale profesionale internaționale;

- competența, responsabilitatea profesională a medicului și înzestrarea lui cu înalte calități etico-morale, respectarea principiului „Nu dăuna”;

- respectarea drepturilor și intereselor pacientului, precum și ale rudelor lui;

- respectarea primatului vieții și al dreptului inerent la viață al ființei umane;

- respectarea și protejarea drepturilor și intereselor legitime ale medicului, indiferent de caracterul public sau privat al sistemului în care activează și de forma de exercitare a profesiei;

- asigurarea condițiilor optime de exercitare a activității profesionale.

Este de notat că, prin însăși esența sa, profesiunea de medic are un **caracter uman**. Acest caracter se manifestă prin faptul că orice act medical se exercită exclusiv în interesul păstrării, restabilirii și fortificării sănătății individului și în interesul societății. În ori-

ce condiții de exercitare a profesiei, medicul trebuie să manifeste disponibilitate, corectitudine, devotament și respect față de ființa umană [4, art. 6].

O altă caracteristică a profesiei de medic îl constituie **respectul față de ființa umană**. Astfel, sănătatea omului reprezintă valoarea supremă cu caracter personal și social. Medicul este obligat, prin utilizarea tuturor capacităților și cunoștințelor profesionale, să contribuie la protejarea sănătății populației, să combată orice formă de cruzime și înjosire a demnității umane, păstrând respectul față de ființa umană [4, art. 7].

Prevederi similare se conțin și Ghidul european de etică medicală, adoptat la Conferința Internațională a Ordinilor și Organismelor cu atribuții similare (Paris, ianuarie 1987) [1]. Astfel, în art. 1 se prevede că: „Vocația medicului constă în apărarea sănătății fizice și mentale a omului și ușurarea suferinței, respectarea vieții și demnității persoanei umane, fără discriminare de vîrstă, rasă, religie, naționalitate, de condiție socială, de ideologie politică și pentru orice alt motiv, în timp de pace ca și în timp de război”. Prin acest Ghid de etică medicală **sînt interzise tortura și tratamentele inumane** [1, art. 23 și 24].

În relațiile cu colegii de breaslă trebuie să existe **relații de confraternitate (colegialitate)**. Codul Internațional al eticii medicale [2] conține prevederi ce vizează datoriile medicului față de colegii săi. Astfel, conform prevederilor în cauză:

- Un medic se va comporta fata de colegii săi tot așa cum și-ar dori ca aceștia să se comporte față de el.

- Nu va submina relația pacient-medec a colegilor în scopul de a atrage pacienții.

- Cînd este medical necesar, va comunica cu colegii care sînt implicați în îngrijirea aceluiasi pacient.

- Aceasta comunicare va respecta confidențialitatea și va fi limitată la informația necesară.

Idei similare găsim și în art. 19 din Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic, nr. 264-XVI din 27.10.2005 [4], și în art. 29 din Ghidul european de etică medicală [1]. La fel trebuie să fie și raporturile dintre medic și farmacist, care trebuie să se desfășoare în spirit de colaborare, în

limitele competențelor specifice stabilite. Raporturile dintre medic și farmacist nu sînt raporturi de subordonare [4, art. 20].

În ceea ce privește **formele exercitării profesiei de medic**, apoi profesia este dată poate fi exercitată independent (libera practică) sau în cadrul unei instituții medicale de stat. Exercițarea independentă a profesiei de medic reprezintă activitatea profesională a medicului la o întreprindere persoană juridică sau la o persoană fizică agent al activității de întreprinzător, care prestează servicii medicale în baza licenței și acreditării.

Drepturile și obligațiile lucrătorilor medico-sanitari și farmaceutici în exercitarea atribuțiilor de serviciu sînt reglementate de mai multe acte normative. În primul rînd, este vorba de Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995 [5] și de Legea cu privire la activitatea farmaceutică nr. 1456-XII din 25.05.1993 [6]. Aceste acte normative conțineau prevederi cu caracter general despre profesia de medic, pe lîngă domeniile reglementate de ele. Dar odată cu adoptarea Legii cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264-XVI din 27.10.2005 [4], au fost reglementate toate aspectele importante ale acestei meserii nobile.

Pentru o mai bună elucidare a subiectului interesat, vom face o analiză a drepturilor și obligațiilor celor care exercită profesia de medic și cea de farmacist prin prisma actelor normative enumerate mai sus. Astfel, profesia de medic poate fi exercitată de orice persoană care îndeplinește următoarele **condiții** [4, art. 4 alin. (1)]:

- este cetățean al Republicii Moldova; are domiciliu sau drept de reședință în Republica Moldova;

- are diplomă de licență în medicină (studii integrate) și diplomă de medic specialist sau diplomă de studii superioare profil medicină și diplomă de licență după absolvirea studiilor de rezidențiat/certificat după absolvirea internurii, eliberate conform legislației Republicii Moldova sau obținute într-un alt stat și recunoscute și echivalente în condițiile stabilite de Guvern;

- își perfecționează, pe parcursul întregii sale activități profesionale, cunoștințele teoretice și deprinderile practice conform regulamentelor elaborate și aprobate de Ministerul Sănă-

tății, utilizînd în acest scop toate posibilitățile accesibile;

- este apt, din punct de vedere medical, pentru exercitarea profesiei;

- nu cade sub incidența restricțiilor și incompatibilităților prevăzute de prezenta lege.

Profesiunea de medic poate fi exercitată în Republica Moldova de către medici-cetățeni străini și apatrizi în condițiile prezentei legi, pe bază de reciprocitate stabilită prin tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte (art. 4 din Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic).

Mai nou, în Lege a fost introdus art. 4¹, ce reglementează profesia de medic-rezident.

Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995 (art. 8 alin. (1)), spre deosebire de Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264-XVI din 27.10.2005, face referire nu doar la medici pentru care sînt obligatorii studiile superioare, ci și la personalul medico-sanitar și farmaceutic cărora această condiție nu li se aplică. Cu alte cuvinte, pentru unele categorii de lucrători este suficient să fie titularul unei diplome de studii medii de specialitate.

De asemenea, pentru menținerea calificării și ridicarea nivelului de pregătire și de responsabilitate profesională, medicii sînt supuși atestării cu o periodicitate de cel puțin cinci ani, în vederea stabilirii gradului de calificare [4, art. 12 alin. (1)]. Atestarea este o etapă importantă în perfecționarea continuă a cadrelor medicale [14, p. 234].

Ținînd cont de progresul tehnicoștiințific, precum și de modernizarea permanentă în medicină, **continuitatea studiilor medicale** este o cerință absolut indispensabilă în exercitarea profesiei de medic. Acest lucru poate fi realizat prin:

- a) pregătire profesională continuă, conform programului elaborat și aprobat de Ministerul Sănătății;

- b) perfecționare sistematică a cunoștințelor și deprinderilor practice ale medicilor la cursuri de reciclare și prin alte forme de stagiu;

- c) atestare a cunoștințelor teoretice și a deprinderilor practice ale medicilor, cu aprecierea gradului de calificare, în modul stabilit de Ministerul Sănătății, ținîndu-se cont de avizul Ligii Medicilor din Republica Moldova;

d) stimulare a activității medicale de înaltă calificare;

e) susținere din partea statului a medicilor în dorința lor de perfecționare a cunoștințelor profesionale [4, art. 10].

Incompatibilitățile și restricțiile fac obiectul de reglementare al art. 8 din Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264-XVI. Astfel, exercitarea profesiei de medic este incompatibilă cu:

a) activitatea farmaceutică: prepararea, eliberarea, distribuția și comercializarea produselor farmaceutice și parafarmaceutice;

b) orice activitate sau ocupație care diminuează sau aduce prejudicii demnității profesionale și încalcă codul deontologic;

c) starea de sănătate necorespunzătoare profilului medical, atestată prin certificat medical eliberat conform legislației;

d) folosirea cunoștințelor medicale în defavoarea sănătății pacienților sau cu scop criminal.

Nu poate exercita profesiunea de medic:

- persoana care a fost condamnată pentru săvârșirea cu intenție a unei infracțiuni, în împrejurări legate de exercitarea profesiei de medic;

- persoana căreia i s-a aplicat pedeapsa interdicției de a exercita profesiunea de medic, pe o durată stabilită prin hotărâre judecătorească definitivă;

- persoana care a fost declarată, prin hotărâre judecătorească, având capacitate de exercițiu restrânsă ori incapacibilă;

- persoana care nu deține actele de studii prevăzute necesare.

O altă cerință cu caracter de impediment în exercitarea profesiei medicco-sanitare sau farmaceutice ar fi pentru persoanele care nu au practicat aceste meserii mai mult de trei ani de zile. Astfel, aceste persoane, dacă doresc să exercite profesiunea, își vor actualiza cunoștințele în instituții de perfecționare sau în alte instituții, urmînd să li se autorizeze ulterior exercițiul profesiunilor medicco-sanitare sau farmaceutice, în modul stabilit [5, art. 9 alin. (3)].

Este de notat că la absolvirea instituției de învățămînt superior medical se depune *jurămîntul medicului*. Modul de depunere a jurămîntului se stabilește de Ministerul Sănătății [4, art. 9].

Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264-XVI din 27.10.2005, în art. 5 alin. 1, face o enumerare a **conținutului activității de medic**. Astfel, activitatea de medic include:

a) acordarea de asistență medicală în caz de îmbolnăvire sau accidentare a pacientului, indiferent de sex, vîrstă, apartenență națională și rasială, stare socială și materială, viziune politică și confesională, religie, limbă, opinie;

b) promovarea educației pentru sănătate;

c) organizarea măsurilor profilactice;

d) perfecționarea calităților profesionale și acumularea experienței medicale;

e) activitatea de instruire în instituțiile medicale de pregătire preuniversitară, universitară și postuniversitară.

De asemenea, medicul, indiferent de forma de proprietate a instituției medicale în care activează, poate conlucra cu organizații profesionale și obștești din domeniul sănătății publice, cu parteneri sociali, cu autorități publice. Medicul poate să exercite și alte activități în limitele legislației în vigoare [4, art. 5 alin. (2)-(3)].

Prevederi similare se conțin și în Ghidul european de etică medicală (Paris, ianuarie 1987), art. 25-28.

Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic (art. 17) face o generalizare a **obligățiunilor profesionale ale medicului**. Astfel, medicul este obligat:

➤ să respecte cu strictețe drepturile și interesele legitime ale pacientului;

➤ să-și perfecționeze în permanență cunoștințele profesionale;

➤ să asigure tratamentul pînă la însănătoșirea pacientului sau pînă la trecerea lui în îngrijirea unui alt medic;

➤ să evite îmbolnăvirile iatrogene;

➤ să păstreze secretul informațiilor personale de care a luat cunoștință în exercitarea profesiei, cu excepția cazurilor prevăzute de prezenta lege și de legislația privind accesul la informații.

Deși legea nu prevede expres și alte situații în tratarea bolnavilor, considerăm că trebuie să atenționăm și asupra lor. O primă situație neacoperită de prezenta lege este necesitatea alegerii între pacienți pentru acordarea unui anumit tratament în situația în care acest tratament există în măsură

limitată. În acest sens sînt dispozițiile Declarației Promovării Drepturilor Pacienților în Europa [3], care în art. 5.5 prevede următoarele: „În împrejurările în care furnizorii trebuie să aleagă între pacienții potențiali pentru un anumit tratament care există în măsura limitată, toți pacienții pentru acel tratament au dreptul la o procedură de selecție cinstită pentru tratamentul respectiv. Alegerea trebuie să se bazeze pe criterii medicale și trebuie făcută fără discriminare”.

O altă situație este cea a bolnavilor pentru care nu mai este necesară internarea spitalicească. În acest sens, Declarația respectivă, în art. 5.7, dispune: „Pacienții pentru care nu mai există motive medicale de internare într-un institut de îngrijiri de sănătate au dreptul la o explicație cuprinzătoare înainte de a fi transferați într-un alt loc sau de a fi trimiși acasă. Transferul poate avea loc numai după ce o alta instituție de îngrijiri de sănătate a acceptat să primească pacientul. Atunci cînd acesta este externat și cînd condițiile sale o cer, serviciile comunitare și cele la domiciliu trebuie să fie disponibile”.

Și o ultimă situație – cea mai disperată – este situația bolnavilor muribunzi. În aceste condiții, pacienții au dreptul de a-și ușura suferințele în conformitate cu starea actuală a cunoștințelor. De asemenea, pacienții au dreptul la îngrijiri terminale umane, pentru a putea muri cu demnitate [3, art. 5.10 și art. 5.11]. Este imperativ ca muribunzul să fie asistat pînă la sfîrșit și să se acționeze în așa fel încît să i se permită să-și păstreze demnitatea”.

Un alt calificativ indispensabil activității medicului, precum și a personalului medico-sanitar și farmaceutic, îl constituie **respectarea secretului profesional**.

Informațiile despre solicitarea asistenței medicale, despre starea sănătății, diagnostic și alte date obținute de medic în examinarea și tratamentul pacientului constituie informații personale și secretul profesional al medicului și nu pot fi divulgate. Cu acordul pacientului sau al reprezentantului său legal, se permite transmiterea informației care constituie secret profesional unor alte persoane, în interesul examinării și tratării pacientului, al efectuării unor investigații științifice, utilizării acestor date în procesul de studii și în alte scopuri.

Prezentarea informațiilor care constituie secret profesional către alte persoane fără consimțământul pacientului sau al reprezentantului său legal se admite în următoarele cazuri:

a) în scopul examinării și tratamentului pacientului care nu este în stare, din cauza sănătății, să-și exprime dorința;

b) în cazul posibilității extinderii unor maladii contagioase, intoxicații și unor alte maladii care prezintă pericol în masă;

c) la cererea organelor de urmărire penală, a procuraturii și instanței judecătorești în legătură cu efectuarea urmăririi penale sau cercetării judecătorești;

c¹) la cererea Avocatului Poporului sau, după caz, a Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, în scopul asigurării protecției persoanelor împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante;

c²) la solicitarea membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii, în cadrul vizitelor efectuate de ei și în limitele necesare desfășurării vizitelor;

d) în caz de acordare a ajutorului medical unei persoane ce nu dispune de capacitate de exercițiu deplină, incapabilă să informeze părinții sau reprezentanții săi legali;

e) în cazul unor circumstanțe în al căror temei se poate presupune că prejudiciul cauzat sănătății persoanei reprezintă consecința unei acțiuni ilegale.

Persoanele cărora le-au fost transmise informații ce constituie secret profesional poartă răspundere pentru divulgarea informației transmise lor, în condițiile legii. Secretul profesional nu poate fi divulgat nici după terminarea tratamentului sau moartea pacientului [4, art. 13 alin. (2) – (9)]. Prevederi similare întâlnim și în literatura de specialitate [13, p. 263].

În Declarația Promovării Drepturilor Pacienților în Europa, adoptată la Amsterdam în martie 1994 [3], respectarea secretului profesional este expres prevăzută în punctul 4 – Confidențialitatea. La fel și în Ghidul european de etică medicală, adoptat la Conferința Internațională a Ordinilor și Organismelor cu atribuții similare (Paris, ianuarie 1987) [1] secretul profesional este consemnat în articolele 7–9. Astfel, medicul este obligat:

➤ să înceapă tratamentul numai după o examinare medicală efectuată personal, iar în cazuri excepționale, de urgență, să dea indicații de tratament prin mijloacele de telecomunicație;

➤ să acorde primul ajutor medical de urgență, indiferent de timpul, locul și de alte circumstanțe ale situației;

➤ să ceară consimțământul pacientului pentru orice prestare medicală conform legislației.

➤ să cunoască și să exercite în permanență atribuțiile de serviciu;

➤ să consemneze refuzul pacientului pentru orice prestare medicală;

➤ să informeze pacientul direct sau prin intermediul reprezentanților legali ori al rudelor lui apropiate despre starea sănătății acestuia;

➤ să respecte normele etico-profesionale;

➤ să execute alte obligații prevăzute de legislație.

În executarea obligațiilor sale profesionale, medicul nu este în drept să supună pacientul unui risc nejustificat, nici chiar cu acordul acestuia. De asemenea, se interzice satisfacerea rugăminții bolnavului de a i se curma viața (eutanasierea) [4, art. 17 alin. (2) – (3)]. Prevederi similare se întâlnesc și în Codul internațional al eticii medicale [1.12].

În termenii Legii cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264-XVI din 27.10.2005 (art. 14), **drepturile profesionale ale medicului** sînt:

a) să fie asigurat cu loc de muncă după încheierea studiilor postuniversitare și să-și desfășoare activitatea medicală conform specializării și calificării obținute;

b) să fie asigurat cu condiții pentru a-și desfășura activitatea profesională cu respectarea regulilor și tehnologiilor de acordare a asistenței medicale;

c) să-și ridice nivelul de pregătire profesională și să fie atestat;

d) să fie remunerat conform funcției ocupate, gradului de calificare profesională, științifico-didactică, rezultatelor activității sale;

e) să i se repare prejudiciul cauzat prin vătămare a sănătății în legătură cu activitatea profesională;

f) să-și apere, inclusiv pe cale judiciară, dreptul la muncă și alte drepturi profesionale;

g) să cunoască drepturile și obligațiile sale de serviciu;

h) să exercite alte drepturi, în conformitate cu legislația în vigoare.

Menționăm că dreptul exercitării profesiei de medic este protejat de stat. Dar, pentru apărarea drepturilor sale profesionale și cetățenești, medicul poate apela la mai multe **modalități de apărare a drepturilor** sale [4, art. 15]. Astfel, medicul este în drept:

a) să apeleze la organele de drept naționale și internaționale conform legislației în vigoare;

b) să ceară soluționarea de către instanța contenciosului administrativ a unui litigiu generat de un act administrativ, fie de nesoluționarea în termene legale a unei cereri privind recunoașterea unui drept consfințit de lege, în care cealaltă parte este o autoritate publică sau un funcționar al acestei autorități, potrivit legislației în vigoare;

c) să i se repare prejudiciul cauzat prin vătămare a sănătății în legătură cu activitatea profesională specifică în condiții de permanent risc pentru sănătate și viață;

d) să apeleze la susținerea organizațiilor neguvernamentale întru apărarea drepturilor și intereselor profesionale;

e) să i se garanteze independență morală, economică și profesională, protecție socială;

f) să fie susținut de angajator la etapa examinării în instanță a litigiilor în cazul exercitării activității conform reglementărilor în vigoare;

g) să folosească fără restricții orice mijloc de transport din contul statului pentru exercitarea de urgență a obligațiilor profesionale, în funcție de situații concrete;

h) să se asocieze în organizații sindicale, asociații obștești ce vor participa la apărarea și promovarea drepturilor și intereselor profesionale ale medicului;

i) să apeleze la Liga Medicilor din Republica Moldova, care apără interesele profesionale ale medicului, participă la aprecierea exercitării funcției de medic, la susținerea prestigiului acestei profesii în societate.

Medicul are dreptul la apărare contra intervenției unor persoane și autorități ale administrației publice în exercițiul profesiei sale, excepție făcând cazurile de incompetență și culpă profesională.

Iar în termenii art. 16, pentru apărarea drepturilor și intereselor lor, me-

dicii sînt în drept să se asocieze, pe principii benevole, conform legislației cu privire la organizațiile necomerciale, în asociații profesionale locale, centrale și internaționale, în baza calității de membru individual sau colectiv, și să le înregistreze în modul stabilit.

Întru asigurarea monitorizării procesului exercitării profesiei de medic, la 10 martie 2014 a intrat în vigoare Legea cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova, nr. 261 din 01.11.2013. Potrivit legii, Colegiul Medicilor este o organizație profesională a corpului medical din țară, care are ca obiectiv principal de activitate monitorizarea și supravegherea exercitării profesiei de medic. Printre atribuțiile Colegiului în domeniul formării și dezvoltării profesionale a medicilor se regăsesc:

- evaluarea nivelului de calificare profesională a medicilor;
- examinarea petițiilor și adresărilor persoanelor fizice și juridice privind cazurile de abateri ale medicilor de la normele de etică profesională, deontologie medicală și de la regulile de bună practică profesională;
- aplicarea sancțiunilor profesionale disciplinare membrilor săi conform prevederilor legii.

De jure, a fost creată o structură cu atribuții în domeniile de activitate profesional-științific și învățămînt; etică profesională și deontologie medicală; jurisdicție profesională și litigii; avizări și acreditări; economico-social; administrativ și organizatoric. De facto, Colegiul nu a fost organizat, iar Legea nr. 261 pare a fi una nefuncțională.

Pe de o parte, organizația profesională a corpului medical din țară cu atribuții de monitorizare și supraveghere a exercitării profesiei de medic este investită cu dreptul de a evalua nivelul de calificare profesională a medicilor, de a examina petițiile și adresările privind cazurile de abateri de la normele de etică profesională, deontologie medicală și de la regulile de bună practică profesională, de a aplica și a ridica sancțiunile profesionale disciplinare.

Pe de altă parte, calitatea de membru al Colegiului medicilor se obține în urma depunerii cererii în baza liberului consimțămînt al medicului și se confirmă prin certificat de membru, care se eliberează după achitarea taxei

de înscriere stabilite conform Statutului Colegiului. În condițiile acestei legi din start a fost clar că structura în cauză va fi una inefficientă, cel puțin pe segmentul „etică profesională, deontologia medicală și bunele practici profesionale”, și nu va avea impactul dorit inițial [12, p. 21].

Concluzii. Avînd în vedere cele expuse mai sus, putem afirma că Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic, nr. 264-XVI din 27.10.2005, este primul act normativ intern care a făcut o încercare de a trasa principalele drepturi și obligații ale medicilor. Deși, în opinia noastră, nu toate aspectele au fost acoperite cu prevederile sale, totuși sîntem de părerea că este un bun început în reglementarea relațiilor dintre medic și pacient.

Considerăm că prezenta lege necesită și va suferi careva modificări și îmbunătățiri, doar că la elaborarea acestora ar trebui să își dea concursul și medicii, adică cei care nemijlocit sînt vizați de obiectul de reglementare a prezentei legi.

Referințe bibliografice

1. Ghidul european de etică medicală, adoptat la Conferința Internațională a Ordinilor și Organismelor cu atribuții similare. Paris, ianuarie 1987.
2. Codul internațional al eticii medicale, care deriva din Declarația de la Geneva, adoptat de a 3-a Adunare generală a AMM (WMA), Londra, octombrie 1949, și amendat de a 22-a Adunare generală de la Sydney, Australia, august 1968, și a 35-a Adunare generală de la Veneția, Italia, octombrie 1983, și de la Pilanesberg, Africa de Sud, octombrie 2006.
3. Declarația Promovării Drepturilor Pacienților în Europa, adoptată la Amsterdam, martie 1994.
4. Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic, nr. 264-XVI din 27.10.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 172-175/839 din 23.12.2005.
5. Legea ocrotirii sănătății, nr. 411-XIII din 28.03.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 34 din 22.06.1995.
6. Legea cu privire la activitatea farmaceutică, nr. 1456-XII din 25.05.1993. În: Monitorul Oficial, nr. 7/210 din 30.07.1993.
7. Diaconu Ion. Drepturile omului în dreptul internațional contemporan.

Manual. București: Editura Lumina Lex, 2001.

8. Dicționar al limbii române explicativ-practic. Craiova: Editura Vlad & Vlad, 1995.

9. Gramma Rodica, Dodon Ion, Novac Tatiana. Sănătatea și drepturile omului. Suport de curs. Chișinău: F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2011.

10. Mazilu Dumitru. Drepturile omului. Concept, exigențe și realități contemporane. București: Editura Lumina Lex, 2000.

11. Moldovan Aurel Teodor. Tratat de drept medical. București: Editura ALL Beck, 2002.

12. Respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2014. Raportul Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova. Chișinău, 2015, p. 21. http://www.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_cpdom_2015_190315.pdf

13. Стеценко С. Г. Медицинское право. Учебник. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2004.

14. Фёдорова М. Ю. Медицинское право. Москва: Гуманитарный издательский центр «ВЛАДОС», 2004.

DEFICIENȚE DE REGLEMENTARE A ACTIVITĂȚII DE DEPOZITARE

Valeriu KUCIUK,
doctor în drept, lector universitar

SUMMARY

The author investigates the reform of reorganization of the capital market for establishing a single central depository that strengthen securities settlement and clearing in Republic of Moldova. The investigations offer the author to argue the need a comprehensive reform of the depository and clearing by the capital market of Moldova, being necessary to improve the existing legal framework.

Keywords: central depository, reform, the capital market

REZUMAT

Autorul cercetează reforma de reorganizare a pieței de capital sub aspectul instituirii unui singur depozitar central care să consolideze decontările și clearingul cu valorile mobiliare în Republica Moldova. Investigațiile realizate îi permit autorului să argumenteze necesitatea unei reforme complexe a activității de depozitare și clearing pe piața de capital din Moldova, fiind necesară perfecționarea cadrului juridic existent.

Cuvinte-cheie: depozitar central, reformă, piață de capital

Introducere. Cercetarea științifică la legislației naționale privind activitatea de depozitare pe piața de capital a Moldovei este o oportunitate în vederea consolidării atât a pieței de capital, cât și a decontărilor și clearingului cu valorile mobiliare în Republica Moldova.

Piața de capital din Moldova, care reprezintă un ansamblu de relații juridice de natură financiară prin care se realizează transferul de capitaluri de la investitori către utilizatori, prin intermediul unor instrumente, mecanisme și operatori specifici, obligatoriu conține activități de decontare și clearing. Anume aceste activități stau la baza pieței financiare naționale, formând temelia sistemului de tranzacționare a valorilor mobiliare și a capitalurilor. Bursa de valori este cea mai importantă instituție a pieței de capital care, concentrând cererea și oferta de valori mobiliare negociate în mod deschis și liber, nu poate tranzacționa valori mobiliare fără clearingul/depozitarea lor.

Categoria valorilor mobiliare care sînt produse bursiere formează totalitatea instrumentelor unei piețe de capital reglementate. Acestea, din punct de vedere juridic, reprezintă instrumente financiare negociabile înscrise în cont, care oferă deținătorilor anumite drepturi cu referință la emitentul lor, fiindcă drepturile deținute sînt stabilite prin legislația națională, dar în particular și de condițiile de emisiune a acestora.

Prin urmare, la bursa de valori, prin tehnici specifice strict reglementate [1], se realizează vânzări-cumpărări de valori mobiliare (acțiuni,

obligațiuni, valute, bonuri de tezaur), precum și moderne (opțiuni sau contracte futures), fiind depozitate și ulterior decontate contra sumelor bănești respective, la rîndul lor depozitate și apoi decontate. Numai în cazul în care activitatea de depozitare și clearing funcționează bine, putem vorbi despre circulația legală a capitalurilor, fiindcă titlurile financiare pot fi ușor transformate în lichidități sau schimbate în alte titluri, prin vânzarea sau revînzarea lor pe această piață. Este de menționat că de la fondarea pieței de capital (anul 1994), în Republica Moldova au fost înregistrate în total emisiile a 3778 de societăți pe acțiuni în valoare totală de 21,1 miliarde lei, dintre care 12,6 miliarde lei au fost atrase în cadrul emisiunilor de constituire a societăților, iar 8,6 miliarde lei – prin emisiuni suplimentare de acțiuni și obligațiuni [2].

Astfel, activitatea de depozitare, conform legislației naționale, este o activitate de prestare a serviciilor de păstrare a valorilor mobiliare și/sau de evidență a drepturilor deponenților asupra valorilor mobiliare fiind desfășurată de depozitar [3], participantul profesionist la piața valorilor mobiliare, care activează în baza contractului de prestare a serviciilor de depozitare, încheiat cu deponentul.

Este de remarcat că reglementările de rigoare privind licențierea [4], cerințele de menținere a capitalului minim și modelul contractului-tip de prestare a serviciilor de depozitare se stabilesc de CNPF. În acest context, menționăm că activitatea de depozitare o efectuează depozitarul central licențiat

respectiv, care este în drept să desfășoare următoarele activități de bază:

1) operațiuni de depozitare a instrumentelor financiare;

2) ținerea registrului deținătorilor de valori mobiliare ale entităților de interes public;

3) operațiuni de clearing și de decontare a instrumentelor financiare admise spre tranzacționare pe o piață reglementată și/sau un MTF;

4) ținerea registrului deținătorilor de valori mobiliare ale companiilor ce nu sînt considerate entități de interes public;

5) traininguri tehnice și operaționale pentru angajații membrilor săi, participanților și emitenților, legate de activitatea și serviciile prestate de depozitarul central.

Menționăm că licența de depozitar central se eliberează doar în cazul în care sistemul de clearing și decontare, persoanele responsabile și persoanele care dețin participațiuni calificate în cadrul solicitantului îndeplinesc condițiile prevăzute de legislația în vigoare ce reglementează activitatea acestuia [5].

Depozitarul central trebuie să dispună, la momentul licențierii și pe parcursul desfășurării activității sale, de personal calificat corespunzător obiectului de activitate, de resurse financiare suficiente, pentru a facilita funcționarea sa ordonată, și de un echipament tehnic și informațional performant, avînd în vedere natura și dimensiunea activităților desfășurate de acesta, precum și tipurile și gradul riscurilor la care este expus. Un alt aspect este că membrii consiliului și conducătorii depozitarului

central sînt supuși confirmării individuale de către Comisia Națională a Pieței Financiare (CNPF), care efectuează evaluarea și corespunderea acestora cu cerințele stabilite în art. 82 alin. (5) din Legea nr. 171 din 11.07.2012.

Este important și faptul că sistemul informațional folosit de depozitarul central trebuie să îndeplinească cel puțin următoarele funcții:

1) protejarea sistemului împotriva accesului neautorizat prin mecanisme informatice moderne, fiabile și performante;

2) garantarea protecției intereselor investitorilor prin asigurarea unui sistem de evidență a emitenților, a valorilor mobiliare și a deținătorilor acestora;

3) executarea operațiunilor de transfer de proprietate asupra valorilor mobiliare;

4) posibilitatea transmiterii electronice a raportărilor de către participanți în vederea consolidării structurii acționariatului unui emitent;

5) administrarea riscurilor operaționale, în sensul minimizării acestora, în cadrul sistemului de clearing și decontare a valorilor mobiliare;

6) stabilirea legăturilor electronice cu sistemele de tranzacționare a instrumentelor financiare pentru care asigură depozitarea, clearingul și decontarea, precum și cu Sistemul Automatizat de Plăți Interbancare menținut de BNM;

7) stabilirea legăturilor electronice securizate în vederea efectuării operațiunilor transfrontaliere de depozitare, clearing și decontare;

8) menținerea conturilor de valori mobiliare și a istoricului operațiunilor efectuate în aceste conturi, precum și păstrarea documentelor care au stat la baza operațiunilor;

9) menținerea înregistrărilor în format electronic, prin reducerea la minim a fluxului documentelor pe hîrtie.

Totodată, participanții depozitarului central sînt obligați să creeze – în conformitate cu Regulile depozitarului central – un Fond de garanție, predestinat reducerii riscului la decontări în cadrul tranzacțiilor bursiere efectuate de către aceștia. Este important că Fondul de garanție nu face parte din activele depozitarului central și se utilizează în conformitate cu regulile sale, mijloacele acestui fond fiind plasate exclusiv în monedă națională în depozite bancare și/sau în valori mobiliare de stat.

Materiale utilizate și metode aplicate. La efectuarea cercetării științifice a subiectului abordat au fost utilizate cercetările din domeniul juridic respectiv de referință al Republicii Moldova și ale altor țări, inclusiv materialele CNPF, dar și legislația națională relevantă în vigoare. În procesul studiului au fost utilizate metodele: analiza juridică, cercetarea comparativă, sinteza juridică comparată, clasificarea practicii de reglementare în domeniul activității de depozitare și a edificării instituționale respective.

Rezultate obținute și discuții. La 3 martie 2011, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat *Strategia de dezvoltare a pieței financiare nebancale pe anii 2011–2014* [6] și, respectiv, Planul de acțiuni pentru implementarea acestei Strategii. Strategia conținea în pct. 64 prevederi conform cărora, în scopul stimulării dezvoltării pieței valorilor mobiliare, se preconiza modificarea cadrului legislativ și normativ privind piața valorilor mobiliare, pentru alinierea acestuia la standardele internaționale și acquis-ul comunitar, stimularea implementării unor noi instrumente financiare și perfecționarea infrastructurii pieței valorilor mobiliare.

Este de remarcat că pct. 3.3 al Planului respectiv prevede angajamentul statului de a forma structura modernă a Depozitarului Național al Valorilor Mobiliare, inclusiv prin preluarea funcției de ținare a registrelor respective de la participanții profesioniști pe piața valorilor mobiliare – registratorii independenți.

De asemenea, putem remarca faptul că subiectul depozitarului central s-a regăsit și în conținutul Legii privind piața de capital [7] unde, în art. 81, s-a prevăzut că ”Depozitarul central este persoană juridică, cu forma de organizare juridică stabilită de Guvern, dar cu funcția deținută de Banca Națională a Moldovei pentru entitățile de interes public, care sînt instituții financiare, și de către Ministerul Justiției pentru entitățile de interes public, altele decît instituțiile financiare”.

Atenționăm că legea vizată stipulează că, în limitele teritoriului Republicii Moldova, doar ”un Depozitar central este în drept să desfășoare următoarele activități de bază: operațiuni de depozitare a instrumentelor financiare, ținerea registrului deținătorilor de valori mo-

biliare ale entităților de interes public, operațiuni de clearing și de decontare a instrumentelor financiare admise spre tranzacționare pe o piață reglementată și/sau un MTF, ținerea registrelor deținătorilor de valori mobiliare ale companiilor ce nu sînt considerate entități de interes public, alte activități stabilite de Comisia Națională”.

Așadar, conform cerințelor legale, ”o entitate de interes public trebuie să transmită ținerea registrului deținătorilor de valori mobiliare către Depozitarul central în termen de o lună de la data la care emitentul cade sub incidența criteriului entității de interes public”. Iar ”tranzacționarea valorilor mobiliare ale unei entități de interes public (și toate transferurile care nu sînt tranzacții cu astfel de valori mobiliare) va fi suspendată, dacă entitatea de interes public nu transferă ținerea registrului deținătorilor de valori mobiliare către Depozitarul central în termenul stabilit”.

Astfel, initial legislația permitea existența și a registratorilor independenți, participanți profesioniști la piața valorilor mobiliare, fiindcă prevedea că ”emitenții care nu sînt considerați entități de interes public sînt în drept să transfere ținerea registrelor lor, ale deținătorilor de valori mobiliare către Depozitarul central autorizat” [8]. În așa mod, piața de capital a fost divizată în piața entităților de interes public și a celor care nu cad sub incidența cerințelor aplicate față de entitățile de interes public. Totodată, fiind adoptată reglementarea potrivit căreia, începând cu 15 august 2014, funcțiile de Depozitar central, cu forma de organizare juridică stabilită de Guvern, trebuiau preluate de Banca Națională a Moldovei pentru entitățile de interes public care sînt instituții financiare, și preluate de Ministerul Justiției, pentru entitățile de interes public, altele decît instituțiile financiare.

Era cert că Ministerul Justiției (noul deținător al funcției de Depozitar central) nu era pregătit, din punct de vedere instituțional, juridic, operațional ș.a., să devină parte integrantă a pieței de capital, adică să interacționeze cu participanții profesioniști, cu instituții bursiere, emitenți de valori mobiliare și investitori, asigurînd funcționalitatea deplină la capitolul clearing și decontări ale tranzacțiilor, sumelor de bani și valori mobiliare. De aceea, Ministerul

Justiției așa și nu a intrat în rolul respectiv de deținător al funcției de Depozitar central, normele de drept fiind ulterior modificate, la 03.10.2016 fiind aprobată Legea cu privire la Depozitarul central unic al valorilor mobiliare, nr. 234.

Este important de menționat că, pînă în prezent, pe piața de capital a Moldovei a activat un singur depozitar autorizat de CNPF [9], care deținea licența de activitate a depozitarului central – Depozitarul Național de Valori Mobiliare al Moldovei (DNVM), constituit în anul 1998 în forma organizatorico-juridică de societate pe acțiuni „Depozitarul Național de Valori Mobiliare al Moldovei”, care a fost înregistrată la Camera Înregistrării de Stat cu nr. 1003600012333, cu certificatul de înregistrare de stat cu seria MD 0007533 din 08.12.2004, și care a efectuat și efectuează clearing și decontări pentru tranzacțiile cu valori mobiliare operate la Bursa de Valori a Moldovei. Remarcăm că DNVM inițial și-a desfășurat activitatea de depozitare și de clearing în temeiul licențelor cu seria A MMII nr. 003621 și nr. 003622 din 23.03.2005, iar în conformitate cu Hotărîrea CNPF nr. 11/11 din 19.03.2010, DNVM a deținut licența cu seria CNPF nr. 000574 din 23.03.2010, valabilă pînă la 23.03.2015, în baza căreia și-a desfășurat activitatea profesionistă pe piața valorilor mobiliare de depozitar central de valori mobiliare și care îi acordă dreptul de a desfășura activitățile de depozitare, clearing și decontare, de țineră a registrului, ca activități de bază, și activitatea de consulting, ca activitate conexă.

Ulterior intrării în vigoare a noii legislații privind piața de capital, DNVM a obținut și deține și actualmente licență acordată, în condițiile Legii privind piața de capital, pe un termen nelimitat. La momentul fondării pieței valorilor mobiliare în Republica Moldova (1998 – prezent), DNVM a fost unica entitate care a menținut funcționalitatea pieței bursiere prin asigurarea clearingului și decontărilor tuturor tranzacțiilor bursiere efectuate în secțiile listing și non-listing ale Bursei de Valori a Moldovei. Totodată, activitatea DNVM nu a implicat riscuri aferente clearingului și decontărilor efectuate în cadrul tranzacțiilor bursiere cu valori mobiliare corporative, ce reprezintă funcția principală pentru această structură. Menționăm că sistemul de

clearing și decontări al DNVM este integrat cu Sistemul Automatizat Integrat de Tranzacționare (SAIT) al Bursei de Valori a Moldovei și concomitent cu Sistemul Automatizat de Plăți Interbancare (SAPI) al Băncii Naționale a Moldovei. Este de reținut un fapt important: începînd cu anul 2001, DNVM este un membru activ al Asociației Euroasiatice a Depozitarilor Centrali.

În subiectul edificării unui singur depozitar central pe piața de capital a Moldovei, o poziție consecventă, argumentată și profesionistă a avut-o CNPF, care a avut consultări profesioniste în perioada 2013-2016, construind atent un parteneriat cu BNM și participanții profesioniști la piața valorilor mobiliare, realizînd strategia de modernizare a Bursei de Valori a Moldovei și a Depozitarului Național de Valori Mobiliare al Moldovei, în contextul implementării prevederilor Legii privind piața de capital, nr. 171 din 11.07.2012. Ținînd cont de recomandările experților FMI în sisteme de plăți și decontare, s-a dorit crearea unei noi structuri a depozitarului central unic (DCU) în Republica Moldova, care va deconta valorile mobiliare de stat și cele corporative, va deservi toate tranzacțiile bursiere și extrabursiere și care va fi singurul regulator pentru valorile mobiliare tranzacționate. Noua structură trebuie să fie accesibilă pentru toți participanții printr-o singură conexiune (sisteme IT moderne), activînd în conformitate cu standardele internaționale orientate spre îmbunătățirea stabilității și eficienței decontărilor.

Deci, odată cu aprobarea Legii cu privire la Depozitarul central unic al valorilor mobiliare, nr. 234 din 03.10.2016, statutul juridic al depozitarului central unic în Republica Moldova a fost stabilit de societatea pe acțiuni cu capital social de 1000000 de euro, iar structura acționariatului în componența: BNM – cel puțin 76%, alte persoane juridice stabilite conform legii 234/2016, inclusiv care au fost anterior acționari la DNVM, fiecare fiind în drept să dețină o cotă de cel mult 5% din acțiunile emise de Depozitarul central. DCU va fi administrat de BNM și supravegheat de CNPF prin intermediul BVM.

Concluzii și recomandări. Reieșind din analiza empirică de caz efectuată, dar și din cercetarea stării de fapt

create și a regimului juridic al DCU, deducem următoarele:

1. Crearea, sub auspiciul și în administrarea unei autorități publice – BNM, a unei structuri noi – DCU, nu se încadrează în politica statului de a încuraja și a implica activ sectorul privat în toate domeniile economiei naționale. Menționăm că pînă la adoptarea Legii nr. 234/2016, DNVM era constituit totalmente din capital privat, fapt care denotă o naționalizare indirectă, avînd loc devalorizarea capitalului privat anterior investit, dar și stabilirea juridică a controlului absolut al statului asupra DCU.

2. Opțiunea legislativului de a crea o structură nouă a depozitarului central nu include estimarea impactului pentru piața de capital a Moldovei, dar nici nu exclude costurile investițiilor pentru participanți, inclusiv costul de conectare pentru participanți, costurile de conexiune între platformele de tranzacționare, costurile pentru emitenții de valori mobiliare pentru serviciile de țineră a registrului, riscurile de implementare etc.

3. Se presupune că tranzacțiile cu valori mobiliare se vor face similar tranzacționării valorilor mobiliare de stat prin intermediul platformei Bloomberg [10]. Considerăm că o astfel de abordare contravine măsurilor prevăzute de Legea pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a pieței financiare nebankare pe anii 2011-2014, nr. 35 din 03.03.2011, și Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a pieței financiare nebankare pe anii 2011-2014. Totodată, examinînd practica mondială, se evidențiază un mecanism diversificat de plasare și tranzacționare a valorilor mobiliare de stat prin intermediul băncii centrale, prin intermediul bursei de valori sau cu utilizarea sistemelor de licitații – sistemul Bloomberg (*anexa 1*). Este de remarcat că practica internațională privind structura acționariatului depozitarilor de valori mobiliare din mai multe state relevă că doar într-un singur stat european banca centrală deține poziția de control (*anexa 2*). Totodată, atenționăm că în lume există diferite modele de instituționalizare a activității de decontare și clearing organizat, variînd de la un depozitar central unic în țară sau regiune la mai multe depozitare centrale în fiecare regiune sau țară, care gestionează anumite tipuri de valori mobiliare sau toate tipurile de va-

lori mobiliare (anexele 3, 4, 5 și 6). Iar edificarea unui depozitar central unic care ar substitui DNVM și sistemul existent al registratorilor independenți nu oferă avantajele posibile în cazul integrării instituțiilor existente în baza tehnologiilor informaționale moderne,

care acordă posibilități de a crea astfel de sisteme.

4. Crearea DCU de către BNM poate fi considerată drept o naționalizare a DNVM, fără o recompensă oferită acționarilor acestuia. La situația din 01.10.2015, capitalul propriu al DNVM

a constituit 2,4 mil. lei, iar acționar cu cea mai semnificativă cotă este Bursa de Valori a Moldovei cu 15,66%. În situația respectivă există riscul unor contestații în instanțele de judecată internaționale, cu obligativitatea restituirii investițiilor de către Guvernul RM.

Anexa 1. Mecanismul juridic de plasare și tranzacționare a valorilor mobiliare de stat

Nr.	Țara	Autorități responsabile pe piața primară / piața secundară	Metoda de plasare	Platforma utilizată	Participanți	Depozitarea VMS	Decontarea VMS	Apliacare princip. DvP	Ciclul de decontare	Piața secundară
1	România	Banca Națională a României Ministerul finanțelor publice / Comisia Națională a Valorilor Mobiliare	Licitație Subscripție publică	Sistem electronic Mesaje SWIFT Plic sigilat	Dealeri primari	Sistemul Băncii centrale (SaFIR) pentru piața primară, Depozitarul central, pentru piața secundară	Banca centrală, prin SaFIR Depozitarul central	☐	SaFIR - pe bază netă cu decontare ulterioară - pe bază brută cu decontare în aceeași zi. <u>Depozitarul central</u> pe bază netă: T+2 pe bază brută: T, T+1, T+2.	Piața VMS administrată de Banca centrală Piața reglementată – Bursa de Valori București
2	Macedonia	Ministerul Finanțelor Banca Națională a Macedoniei / Comisia privind valorile mobiliare	Licitație	Sistem electronic al Băncii centrale	Participanți autorizați	Depozitarul central de valori mobiliare	Banca centrală Depozitarul central de valori mobiliare	☐	<u>Piața primară</u> T+1 <u>Piața OTC</u> Imediat, dar nu mai târziu de T+1	Piața OTC administrată de Banca centrală Bursa de Valori a Macedoniei
3	Bulgaria	Ministerul Finanțelor Banca Națională a Bulgariei / Comisia de supraveghere financiară	Licitație	Sistemul Băncii centrale (AGS)	Dealeri primari	Sistemul Băncii centrale (CB-SRTGS)	Sistemul Băncii centrale (GSS)	☐	T+2	Piața OTC administrată de Banca centrală. Posibilitate legală de a tranzacționa VMS pe piața reglementată sau MTF, dar deocamdată nu sînt VMS listate la Bursa de Valori din Sofia.
4	Norvegia	Banca Norvegiei Ministerul Finanțelor	Licitație	Bursa de Valori din Oslo	Dealeri primari	Depozitarul central de valori mobiliare	Banca centrală Depozitarul central de valori mobiliare		Ciclu-standard pt VM T+3 Posibilitate pentru alte perioade de decontare	Toate VMS sînt listate la Bursa de valori din Oslo

5	Polonia	Ministerul Finanțelor Banca Națională a Poloniei / Autoritatea de supraveghere financiară	Licitație	Sistemul electronic se selectează periodic	Dealeri primari	Banca centrală Depozitarul național de valori mobiliare	Banca centrală, pt tranzacții cu VMS pe termen scurt Depozitarul central, pt tranzacții cu VMS pe termen mediu și termen lung	☐	Pt VMS: T+2 Pt restul tranzacțiilor pe piața reglementată: T+3	Piața OTC 91%, Platforma electronică pentru VMS Treasury BondSpot Poland 8,8% Bursa de Valori din Varșovia 0,1%
6	Marea Britanie	Trezoreria de stat Agenția executivă a Trezoreriei de stat	Licitație directă Minioferte Sindicat de intermediere	Sistemul de licitație Bloomberg, Poștal, Personal	Dealeri primari, care trebuie să fie membri ai bursei de valori	Computer-share Investor Services PLC	Euroclear	☐	T+1	Bursa de Valori din Londra
7	Cehia	Banca Națională a Cehiei Ministerul Finanțelor	Licitație	Sistemul SKD a Băncii centrale, pt VM pe termen scurt Sistemul de licitație Bloomberg, pt VMS pe termen mediu și termen lung	Dealeri primari	Sistemul SKD al Băncii centrale, pt. VM pe termen scurt Depozitarul central , pt VMS pe termen mediu și lung	Sistemul SKD al Băncii centrale, pt. VM pe termen scurt Depozitarul central, pt VM pe termen mediu și termen lung	☐	Piața primară: T+3 Piața secundară: T+3	Platforma electronică MTS Cehia Bursa de Valori din Praga
8	Lituania	Ministerul Finanțelor Banca Lituaniei	Licitație	NASDAQ OMX AB Vilnius	Participanți autorizați	Depozitarul central de valori mobiliare	Depozitarul central de valori mobiliare Banca centrală	☐	VMS: T +1 T+3	NASDAQ OMX AB Vilnius
9	Ungaria	Agenția de stat privind administrarea datoriei	Licitație	Prin sistemul Bursei de Valori din Budapesta	Dealeri primari	Keler - Depozitarul central	Banca centrală Keler - Depozitarul central	☐	T +2, dar se pot conveni alte forme de decontare Pentru acțiuni – T+3	Piața OTC, prin sistem Reuters, Bloomberg, unde au loc cele mai multe tranzacții. Platforma MTS Ungaria Bursa de valori din Budapesta Piața Bond Vision
10	Germania	Agenția financiară germană Banca centrală a Germaniei	Licitație Emisiune-tap Sindicat de intermediere	Sistemul Deutsche Bundesbank Bund Bidding (BBS) al Băncii centrale	Grup de licitație	Agenția financiară, în Registrul federal al obligațiilor Clearstream Banking AG Frankfurt	Clearstream Banking AG Frankfurt Banca centrală	☐	T +2	Toate bursele germane Numeroase platforme internaționale Piața OTC

11	Slovenia	Ministerul Finanțelor Banca Slove- niei	Licitație	Sistemul de licitație Bloomberg	Dealeri primari	Corporația centrală de clearing și decontare	Corporația centrală de clearing și decontare	☐	T +2	Bursa de Va- lori din Ljubl- jana
12	Letonia	Banca Leto- niei Trezore- ria de stat	Licitație Emisiune- tap	NASDAQ OMX Riga	Membrii Bursei de valori – NASDAQ OMX Riga	Depozitarul central	Banca Leto- niei Depozitarul central	☐	T +1, T+2	NASDAQ OMX Riga Piața OTC
13	Israel	Unitatea gu- vernamentală de administra- re a datoriei publice	Licitație	Sistemul de licitație Bloomberg	Dealerii primari și / sau pentru membrii Bursei de valori din Tel-Aviv și alte persoa- ne autori- zate	Casa de Clearing din Tel-Aviv	Casa de Clearing din Tel-Aviv	☐	T+1	Bursa de Va- lori din Tel- Aviv Sistemul de tranzacționare al dealerilor primari a obligațiunilor de stat – MTS Piața OTC
14	Austria	Agenția fede- rală austriacă de finanțare	Licitație Sindicat de intermedi- ere Emisiune- tap	Sistemul de licitații electronice al Oester- reichische Kontroll- bank AG (Depozitar central al Austriei)	Grup de licitație	Oesterrei- sche Kontrol- lbank AG (Depozitar central al Austriei)	Oesterrei- chische Kontroll- bank AG (Depozitar central al Austriei)		T+3	Bursa de Va- lori din Viena. Piața OTC (pe piața inter- bancară), în cea mai mare parte. Sistemul electronic de tranzacționare a obligațiunilor EuroMTS
15	Azerbai- djan	Banca cen- trală a Repu- blicii Azerba- idjan Comisia de stat a valori- lor mobiliare	Inițial are loc înre- gistrarea de stat a emisiunii la Comisia de stat a valorilor mobiliare Licitatii directe Licitatii indirecte	Banca cen- trală Bursa de Valori din Baku	Membrii Bursei de Valori	Depozitarul central	Depozitarul central			Bursa de Va- lori din Baku Piața OTC
16	Statele Unite al Americii	Securities and Exchan- ge Commis- sion (SEC) Federal Re- serve System US Treasury	Licitatie	Treasury Automated Auction Processing System (TA- APS)	Dealeri primari Posibil de licitat direct de investi- tori	Federal Re- serve Bank Fedwire Securities Services	Prin siste- mul Federal Reserve Fedwire Securities Services	☐	VMS: T+0, T+1 Pt acțiuni, obligațiuni cor- porative, muni- cipale : T+3	VMS sînt lis- tate la bursă. NYSE, NAS- DAQ Piața OTC
17	Hong Kong	Government of the Hong Kong Special Administrati- ve Region Autoritatea monetară	Licitatie	Sistemul Central Moneymar- kets Unit Member Terminal	Dealeri primari	Autoritatea monetară	Autoritatea monetară		T+1	Bursa de Va- lori din Hong Kong Platformă electronică de tranzacționare

18	Turcia	Banca Centrală a Turciei Consiliul pieței de capital Subsecretarul de trezorerie	Licitație	Sisteme electronice fax personal	Dealeri primari	Agencia centrală de registru	Banca Centrală Casa centrală de clearing Agencia centrală de registru	☐	VMS Standard – T+0, Posibilitate de la T+0 la T+90 Euroobligațiuni – T+3 Obligațiuni corporative: T+0 Acțiuni: T+2	Bursa de Valori din Istanbul O porțiune mare se tranzacționează pe piața OTC
19	Kazahstan	Ministerul Finanțelor Banca Națională	Licitație	Sistem electronic stabilit de Banca centrală Pe hîrtie	Dealeri primari	Depozitarul central de valori mobiliare	Sistemul interbancar al Băncii Naționale Depozitarul central		VMS: T+0 Piața OTC: pînă la T+3 VM și obligațiuni corporative: T+0	KASE Piața OTC
20	Bangladesh	Ministerul Finanțelor Banca Națională Comisia de Valori Mobiliare	Licitație		Dealeri primari	Depozitarul central de valori mobiliare	Depozitarul central de valori mobiliare		Piața OTC, inclusiv VMS: T+0 Piața OTC pentru investitori străini: T+5, în rest: T+3, T+9	Piața OTC administrată de Banca centrală. Bursa de Valori - Dhaka Stock Exchange - The Chittagong Stock Exchange (CSE)
21	Japonia	Ministerul Finanțelor Administrația de stat a obligațiunilor Banca Japoniei Comisia de valori mobiliare	Licitație prin Oferte publice pt piață Oferte pt investitorii retail Oferte pt sectorul public	BOJNET – sistem al băncii naționale	Dealeri primari Participanți speciali	Banca Japoniei cu un sistem de evidență special JGB Book-Entry-system	Banca Japoniei	☐	T+3 Bursa de Valori Tokio (T+2)	Bursa de Valori (Tokyo, Osaka, Nagoya) Piața OTC (fiind preponderentă)
22	Ghana	Banca Națională Ministerul Finanțelor	Licitație	Sistemul Depozitarului central	Dealeri primari	Depozitarul central de valori mobiliare	Depozitarul central de valori mobiliare	☐	Piața primară licitația de stat: T+1 Piața secundară pt VMS: T+0 Valori mobiliare: T+3	Bursa de Valori Ghana
23	Bahrain	Ministerul Finanțelor Banca centrală	Licitație	Banca centrală Scripless Securities Settlement System	Invitații către bănci care pot participa la licitații	Banca centrală Scripless Securities Settlement System	Banca centrală Scripless Securities Settlement System		T+2	
24	Argentina	Comisia Națională de Valori Mobiliare Banca centrală	Licitație	Sistemul SIOPEL – al Mercado Abierto Electrónico (MAE)	Dealeri primari		ArgenClear – pentru MAE		de la T+0 la T+3	Piața electronică OTC a dealerilor de obligațiuni de stat – Mercado Abierto Electrónico (MAE) – preponderent Bursa de Valori din Buenos Aires

25	Botswana	Banca centrală	Licitație		Dealeri primari	Banca centrală	Banca centrală		VM și obligațiuni corporative: T+3 VMS: T+3	Bursa de valori din Botswana
26	Australia	Banca centrală Oficiul australian de management financiar	Licitații competitive Subscrieri oficiale	AOFM Tender System – sistem al oficiului de management	Participanți la sistem	Registrul ținut de Agenția de management, operat de Banca centrală AustraClear – depozitarul central	Banca centrală	☐	Piața primară: T+1 Piața reglementată: T+3 Piața OTC: de la T+1 la T+3	VMS se tranzacționează de obicei pe piața OTC prin Sistemul băncii centrale
27	Brazilia	Banca centrală Ministerul Finanțelor	Ofertă publică Plasare directă	Sistemul SELIC (Depository System for the Settlement of Securities), administrat de Banca centrală	Investitori instituționali	Sistemul SELIC (Depository System for the Settlement of Securities), administrat de Banca centrală Brazilian depository and clearing corporation	Banca centrală prin sistemul SELIC	☐	Acțiuni: T+3 Obligațiuni corporative: T sau T+1 VMS: T sau T+n Piața OTC: T+3	Obligațiunile corporative și cele de stat sînt negociate pe piața OTC Bursa de valori – BMF & BOVESPA
28	Egipt	Banca centrală Ministerul Finanțelor	Licitație	Scrisori sigilate	Dealeri primari	Banca centrală	Banca centrală Depozitarul central	☐	VMS : T+1 Acțiuni: T+1 (vînzare), T+2 (cumpărare) Obligațiuni corporative: T+2	Bursa de valori din Egipt Bursa de valori din Alexandria
29	Oman	Autoritatea pieței de capital Banca centrală	Licitație		Bănci licențiate	Muscat Clearing & Depository (MCD) – Depozitarul central	Banca centrală Depozitarul central		Acțiuni: T+3 Obligațiuni corporative: T+1 Obligațiuni de stat: T+1	Bursa de valori din Oman – Muscat Securities Market
30	Canada	Banca Canadei Ministerul Finanțelor	Licitație	Communication, Auction and Reporting System (CARS) – sistemul băncii centrale	Dealeri primari	Depozitarul central de valori mobiliare	Canadian Derivatives Clearing Corporation (CDCC) Depozitarul central de valori mobiliare		Obligațiuni de stat: T+2 Acțiuni, obligațiuni, OTC: T+3	Can Deal – platformă electronică de tranzacționare a obligațiunilor de stat și alte forme de obligațiuni

Anexa 2. Practica internațională privind structura acționariatului depozitarilor de valori mobiliare

Nr.	Țara	Bursa / Depozitarul	Acționari bursă	Acționari Depozitar	Ciclul de decontare
1	Polonia	Bursa de Valori din Varșovia Depozitarul Național de Valori Mobiliare – KDPW	-Trezoreria de Stat (acț. preferențiale) – 51,7%, -Alți acționari (acț. preferențiale) – 0,57%, -Alți acționari (acț. la purtător) – 47,73%	Bursa de Valori din Varșovia – 1/3 Banca Națională a Poloniei – 1/3 Trezoreria de Stat – 1/3	Depozitarul central Tranzacțiile bursiere sau platforma Bondspot: T+2, T+3 Tranzacții pe piața OTC: T+0 – T+n.

2	Austria	Bursa de Valori din Viena OeKB – Oesterreichische Kontrollbank AG (depozitarul central din Austria)	-UniCredit Bank Austria AG – 13.3605% -Erste Group Bank AG –10.7699% -Vienna Insurance Group AG Wiener Versicherung Gruppe –7.7869% -Raiffeisen Bank International AG – 6.9656% -Oesterreichische Kontrollbank Aktiengesellschaft – 6.6046% -UNIQA Versicherungen – AG 6.0491% - Alte persoane juridice cu mai puțin de 5%	Aționari – preponderent bănci și companii financiare CABET-Holding-GmbH, Vienna (UniCredit Bank Austria Group) 24.750% UniCredit Bank Austria AG, Vienna 16.140% Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG, Vienna 12.890% Schoellerbank Aktiengesellschaft, Vienna 8.260% AVZ Finanz-Holding GmbH, Vienna 8.250% Raiffeisen Zentralbank Österreich Aktiengesellschaft, Vienna 8.120% BAWAG P.S.K. Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse Aktiengesellschaft, Vienna 5.090% Raiffeisen OeKB Beteiligungsgesellschaft mbH, Vienna 5.000% Oberbank AG, Linz 3.890% Bank für Tirol und Vorarlberg Aktiengesellschaft, Innsbruck 3.055% BKS Bank AG, Klagenfurt 3.055% Österreichische Volksbanken-Aktiengesellschaft, Vienna 1.500%	Depozitarul central Tranzacțiile bursiere – T+3 Decontarea la emisiunea obligațiunilor de stat prin procedura de licitație – T+3
3	Bulgaria	Bursa de Valori din Sofia Depozitarul Central AD	-Ministerul de Finanțe 50,05% -Firme de broker și bănci 24,18% -Alte persoane juridice 9,85% -Persoane fizice 9,09% -Investitori instituționali 6,83%	-Ministerul de Finanțe -Bursa de Valori din Sofia -Agenția de privatizare -băncile comerciale din Bulgaria și cele străine	Depozitarul central Ciclul de Decontare pentru tranzacțiile pe piața bursieră și extrabursieră este T+2
4	Croația	Bursa de Valori din Zagreb Central Depository & Clearing Company (depozitarul central)	-Hrvatska Poštanska Banka D.D. 16,3309% - Croatia Banka D.D. 8,6617% -Interkapital Vrijednosni Papiri D.O.O. 8,6097% -Alte persoane fizice și juridice, în principal bănci cu cote mai mici de 5%	-Republica Croația 62,30% -Agenția Financiară 16,61% -Participanți la piața de capital (bănci, case de brokeraj, emitenți, piețe organizate) 21,09%	Depozitarul central Ciclul-standard de decontare este T+3
5	Cehia	Bursa de Valori din Praga	Cel mai mare acționar este CEE Stock Exchange Group Aktiengesellschaft, 92,739%	100% Bursa de valori din Praga, reglementată de Banca Națională a Cehiei	Depozitarul central Ciclul-standard de decontare este T+3. Totodată, decontarea tranzacțiilor care nu au loc conform condițiilor standardizate pot fi realizate cu un ciclu de decontare începând cu T+1 până la T+15

6	Cipru		Entitate publică – control deținut de stat	Bursa de valori din Cipru 100%	
7	Bosnia și Herțegovina	Bursa de Valori Banja Luka Depozitarul central de valori mobiliare	-Bănci și companii de brokeraj Cel mai mare acționar— NLB Razvojna banka – 18,91%	-Bănci 31,5% -Republica Srpska 33% -Bursa de Valori BANJA LUKA 24,5% -Companii de brokeri și dealeri 11%	Depozitarul central Ciclul-standard de decontare este T+3. Pentru tranzacțiile cu valori mobiliare pe termen scurt – T+0.
8	Vietnam	Bursa de Valori HoChiMinh	Proprietar – statul		Bursa de Valori - Pentru obligațiuni – T+1 - Pentru acțiuni – T+3
9	Ucraina	Bursa de Valori Ucraineană Depozitare de valori mobiliare	Cel mai mare acționar este Bursa de Valori RTS (Russia) – 43% Restul – societăți de investiții locale	«Всеукраїнський депозитарій цінних паперів» – acționar Banca Națională a Ucrainei «Національний депозитарій України» – Comisia de stat de valori mobiliare – 86% Participanții pieței – 14%	Bursa de Valori Ciclul de decontare standard – T+0 Pentru tranzacțiile negociate se poate conveni la perioade de decontare diferite.
10	Thailanda	Bursa de Valori din Thailanda Depozitarul de valori mobiliare din Thailanda	Statul este proprietar	Subsidiar al Bursei de Valori din Thailanda	Ciclul de decontare standard – T+2.
11	Taiwan	Bursa de Valori din Taiwan Taiwan Depository & Clearing Corporation	Companii listate la bursă – 47%, Companii și bănci de stat – 22%, Companii de brokeraj – 11%, Alte persoane juridice – 17%, Persoane fizice – 2%	Bursa de Valori din Taiwan 50,43% Yuanta Securities Finance Co., Ltd. 17,96% Companii de brokeraj și alți acționari 31,61%	Bursa de Valori Ciclul de decontare standard – T+2.
12	Africa de Sud	Bursa de Valori din Johannesburg Depozitarul central din Africa de Sud	Fondul de stat de pensii – 12.8% Skogen Kon-Tiki Verdipapirfond – 7.4% American Funds Small Cap World Fund – 5,9% Alți acționari au mai puțin de 5%	Bursa de Valori din Johannesburg - 44.547% și 4 bănci majore ale Africii de Sud.	Bursa de Valori Depozitarul central T+5 Se dorește trecerea la T+3
13	Slovenia	Bursa de Valori din Ljubljana Corporația centrală de clearing a valorilor mobiliare – KDD	CEE Stock Exchange Group AG (grup care include 4 burse de valori)	Bănci, companii de brokeraj, companii de administrare a fondurilor, fonduri de stat, emitenți	Pentru tranzacțiile bursiere – T+2
14	Slovacia	Bursa de Valori din Bratislava Depozitarul central de valori mobiliare	Fondul Național de Proprietate a Republicii Slovacia – 75.94% Patria Finance, a.s. 11,77% Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s. 5,07% Slovenská sporiteľňa, a.s. 3,93% Alții – 3.29%	Bursa de Valori din Bratislava – 100%	Tranzacțiile bursiere – T+3. Pentru tranzacțiile OTC perioada de decontare nu este limitată.
15	Singapore	Bursa de Valori din Singapore Depozitarul Central Singapore	Investitori instituționali – 38% Investitori retail – 39% Holdinguri SEL – 23%	Subsidiară a Bursei de Valori din Singapore	T+3

16	Serbia	Bursa de Valori din Belgrad Depozitarul central de valori mobiliare și casa de clearing	A acționari : - statul - companii de investiții - bănci - companii de asigurare - alte persoane fizice și juridice	Statul – 100%	T+3
17	Suedia	NASDAQ OMX Inc. Euroclear sweden	NASDAQ OMX Inc.	Euroclear Sweden	
18	Rusia	Bursa de Valori din Moscova Depozitarul național de decontare	Banca Centrală a Rusiei – 22,47% Sberbank – 9,57% Государственная корпорация “Банк развития и внешнеэкономической деятельности (Внешэкономбанк)” – 8% “ЮниКредит Банк” – 5,71% Банк ВТБ – 5,58% Европейский банк реконструкции и развития – 5,80% “ММВБ-Финанс” – 10,05%	Национальный расчетный депозитарий Bursa de Valori din Moscova – 99,99%	Depozitar T+4
19	România	Bursa de Valori București Depozitarul Central Bursa de Valori Sibiu Depozitarul Sibex	Bursa de Valori București Acționari instituționali români – 71,27% Acționari instituționali străini – 12,25% Persoane fizice române – 16,28% Persoane fizice străine Bursa de Valori Sibiu Nici o persoană nu poate deține mai mult de 5%	Depozitarul Central Bursa de Valori București – 54,51% Alți acționari cu dețineri mai mici de 5% din drepturile de vot – 45,489% (Camera de Comerț și Industrie a României Societăți de investiții și Bănci) Depozitarul Sibex Bursa de Valori din Sibiu și Societăți de investiții	Ciclul de decontare standard – T+3
20	Portugalia	Euronext – Lisboa InterBolsa (depozitarul central)	NYSE – Euronext – 100%	Euronext Lisboa – 100%	
21	Germania	Deutsche Borse	Deutsche Börse – 100%	Investitori instituționali 95% Investitori privați 5%	T+2
22	Ungaria	Budapest Stock Exchange	CEE Stock Exchange Group 50,4%	Casa Centrală de clearing și depozitare Banca Națională Ungară – 53,33% Bursa de Valori din Budapesta – 46,67%	
23	Letonia		Proprietarul majoritar cu 92,98% din NASDAQ OMX Riga este “NASDAQ OMX Nordic, Oy”, care este deținută de “NASDAQ OMX Group, Inc”. Alt acționar NASDAQ OMX Riga este AS “Rietumu Banka”, cu 7,02% din acțiuni.	Depozitarul Central din Letonia NASDAQ OMX Riga 100%	

24	Lituania		NASDAQ OMX Helsinki, Oy - 95.12% Firme de brokeraj 2.03% Proprietate privată 2.84%	Depozitarul Central de Valori Mobiliare din Lituania Banca Lituaniei – 60% NASDAQ OMX Helsinki 32% AB NASDAQ OMX Vilnius 8%	
25	Malta	Bursa de Valori din Malta	Statul prin intermediul unui grup de holdinguri deține controlul asupra Bursei de Valori	Bursa de Valori din Malta 100%	
26	Belarus			Республиканский Центральный Депозитарий Ценных Бумаг Instituție de stat care se subordonează Ministerului de Finanțe	
27	Estonia	Bursa de Valori din Tallinn Depozitarul central din Estonia	NASDAQ OMX Inc.	AS Eesti Väärtpaberikeskus NASDAQ OMX – Tallinn – 100%	
28	Danemarca		NASDAQ OMX Inc.	Banca Națională 24% Băncile Comerciale și Brokerii 32% Companiile emitente de obligațiuni 28% Emitenții de acțiuni și investitorii instituționali – câte 8%	

Anexa 3. Modele de instituționalizare a activității de decontare și clearing organizat

Țara	DCVM unic	Denumirea DCVM	Funcții de bază	Forma organizatorico juridică	Structura proprietății
Bulgaria	Nu	Bulgaria, depozitar central AD (CDAD)	Oferă servicii de decontare Bursei de Valori din Bulgaria și depozitarului pieței valorilor mobiliare OTC.	SA	MOF (21.9%), banca centrală (20%), BVB (3%), utilizatori (55.1%)
		Bulgaria, Depozitar VMS (GSD)	Decontează toate tipurile de tranzacții cu VMS.	Nu este o entitate juridică distinctă.	În proprietatea Băncii Naționale din Bulgaria
Republica Cehă	Nu	SCP	Depozitar VM	Organizație contribuitoare a Republicii Ceha	Organizație contribuitoare a Republicii Ceha
		SKD	Decontează VM pe termen scurt cu venit fix.	Nu este o entitate juridică distinctă.	În proprietatea Băncii Naționale
		Depozitar central valori mobiliare Praga (CSDP)	Decontează VM comercializate pe PSE, OTC trades and trades on the Power Exchange Central Europe	SA	În proprietatea BV Praga
		RM-System	Decontează VM listate pe piața RM-System	SA	În proprietatea BV Praga
Estonia	Da	Estonia CSD (ECSD)	Clearing, decontare și depozitar al BV și vânzări OTC	SA	În proprietatea BV (Tallinn Stock Exchange, owned by the NASDAQ OMX Group)
Ungaria	Da	KELER	CSD, SSS și CCP pentru BV și derivate tranzacționate pe BSE și OTC	SA	În proprietatea BC Ungaria (53,33%), BVB (46.77%)
Letonia	Nu	Depozitar Central Letonia	Clearing, decontare și depozitar al VM private și obligațiuni de stat pentru non-banci.	SA	În proprietatea BV (NASDAQ OMX Riga, owned by the NASDAQ OMX Group)
		VNS	Decontare pentru tranzacțiile cu obligațiunile guvernului lituanian	Nu este o entitate juridică distinctă.	În proprietatea BC (Latvijas Banka)

Lituania	Da	DCVM Lituania (CDSL)	Servicii de clearing și decontare pentru fonduri, obligațiuni de stat și alte valori mobiliare	Companie publică cu scopuri speciale	60% Bank of Lithuania, 32% NASDAQ OMX Helsinki Oy and 8% - NASDAQ OMX Vilnius
Polonia	Nu	KDPW	Depozitar național pentru valori mobiliare Clearing și decontare a numerarului și tranzacții cu derivative	SA	Deținut în părți egale de Trezoreria de Stat, BVV și Narodowy Bank Polski
		Registru VM (RPW)	Clearing și decontare și depozitar pentru valorile mobiliare și NBP-Bills	Nu este o entitate juridică distinctă.	În proprietatea băncii centrale (Narodowy Bank Polski)
România	Nu	RoClear	Clearing, decontare și depozitar al bursei de valori și tranzacții extrabursiere cu valori mobiliare	SA	Bursa de valori (Bursa de Valori București), Camera de Comerț și Industrie din România și utilizatorii
		SaFIR	DCVM și SSS operate de BNR pentru valori mobiliare de stat și certificate de deposit emise de BNR.	Nu este o entitate juridică distinctă	În proprietatea băncii centrale (National Bank of Romania)
Rusia	Nu	Centru Național Depozitar (NDC)	Depozitar și decontare fonduri, obligațiuni de stat și corporative tranzacționate extrabursier pe Bursa de valori interbancară din Moscova (MICEX), Bursa de valori MICEX, Sankt Petersburg Bursa de valori (SPCEX)	SA	MICEX (50.17%); Central bank of the Russian federation (42.30%); users (7.53%)
		Corporația de clearing și depozitar (DCC)	Depozitar, clearing și decontarea tranzacțiilor cu valori mobiliare corporative executate pe toate platformele majore de tranzacționare din Rusia (RTS, MICEX)	SA	Bursa de Valori (Bursa de valori cu sistem de tranzacționare din Rusia) 7.7567%; 3 utilizatori împreună 2.2433%;
Slovacia	Da	CDCP SR	Clearing și decontare a tranzacțiilor, comercializate pe BSSE și extrabursier	Direcție BVN	Se află în proprietatea Bursei de Valori (Bursa de valori Bratislava, BSSE). Statului îi aparține o parte din BSSE.
Slovenia	Da	KDD	Clearing și decontarea valorilor mobiliare Acționează în calitate de DCVM.	SA	În proprietatea utilizatorului (membrii KDD sînt instituții de creditare și intermediari în domeniul valorilor mobiliare; Bank Slovenije este de asemenea acționar minoritar)
Ucraina	Nu	Depozitar VM Ucraina	Depozitar, decontare și servicii clearing pentru VM	SA	Banca Națională a Ucrainei (22.86%); 2 bănci de stat și 44 bănci comerciale (52.94%); brokeri/dealeri (13.07%); patru organizatori de tranzacții (8.95%); alții (2.18%).
		DNVM Ucraina (NDU)	Depozitar, decontare și servicii clearing pentru VM	Utilizat stat și utilizatori	Statul deține 86% din acțiuni (i.c. Comisia de stat pentru valori mobiliare și piața de valori); participanți pe piața de valori 14 %.

Anexa 4. Autorități de supraveghere – banca centrală

Nr. o.	Țara Denumirea autorității	Depozitar Central unic pentru valori mobiliare de stat și valori mobiliare corporative		Acționari Depozitar Central Unic
1	Federația Rusă Banca Centrală	Небанковская кредитная организация ЗАО «Национальный расчетный депозитарий» www.nsd.ru		100% privat, inclusiv 99,997% Bursa de Valori
2	Republica Kazahstan Banca Centrală	SA "Depozitarul Central de Valori Mobiliare" www.kacd.kz		54,98% – de stat (Banca Națională); 45,02% – privat, inclusiv Bursa de Valori Kazahstan – 34,69%
3	Republica Armenia Banca Centrală	Depozitar Central din Armenia www.nasdaqomx.am		100% – privat (Bursa de Valori)

4	Republica Georgia Banca Centrală	Depozitar Central de VM din Georgia www.gcsd.ge	100% – privat, inclusiv 99% – Bursa de Valori
5	Republica Cehă Banca Națională	VM dematerializate www.centraldepository.cz	100% – privat (Bursa de valori)
6	Ungaria Banca Națională	Tranzacții la Bursă și în afara bursei. Nu sînt specificate tipurile de VM www.keler.hu	53,33% – de stat (Banca Națională); 46,67% – privat (Bursa de Valori)
7	Republica Lituania Banca Centrală	www.csdl.lt	100% – privat
8	Republica Slovacă Banca Centrală	www.cdcp.sk	100% – privat (Bursa de Valori)

Anexa 5. Autoritățile de supraveghere consolidate, altele decît banca centrală

Nr. o.	Țara Denumirea autorității	Depozitar Centra unic pentru valori mobiliare de stat și valori mobiliare corporative	Aționari Depozitar Central Unic
1	Republica Austria Autoritatea Pieței Financiare (Financial Market Authority – FMA)	Oesterreichische Kontrollbank AG (Depozitarul Central) www.oekb.at	100% privat
2	Republica Federală Germania Autoritatea Federală de Supraveghere Financiară (Federal Financial Supervisory Authority – BaFin)	Clearstream oferă servicii de depozitar central de valori mobiliare pe piețele interne din Germania și Luxemburg. www.clearstream.com	100% privat
3	Republica Poloneză Autoritatea de Supraveghere Financiară (Financial Supervisory Authority – FSA)	KDPW www.kdpw.pl	2/3 de stat, inclusiv Banca Națională -1/3, Trezoreria de Stat – 1/3 1/3 – privat (Bursa de Valori)
4	Regatul Danemaricii Autoritatea de Supraveghere Financiară www.finanstilsynet.dk	VP Securities www.vp.dk	24% – de stat (Banca Națională) 76% – privat

Anexa 6. Piața de capital cu mai mulți regulatori ai pieței financiare

Nr. o.	Țara Denumirea autorității	Depozitar Central unic pentru valori mobiliare de stat și valori mobiliare corporative	Capitalul acționar al Depozitarului Central Unic
1	Republica Croația Agenția de Supraveghere a Serviciilor Financiare (Croatian Agency for Supervision of Financial Services – CFSSA)	Central Depository & Clearing Company www.skdd.hr	45,28% – de stat (Agenția Financiară Republica Croația) 54,72% – privat
2	Republica Estonia Autoritatea de Supraveghere Financiară (Financial Supervision Authority – FSA)	Depozitarul central din Estonia www.nasdaqbaltic.com	100% privat (Bursa de Valori)
3	România Autoritatea de Supraveghere Financiară	Depozitar Central www.depozitarulcentral.ro	100% privat (Bursa de Valori – 69,04%)
4	Republica Azerbaidjan Comisia de Stat pentru Valori Mobiliare	Centrul Depozitar Național al Republicii Azerbaidjan www.mdm.az	100% – de stat în persoana Comisiei de Stat pentru Valori Mobiliare

Referințe bibliografice

1. Regulile Bursei de Valori a Moldovei, aprobate prin Hotărîrea Comisiei Naționale a Pieței Financiare nr. 62/14 din 26.12.2008; Regulile Bursei de Valori Chișinău, aprobate prin Hotărîrea Comisiei Naționale a Pieței Financiare nr. 2/22 din 12.01.2012.

2. Garștea N. Studiu privind impactul semnării Acordului de asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană asupra pieței de capital din Moldova. Chișinău, 2011.

3. Regulile Depozitarului Național de Valori Mobiliare al Moldovei, aprobate prin Hotărîrea Comisiei Naționale a Pieței Financiare nr. 11/10 din 19.03.2010.

4. Hotărîrea CNPF nr. 56/11 din 14.11.2014 cu privire la aprobarea Regulamentului privind licențierea și autorizarea pe piața de capital.

5. Secțiunea a 5-a din Capitolul IV din Legea nr. 171 din 11.07.2012, precum și cele prevăzute de actele normative ale CNPF.

6. Legea nr. 35 din 03.03.2011 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a pieței financiare nebancale pe anii 2011–2014 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a pieței financiare nebancale pe anii 2011–2014. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=338267>

7. Legea nr. 171 din 11.07.2012 privind piața de capital.

8. În conformitate cu prevederile Legii cu privire la piața de capital.

9. Regulile Depozitarului Național de Valori Mobiliare al Moldovei, aprobate prin Hotărîrea Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare nr. 24/8 din 04.05.2007; Hotărîrea CNPF nr. 62/14 din 26.12.2008 cu privire la aprobarea Regulilor Bursei de Valori a Moldovei.

10. Conform Conceptului cu privire la implementarea platformei unice de tranzacționare a instrumentelor monetar-valutare, aprobat prin Hotărîrea BNM nr. 252 din 29 octombrie 2012.

REGLEMENTĂRILE PRIVIND INSTITUȚIA ÎNSTRĂINĂRII BUNURILOR CU CONDIȚIA ÎNTREȚINERII PE VIAȚĂ ÎN LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA ȘI A ALTOR STATE

Angela TĂLĂMBUȚĂ,
doctor în drept

SUMMARY

Research institution of disposal of goods provided maintenance for life involves a study of regulatory legislation in Moldova. At the moment, the legal rules governing the institution are found in the Civil Code of the Republic of Moldova and other laws, the fundamental course being represented by the Constitution. In any system where ownership is guaranteed by the Constitution, the crucial moment that confronts constitutional adjudication is selecting from a variety of regulatory decisions with re-distributional nature, as they affect direct or indirect ownership.

Keywords: lifetime maintenance, property transfer, legislation

REZUMAT

Cercetarea instituției înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață implică un studiu al reglementării legislației în vigoare pe teritoriul Republicii Moldova. La moment, normele juridice ce reglementează instituția dată se regăsesc în Codul civil al Republicii Moldova și în alte acte normative, cel fundamental fiind reprezentat de Constituția Republicii Moldova. În oricare sistem unde dreptul de proprietate este garantat prin Constituție, momentul crucial pe care îl înfruntă judecarea constituțională este selectarea dintr-o varietate de decizii regulatorii cu caracter re-distribuțional, după cum acestea afectează direct sau indirect dreptul de proprietate.

Cuvinte-cheie: întreținere pe viață, înstrăinare de bunuri, legislație

Conceptul instituției *înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață* nu a fost univoc interpretat și înțeles pe parcursul diverselor perioade istorice. Această stare de lucruri își găsește explicația, mai întâi de toate, în faptul că există un spectru foarte larg de probleme ce trebuie soluționate ca premisă a formulării și determinării unei viziuni concrete asupra contractului de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață, vizavi de dezvoltarea social-economică a țării.

Este limpede că algoritmul de căutare a răspunsurilor la întrebările ce preocupă specialiștii de domeniu, dar și conținutul și caracterul răspunsurilor aflate, depind de interpretarea normelor în vigoare.

În Republica Moldova, relațiile sociale cuprinse în instituția *întreținerii* au fost reglementate inițial de Codul civil al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, adoptat la 26 decembrie 1964 [2]. În conținutul Codului civil al RSSM, înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe viață se referea de fapt doar la un singur bun, și anume al casei de locuit, care se întîlnea pe acele timpuri în calitate de bun aflat în proprietatea personală. Însă practic aproape nu se recurgea la această instituție, din simplul motiv că foarte puțini cetățenii dispuneau de această proprietate personală [11, p. 236].

Conform art. 445 Cod civil al RSSM, în baza contractului de înstrăinare a unei case de locuit cu condiția întreținerii pe viață, o persoană inaptă de muncă din cauza vârstei sau în legătură cu starea sănătății (transmițător) transmite în proprietate unei alte persoane (dobînditor) o casă de locuit sau o porțiune de casă, în schimbul căreia dobînditorul se obligă să procure transmițătorului, pînă la moartea acestuia, asigurare materială în natură – locuință, hrană, îngrijire și ajutorul necesar [2].

La 6 iunie 2002, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat un nou Cod civil al Republicii Moldova, în vigoare de la 12.06.2003, grație căruia această instituție, prin intermediul contractului de înstrăinare de bunuri cu condiția întreținerii pe viață, a primit o reglementare mai amplă. În capitolul IV din Titlul III al Codului civil al Republicii Moldova din 2002 sînt cuprinse reglementările privind contractul de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață. Aici sînt prevăzute opt articole ce reglementează expres această instituție [11, p. 236].

Prin prisma art. 839 Cod civil al RM se consemnează că, „în baza contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, o parte (beneficiarul întreținerii) se obligă să dea celeilalte părți (dobînditor) în pro-

prietate un bun imobil sau mobil, iar dobînditorul se obligă să asigure beneficiarului întreținerii în natură – locuință, hrană, îngrijire și ajutorul necesar pe timpul cît va trăi, precum și înmormîntarea”.

Potrivit reglementărilor actuale, bunul transmis de beneficiar poate fi atît mobil, cît și imobil, spre deosebire de Codul civil al RSSM, care prevedea posibilitatea înstrăinării în schimbul întreținerii doar a unei case de locuit.

Legea obligă dobînditorul întreținerii să asigure beneficiarului locuință, hrană, îngrijire și ajutorul necesar în timpul vieții, precum și înmormîntarea la deces.

Scopul părților este reciproc și constă în dobîndirea dreptului de proprietate asupra unui bun în schimbul întreținerii pe viață. În aceste aspecte se reflectă și destinația acestui contract. Contractul de întreținere pe viață prezintă un deosebit interes pentru oameinii în etate, bolnavii, invalizii pensiile și îndemnizațiile cărora nici pe departe nu acoperă necesitățile de viață. Aceste persoane, avînd posibilitate de a încheia un asemenea contract, sînt asigurați cu cele mai importante condiții de viață pînă la deces [7, p. 469].

În special, merită atenție faptul că legea nu stipulează careva restricții față de beneficiarul întreținerii, în această calitate poate fi orice persoană fizică

care dispune cu titlu de proprietate de un bun imobil sau mobil și care poate servi drept obiect al acestui contract.

Norma articolului dat, prin alin. 2, admite pluralitatea părților. Astfel, în cazul pluralității de părți, obligația de întreținere este indivizibilă și se aplică regulile generale ale contractului de întreținere pe viață.

Legiuitorul, în alin. 3 al articolului comentat stipulează că întreținerea este un drept pur individual și inalienabil. Din aceste considerente, creanța de întreținere nu poate fi transmisă unei alte persoane și nici urmărită de creditori.

Referitor la forma contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, legislatorul a stipulat un criteriu, luând în considerație obiectul, scopurile părților, termenul contractului. Astfel, art. 840 din Codul civil al RM prevede forma scrisă a contractului care se aplică indiferent de obiectul contractului, însă dacă obiectul acestui contract este un bun pentru înstrăinarea căruia se cere respectarea formei autentice, atunci contractul se încheie în formă autentică.

Drept un temei pentru modificarea contractului de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață (art. 841 Cod civil al RM) poate servi abateră dobânditorului de la obligația sa de bază de a-i presta beneficiarului întreținere în natură. Doar beneficiarului întreținerii îi poate aparține inițierea schimbării formei de întreținere, iar ca temei poate servi neexecutarea de către dobânditor a obligațiilor contractuale.

Pentru a proteja interesele patrimoniale ale beneficiarului, art. 842 din Codul civil al RM stipulează două garanții: prima garanție constă în stabilirea interdicției de înstrăinare a bunului transmis de beneficiarul întreținerii pe durata vieții acestuia, iar a doua – în stabilirea gajului sau altor grevări ale obiectului contractului numai cu acordul beneficiarului întreținerii.

Pieirea bunului nu îl degradează pe dobânditor de obligațiile pe care și le-a asumat în bază de contract – prevede art. 843 Cod civil RM. Dobânditorul devine proprietarul bunului transmis la încheierea contractului de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață. Prin această normă, legislatorul prevede încă o garanție de asigurare a intereselor patrimoniale ale beneficiarului întreținerii, deoarece el își

păstrează dreptul la întreținere în cazul pieririi obiectului contractului.

În contextul studiului nostru, un interes mai pronunțat îl comportă compartimentele consacrate *efectelor* contractului de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață. Datorită cadrului normativ relativ restrâns în domeniul dat, evidențiem temeuriile încetării (art. 846 Cod civil al RM) și rezoluțiunii (art. 844-845 Cod civil al RM) contractului de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață. Din conținutul acestei norme rezultă că dreptul dobânditorului poate fi reziliat în cazul imposibilității executării obligației contractuale din cauza unor circumstanțe care nu depind de voința lui, și respectiv, dreptul beneficiarului întreținerii poate fi reziliat doar în cazul în care nerespectarea obligațiilor contractuale depind de însuși dobânditor [1, p. 114].

Conform art. 846 din Codul civil al RM, la decesul dobânditorului, drepturile și obligațiile lui trec la succesorii lui. Prezenta normă stipulează o regulă nouă, care nu era cunoscută în legislația națională veche, și anume posibilitatea aplicării succesiunii de drept în cazul decesului dobânditorului.

Deși legea nu prevede expres, considerăm că neexecutarea obligației de predare a bunului de către beneficiar sau existența viciilor ascunse reprezintă o neexecutare esențială a contractului, care oferă dobânditorului dreptul de a cere rezoluțiunea [7, p. 101].

În legislația din **România**, instituția înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață este reglementată, de actualul Cod civil al României (CCR) din 2011 [4], prin intermediul normelor de drept ce reglementează separat contractul de întreținere. CCR definește acest contract stabilind criteriile care îl delimitează de alte raporturi asemănătoare și îi determină specificul atât în ceea ce privește condițiile de fond, cât și în ceea ce privește efectele. În CCR, contractul de întreținere are o reglementare proprie în Capitolul XVIII – „Contractul de întreținere”, din Titlul IX – „Diferite contracte”, Cartea a V-a – „Despre obligații”, art. 2254–2263.

Articolul 2254 din CCR reglementează noțiunea contractului de întreținere: „(1) Prin contractul de întreținere o parte se obligă să efectueze în folosul celeilalte părți sau al unui anumit

terț prestațiile necesare întreținerii și îngrijirii pentru o anumită durată. (2) Dacă prin contract nu s-a prevăzut durata întreținerii ori s-a prevăzut numai caracterul viager al acesteia, atunci întreținerea se datorează pentru toată durata vieții creditorului întreținerii” [4]. Prin urmare, cum era interpretat până acum în practică, contractul de întreținere era acel contract prin care o parte înstrăina un bun al său, în schimbul obligației asumate de către dobânditor de a o întreține, fapt care în principal presupune efectuarea de către debitorul obligației de întreținere a unor prestații în natură – asigurarea întreținerii – persoanei: asigurarea hranei, medicamentelor, asistenței medicale etc., și chiar în contract era prevăzută suportarea unor costuri eventuale cu intervenții medicale, asigurarea unei persoane care să însoțească temporar sau chiar permanent, după caz, creditorul întreținerii [13, p. 140].

Întinderea obligației de întreținere este prevăzută la art. 2257 în CCR: “(1) Debitorul întreținerii datorează creditorului prestații stabilite în mod echitabil, ținându-se seama de valoarea capitalului și de condiția socială anterioară a creditorului. (2) Debitorul este obligat în special să asigure creditorului hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte, menaj, precum și folosința unei locuințe corespunzătoare. Întreținerea cuprinde de asemenea îngrijirile și cheltuielile necesare în caz de boală” [4].

În ceea ce privește *caracterele* contractului de întreținere, ar trebui menționate aspectele de noutate aduse de CCR. Astfel, conform Codului civil Român din 1864 [5], contractul de întreținere era un contract cu titlu oneros, pentru ca o parte (înstrăinează un bun) urmărind să obțină în schimb o contraprestație egală cu întreținerea pe timpul cât va trăi, întreținerea constând în hrană, îmbrăcăminte, îngrijiri medicale, și invers: partea care prestează întreținerea se obligă la aceasta urmărind, în schimb, un echivalent patrimonial constând în lucrul dobândit. CCR oferă posibilitatea încheierii contractului de întreținere (precum și a contractului de rentă viageră) și cu titlu oneros – art. 2243: „Renta viageră poate fi constituită cu titlu oneros, în schimbul unui capital de orice natură, sau cu titlu gratuit și este supusă, sub rezerva dispozițiilor capitolului de

față, regulilor proprii ale actului juridic de constituire” [5].

În CCR din 1864 apărea caracterul aleatoriu al contractului de întreținere, provenind din faptul că părțile nu cunoșteau exact șansele lor de pierdere sau de câștig la încheierea lui: o parte înstrăinează un bun, astfel că atât ea, cât și cealaltă parte știau de la început doar întinderea prestațiilor la care se obliga creditorul întreținerii; se mai știa că cel ce prestează întreținerea va face acest lucru pe tot parcursul vieții creditorului. Însa, în actualul Codul civil Român din 2011, acest aspect poate fi precizat prin contract – întreținerea poate fi stabilită pe tot parcursul vieții creditatului, în cazul în care prin contract nu s-a prevăzut durata întreținerii ori s-a prevăzut numai caracterul viager al acesteia (alin. 2, art. 2254 din CCR prevede că dacă prin contract nu s-a prevăzut durata întreținerii ori s-a prevăzut numai caracterul viager al acestuia, atunci întreținerea se datorează pentru toată durata vieții creditorului întreținerii).

Conform Codului civil Român din 1864, contractul de întreținere era în principiu un contract consensual, întrucât pentru formarea lui valabilă era necesar acordul de voință valabil exprimat al părților; actualul CCR modifică acest aspect, dobândind contractul solemn, prin impunerea formei autentice sub sancțiunea nulității absolute [10, p. 12].

În Codul civil Român din 1864, condițiile esențiale ale contractului de întreținere erau prevăzute în dispozițiile art. 948, conform cărora condițiile esențiale pentru validitatea unei convenții sînt: capacitatea de a contracta, consimțămîntul valabil al părții care se obligă, un obiect determinat și o cauză licită [5]. Forma, în regula generală, nu era o condiție esențială a contractului de întreținere. Trebuie însă precizat că în mod excepțional, atunci cînd lucrul înstrăinat drept obiect al întreținerii era un imobil (un teren sau o locuință ori o unitate individuală), se cerea atât autorizația prealabilă de înstrăinare, cât și încheierea contractului de întreținere în forma autentică. De asemenea, odată cu intrarea în vigoare a Codului civil Român din 2011, contractual de întreținere devine un contract numit, ce are o reglementare proprie.

În Codul civil Român din 2011 nu

se face deosebire între forma contractului de întreținere cînd lucrul înstrăinat este un imobil și forma contractului de întreținere cînd lucrul înstrăinat este un bun mobil [10, p. 13]. Astfel, potrivit art. 2255 din CCR, „contractul de întreținere se încheie în formă autentică, sub sancțiunea nulității absolute”. Forma autentică se impune datorită importanței actului dată de efectele produse față de părți, ducînd la ieșirea din obligațiile creditorului a unor bunuri de valoare mare și la grevarea patrimoniului debitorului pentru viitor cu o obligație ce poate depăși emolumentul cules.

Pe lângă condiția mai sus menționată, CCR mai conține un element de noutate cu privire la condițiile de validitate. Astfel, apare o condiție suplimentară de validitate atât în cazul contractului de întreținere, cât și în cazul contractului de rentă viageră – acestea rămân lipsite de efecte dacă la data încheierii contractului creditorul suferea de o boală din cauza căreia a murit în 30 de zile de la acea dată [5].

În concluzie, avînd în vedere vidurile legislative care existau în conținutul contractului de întreținere, ținînd seama de aplicarea neuniformă în practica judiciară a uneori dispoziții legale, aceste modificări aduse prin Codul civil Român din 2011 nu erau doar obligatorii, ci chiar necesare, în vederea aplicării mai consecvente a legii.

Legislația din **Franța** este precursora genului respectiv de contract pentru întregul sistem de drept continental. Contractul de întreținere este utilizat sub denumirea „bail a nourriture”, ceea ce în traducere semnifică „închirierea pentru hrană”. „Bail a nouriture” este similar contractului de rentă viageră, însă, spre deosebire de acesta din urmă, întreținătorul se angajează să asigure întreținutul cu produse alimentare. Necesitățile întreținutului nu se limitează doar la hrană, ci la tot ceea ce se include în mod ordinar în obligațiile alimentare în sens larg: locuința, îngrijirea personală, precum și cheltuielile de înmormîntare [8, p. 38]. Noile modificări din 21 iunie 2014 aduse legislației civile franceze reglementează, prin prisma art. 1968-1983, doar contractul de rentă și de rentă viageră.

Vînzarea de imobile în schimbul unei rente viagere a fost mult timp

destul de practică în Franța, căci ea satisfacea două tendințe care, oricît de contradictorii ar fi, ambele sînt înrădăcinate în temperamentul național: nevoia de securitate și căutarea speculei. Dar prelungirea duratei vieții umane – uneori mai mult de 120 de ani – devine un factor de descurajare [9, p. 541].

Spre deosebire de Republica Moldova, în **Germania, Olanda, Italia, Spania** nu se reglementează respectivul contract în legislația civilă, cu toate că acesta dispune de aplicabilitate practică. Contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață în aceste țări face parte din categoria contractelor nenumite.

Conține reglementări privind înstrăinarea de bunuri cu condiția întreținerii și Codul civil din 1999 al **Azerbaidjanului**. Aceste reglementări sînt prevăzute în capitolul 48, destinat rentei, în care înstrăinările se fac doar sub condiția de plată a rentei, care poate fi și pe viață, dar nu și cu întreținere [13].

Prezintă interes și reglementările Codului civil al **Republicii Lituania**, adoptat la 23.01.1937, pus în aplicare în 1992, cu modificări esențiale din 29.08.2007, cu privire la instituția dată [14]. Astfel, în conformitate cu art. 2096-2106 din cod, această instituție se consideră instituția întreținerii, reglementată prin contractul de întreținere care poate fi atât viager, cât și în bază de bunuri. Un loc important în cadrul reglementărilor este acordat calculelor valorii atât a bunurilor ce servesc pentru întreținerea beneficiarului, cât și a bunurilor care vor fi trecute în proprietatea privată a întreținătorului după deces. Valoarea întreținerii în bani trebuie să fie transmisă cu cel puțin un sfert de an înainte beneficiarului, iar întreținerea în natură trebuie să fie calculată și acordată cu cel puțin o jumătate de an înainte [14]. Ca și în legislația Republicii Moldova, legiuitorul permite pluralitatea de părți, iar în caz de rezoluțiune a contractului de întreținere, beneficiarul întreținerii nu este obligat să întoarcă prețul întreținerii. Bine-venit este permiterea încheierii unui asemenea contract în favoarea unei terțe persoane, ceea ce nu se permite în legislația Republicii Moldova.

Codul civil al **Ucrainei** reglementează înstrăinarea de bunuri cu condiția întreținerii pe viață asemănător cu pre-

vederile Codului civil al RM. Capitolul 57, care se numește „Întreținerea pe viață” reglementează contractul de întreținere pe viață cu privire la definirea acestuia, drepturile și obligațiile părților, obiectul contractului, care poate fi o casă sau o parte a acesteia, orice bun mobil sau imobil de preț. Specific pentru aceste reglementări sînt prevederile cu privire la obligația întreținătorului de a-l asigura pe întreținut cu spațiu locativ, precum și determinarea valorii bănești lunare a întreținerii [15]. Doctrina reflectă înstrăinarea de bunuri cu condiția întreținerii pe viață în conținutul manualelor și monografiilor de drept civil [18, p. 238].

Nu putem să trecem cu vederea legislația civilă din **Georgia** [17], unde contractul de întreținere este reglementat prin prisma art. 537-541 într-un paragraf aparte și conform căreia o parte transmite o casă, un apartament sau un alt bun imobil ce-i aparține în proprietate unei alte părți, numit *plătitor de rentă*, și care se obligă să-l întrețină pe transmitător tot parcursul vieții cît va trăi sau pe o terță persoană indicată de acesta. Este laudabil faptul că legiuitorul a prevăzut nu numai întreținerea în locuință, îmbrăcăminte, hrană și îngrijire medicală, dar și valoarea minimă a întreținerii pe lună, care nu poate fi mai mică de două salarii minime stabilite de lege (art. 538 alin. 3 din Codul civil al Georgiei).

Codul civil al **Federației Ruse** reglementează înstrăinarea de bunuri cu condiția întreținerii pe viață în cadrul contractului de rentă. Capitolul 30, care se numește „Renta și înstrăinarea bunului cu condiția întreținerii pe viață”, reglementează contractul de rentă și de înstrăinare de bunuri cu condiția întreținerii pe viață, drepturile și obligațiile părților, obiectul contractului care poate fi, în primul rînd, o casă de locuit, un teren, orice bun imobil de preț. Specific pentru aceste reglementări sînt prevederile cu privire la obligația întreținătorului de a-l asigura pe întreținut cu spațiu locativ, precum și determinarea valorii bănești lunare a întreținerii [16, p. 242]. Din cuprinsul capitolului respectiv s-ar deduce, în aparență, independența acestor contracte față de alte contracte civile. Însă, în actul normativ se face referință doar la un singur contract – la contractul de rentă. Codul civil al Federației Ruse

atribuie contractul de întreținere la una dintre varietățile contractului de rentă, cu renta perpetuă și cea viageră.

Spre deosebire de legislația civilă a Federației Ruse, Codul civil al RM reglementează contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață ca contract de sine stătător, distinct de alte contracte civile. O părere contrară întîlnim în doctrina autohtonă. Se menționează că, deși contractul de întreținere este reglementat în Codul civil al RM într-un capitol separat, acesta rămîne a fi o varietate a contractului de rentă [12, p. 127].

Nu susținem această opinie și ne alăturăm specialiștilor autohtoni I. Mihalache și O. Chelaru, care menționează că, deși contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață are multe asemănări cu contractul de rentă, între ele persistă deosebiri majore și urmează a fi analizate ca contracte distincte [8, p. 38].

Referințe bibliografice

1. Cazac O. Utilitatea distincției dintre rezoluțiunea și rezilierea contractului civil: probleme și soluții. În: Materialele celei de-a VI-a Conferințe internaționale a tinerilor cercetători „Tendințe contemporane în evoluția patrimoniului istoric și juridic al Republicii Moldova”. Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, Chișinău, 2012, p. 114-126.
2. Codul civil al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești din 26 decembrie 1964. În: B. Of. nr. 000 (abrogat). <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=286216&lang=1>
3. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86 din 22 iunie 2002.
4. Cod civil Român. În: Monitorul oficial al României, nr. 505 din 15 iulie 2011. http://www.dreptonline.ro/legislatie/codul_civil_republicat_2011_noul_cod_civil.php
5. Codul civil al României din 26.11.1864, promulgat la 04.12.1864, (abrogat). http://www.dreptonline.ro/legislatie/codul_civil_republicat_2011_noul_cod_civil.php
6. Chibac Gh. ș.a. Drept civil. Contracte speciale. Vol. 3, ed. a 2-a. Chișinău: Cartier, 2005, 688 p.
7. Chibac Gh. Contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii

pe viață. Cartea III, art. 839-846. În: Comentariul Codului civil al Republicii Moldova. Vol. II, ediția II-a, Chișinău: ARC, 2006, p. 469-473.

8. Chelaru O., Mihalache Iu. Analiza juridică a contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață. În: Revista națională de drept, 2007, nr. 5. p. 38-43.

9. Malaurie P., Aynes L., Gautier P-Y. Drept civil. Contracte speciale. Trad. Dănișor D. București: Wolters Kluwer, 2009, 630 p.

10. Raluca S. Contractul de întreținere în noul Cod civil. Noțiune, caractere juridice, condiții esențiale, rezoluțiune. București: Hamangiu, 2012, 212 p.

11. Tălămbuță A. Analiza problematicii privind instituția înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață prin prisma materialelor științifice publicate de autori autohtoni, precum și legislația în vigoare. În: Materialele Simpozionului Științific Internațional „Agricultura modernă – realizări și perspective, cadastru și drept”, consacrat aniversării a 80 de ani de la înființarea UASM. Vol. 33. Chișinău, 2013, p. 236-240.

12. Trofimov. I. Drept civil. Contractele civile. Chișinău: Elena – V.I., 2004, 256 p.

13. Zinveliu I. Drept civil. Contracte civile. Cluj: Deva, 2004, 236 p.

14. Гражданский кодекс Латвийской Республики. Часть четвертая. Обязательственное право. 1992. http://www.pravo.lv/likumi/05_4_gz.html

15. Гражданский кодекс Украины, 2004. Харьков: Одиссей, 2003, 400 с.

16. Гражданский кодекс Российской Федерации, 01.01.2004. Москва, 2003, 400 с.

17. Гражданский кодекс Грузии с 26.06.1997 н. 786-Пс, <http://www.pravoteka24.com/zakony-drugih-stran/114-grazhdanskiy-kodeks-stran-sng.html>

18. Хуго Перс Монтеро. Горжусь профессией нотариуса. В: Нотариальный вестник, 1998, № 7/8, с. 21-24.

TRIMITEREA ÎN DEPLASARE ÎN INTERES DE SERVICIU

Tatiana MACOVEI,
doctor în drept, lector universitar, USM

SUMMARY

Travelling for work purpose is one of the cases of unilateral modification of the labor contract by the employer. The employees who are sent on a trip with work purpose benefit of several legal guarantees. In this regard, present scientific article aims to research the next aspects of travelling with work purpose: the notion, the procedure, the duration and the legal guarantees of the employees who are travelling with work purpose.

Keywords: employer, employees, trip work, guarantees

REZUMAT

Trimiterea în deplasare în interes de serviciu este unul dintre cazurile de modificare unilaterală a contractului individual de muncă de către angajator. Salariații care sînt trimiși în deplasare în interes de serviciu beneficiază de o serie de garanții juridice. În cadrul prezentului articol științific vor fi cercetate următoarele aspecte privind trimiterea în deplasare în interes de serviciu: noțiunea, procedura, durata și garanțiile juridice de care beneficiază acești salariați.

Cuvinte-cheie: salariat, angajator, deplasare, compensații

Introducere. Modificarea contractului individual de muncă reprezintă orice modificare care survine în conținutul său. La general, modificarea contractului de muncă se realizează în baza acordului dintre părți, însă legislația în vigoare stabilește și excepție de la această regulă, potrivit căreia angajatorul dispune de dreptul unilateral de a modifica contractul de muncă. Trimiterea în deplasare în interes de serviciu reprezintă unul dintre cazurile de modificare a contractului de muncă fără acordul salariatului. Fiind o modificare efectuată fără acordul salariatului, legislația muncii impune o serie de garanții juridice pentru angajatul trimis în deplasare în interes de serviciu, garanții ce constituie obiect de cercetare în cadrul prezentului articol științific.

Materiale și metode aplicate. În vederea realizării studiului au fost utilizate publicațiile științifice din domeniul dreptului muncii și actele normative în vigoare. În studiu au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică: analitică, comparativă și generalizatoare. Scopul prezentului articol științific este analiza particularităților trimiterii în deplasare în interes de serviciu a salariaților, prin indicarea garanțiilor de care beneficiază salariații în aceste situații.

Rezultate și discuții

Definiția legală a *trimiterii în deplasare în interes de serviciu* o regăsim în Hotărîrea Guvernului pentru aprobare Regulamentului cu privire la delegarea salariaților entităților din Republica Moldova nr. 10 din

05.01.2012 [1]. Astfel, potrivit acestui act normativ, prin deplasare în *interes de serviciu* se înțelege delegarea salariatului, conform ordinului (dispoziției, deciziei, hotărîrii) angajatorului, pe un anumit termen, pentru executarea obligațiilor de muncă în afara locului de muncă permanent. În acest context, trebuie de subliniat faptul că călătoriile de serviciu ale salariaților a căror activitate permanentă are caracter mobil sau ambulant, precum și îndeplinirea lucrărilor de prospecțiune, a celor geodezice și topografice pe teren, nu sînt considerate deplasări în interes de serviciu, dacă angajatorul acordă transportul de serviciu necesar.

La modul practic, delegarea salariatului se efectuează de către conducătorul entității sau de altă persoană împuternicită prin aprobarea ordinului, cu indicarea scopului și a termenului delegării, precum și a țării-gazdă. Delegarea salariatului pe teritoriul Republicii Moldova se efectuează în baza ordinului sau a legitimației de deplasare.

În legitimația de deplasare în interes de serviciu se va indica în mod obligatoriu următoarele: denumirea entității pe care o reprezintă, numele, prenumele salariatului, funcția deținută, localitățile de destinație și denumirea entității la care este delegat, scopul și termenul delegării. De asemenea, în legitimația de deplasare se fac mențiuni despre plecarea în deplasare, sosirea la punctele de destinație, plecarea din ele și sosirea la locul de muncă permanent, care se autentifică prin ștampilele entităților corespunzătoare.

La delegarea în cîteva localități, datele despre sosire și plecare se fac aparte, în fiecare dintre ele. La delegarea în țări străine, data trecerii hotarelor se determină potrivit însemnărilor efectuate în pașaport la punctele de trecere și control la frontieră.

Deși regula generală stabilește că în cazul trimiterii în deplasare în interes de serviciu este necesară eliberarea unei legitimații de serviciu, totuși, pentru cazurile în care salariatul revine din deplasare la locul permanent de muncă în aceeași zi în care a fost delegat, nu va fi necesară eliberarea unei legitimații de serviciu. În aceste cazuri va fi suficientă eliberarea unui ordin al angajatorului privind trimiterea în deplasare în interes de serviciu.

Durata trimiterii în deplasare în interes de serviciu. Codul muncii (CM) [2] al Republicii Moldova prevede că locul de muncă poate fi schimbat temporar de către angajator prin deplasarea în interes de serviciu sau prin detașarea salariatului. Art. 70 al CM prevede că termenul trimiterii în deplasare în interes de serviciu nu poate depăși 60 de zile calendaristice. Respectiv, orice ordin al angajatorului care prevede trimiterea salariatului în deplasare în interes de serviciu pe un termen mai mare de 60 de zile calendaristice este nul și nu produce efecte juridice. Chiar și în ipostaza în care angajatul și-ar da acordul pentru o trimitere în deplasare în interes de serviciu pe un termen mai mare de 60 de zile calendaristice, aceasta oricum reprezintă o încălcare a legislației muncii, fiindcă orice înțelegere dintre salariat

și angajator prin care salariatul renunță la drepturile sale este nulă și nu produce efecte juridice. Totuși, interpretarea corectă a normei legale indică asupra faptului că o trimitere în deplasare în interes de serviciu nu poate depăși 60 de zile calendaristice. Respectiv, se permite o asemenea trimitere de mai multe ori pe parcursul unui an calendaristic, cu condiția că fiecare trimitere în deplasare în interes de serviciu nu va depăși termenul de 60 de zile.

Compensarea cheltuielilor de deplasare se efectuează pentru zilele aflării efective în deplasare, determinate conform mențiunilor în ordinul sau în legitimația de deplasare și în documentele de călătorie prezentate, în limitele termenului pentru care salariatul a fost delegat.

Ziua plecării în deplasare se consideră ziua plecării cu trenul, transportul aerian, auto sau alt mijloc de transport din locul permanent de lucru al delegatului, iar ziua sosirii – ziua sosirii mijlocului de transport menționat la locul permanent de lucru. În cazul plecării mijlocului de transport până la ora 24 inclusiv, ziua plecării în deplasare se consideră ziua curentă, iar de la ora 0 și mai târziu – ziua următoare. Dacă gara, debarcaderul, aerogara se află în afara localității, se ia în considerare timpul necesar pentru călătoria până la gară, debarcader, aerogară. Aceleași reguli se aplică și pentru determinarea zilei sosirii salariatului la locul permanent de muncă.

Regimul timpului de muncă și de odihnă. Asupra salariaților aflați în deplasare în interes de serviciu se extinde regimul timpului de lucru și de odihnă al acelor entități în care ei sînt delegați. La întoarcerea din deplasarea în interes de serviciu, acestora nu li se acordă alte zile de odihnă în locul zilelor de odihnă nefolosite în timpul deplasării. Dacă salariatul este delegat pentru a lucra și în zilele de odihnă sau de sărbătoare, compensarea pentru lucrul în aceste zile se efectuează în conformitate cu legislația în vigoare. În cazul în care, conform ordinului conducătorului, salariatul pleacă în deplasare în zi de odihnă, la întoarcerea din deplasare acestuia i se acordă, în modul stabilit, o altă zi de odihnă. Chestiunea ce ține de prezentarea la lucru în ziua plecării în deplasare sau în ziua sosirii se soluționează de comun acord cu conducătorul.

Garantii juridice în cazul trimiterii în deplasare în interes de serviciu.

În general, garanțiile juridice de care beneficiază salariații care sînt trimiși în deplasare în interes de serviciu se referă la menținerea locului de muncă și la condițiile speciale de salarizare. Prin contractul individual de muncă, sau prin cel colectiv încheiat la nivel de unitate, pot fi stabilite garanții suplimentare în raport cu cele legale. Salariaților care pleacă peste hotarele republicii la stagiul, instruire, specializare și schimb de experiență din proprie inițiativă sau fiind delegați, avînd invitații personale, sau pentru a participa la concursuri organizate de către diverse fundații și entități din alte țări, li se vor păstra locurile de muncă, precum și li se vor compensa cheltuielile de deplasare, potrivit deciziilor luate de conducătorii entităților în care activează, în conformitate cu prevederile articolelor 213 și 214 din Codul muncii al Republicii Moldova.

Salariul mediu pentru timpul aflării salariatului în deplasare se menține pentru toate zilele de lucru, conform graficului stabilit la locul permanent de muncă. Salariul mediu, la rugămintea salariatului, se expediază acestuia din contul entității care l-a delegat. În cazul trimiterii în deplasare în interes de serviciu a cumularzilor, salariul mediu se păstrează la acea entitate care a delegat persoana respectivă. În cazul delegării în același timp de la lucrul de bază și de la cel prin cumul, salariul mediu se păstrează la ambele funcții, iar cheltuielile pentru plata deplasării se repartizează de comun acord între entitățile care îl delegă.

Potrivit art. 174 din Codul muncii, salariații trimiși în deplasare în interes de serviciu beneficiază de următoarele **garanții juridice**:

a) *Cheltuieli de călătorie tur-retur.* Potrivit documentelor primare, salariatului delegat i se achită cheltuielile de transport până la locul de destinație și retur – spre locul permanent de muncă – cu transportul aerian, feroviar, naval, transportul auto public, cu excepția taximetrelor, la tarifele clasei economice, incluzînd plata pentru asigurarea de stat a pasagerului la transport și pentru serviciul prestat la vînzarea preliminară a biletelor de călătorie. Cheltuielile pentru utilizarea lenjeriei de pat în trenuri se compensează fără prezentarea documentelor primare. În

cazul neprezentării documentelor de călătorie, compensarea cheltuielilor pentru serviciile de transport pe teritoriul Republicii Moldova se efectuează conform tarifului minim.

De asemenea, salariatul trimis în deplasare în interes de serviciu are dreptul la compensarea cheltuielilor pentru călătoria în transportul public (cu excepția taximetrelor) pînă la gară, aerogară, debarcader și retur, în cazul în care ele nu sînt amplasate în raza localității în care a fost delegat, sau cu taximetrul în cazul în care ora sosirii sau plecării delegatului nu corespunde cu orarul de timp al transportului public, conform actelor de călătorie prezentate.

În cazul trimiterii în deplasare în interes de serviciu în străinătate, salariatului i se achită cheltuielile pentru deplasarea tur-retur pe distanța dintre aeroport, gară sau debarcader și locul de cazare cu transportul public sau cu taximetrul, în cazul în care ora sosirii sau plecării detașatului nu corespunde cu orarul de timp al transportului public din țara respectivă. Dreptul de a alege tipul de transport pe care urmează să îl folosească salariatul pe parcursul aflării în deplasare în interes de serviciu îi revine angajatorului. În cazul în care angajatorul nu și-a exercitat dreptul invocat mai sus, salariatul rezolvă de sine stătător problema privind alegerea transportului.

Pentru cazurile în care salariatul utilizează transportul de serviciu sau transportul auto personal, acestuia i se compensează cheltuielile pentru combustibil și lubrifiante, în conformitate cu ruta și kilometrajul aprobate de conducătorul entității, precum și cantitatea necesară de materiale de marca respectivă, dacă sînt prezentate documentele (chitanțele, cecurile) eliberate de stațiile de alimentare cu combustibil, care confirmă cheltuielile menționate.

b) *Cheltuieli de cazare.* Salariatului delegat i se compensează cheltuielile efective pentru locațiune, inclusiv pentru serviciile obligatorii prestate în hoteluri, conform cerințelor privind utilizarea camerelor din hoteluri, în mărime ce nu va depăși plafoanele de cazare pentru fiecare 24 de ore, prevăzute în anexa nr. 2 la prezentul Regulament. De asemenea, se compensează cheltuielile pentru rezervarea locurilor în hoteluri în mărime de 50% din valoarea compensată a locului pentru 24 de ore.

Cheltuielile efective pentru locațiune se confirmă prin anexarea documentelor primare la decontul de avans. Nu se permite achitarea cheltuielilor pentru locațiune în hoteluri în baza conturilor comune, fără a fi indicate în ele numerele camerelor ocupate, perioada aflării, numele celor cazați, tipurile cheltuielilor etc.

În același mod se compensează cheltuielile de locațiune suportate în timpul opririi forțate în drum, confirmate documentar.

În situațiile în care nu sînt prezentate documente primare privind cazaarea, eliberate de unitățile hoteliere sau de altele similare, în calitate de document primar poate servi contractul de locațiune încheiat între persoana delegată și proprietarul locuinței. În acest caz, compensarea cheltuielilor se va efectua în conformitate cu documentele prezentate, cu condiția că aceste cheltuieli nu vor depăși 70% din plafoanele de cazare stabilite prin anexa nr. 2 la prezentul Regulament pentru persoanele prevăzute la categoria „A”.

Membrilor delegației oficiale, care se delegă în străinătate pentru a participa la diverse evenimente cu caracter internațional, cu participarea reprezentanților altor țări și cu organizarea de către țara-gazdă a cazării participanților în hotel cu tarife mai înalte decît plafoanele stabilite în anexa nr. 2 la prezentul Regulament, cheltuielile de locațiune se restituie conform tarifelor hotelului respectiv, confirmate prin documentele primare și recomandarea de cazare în hotelul dat eliberată în scris de partea organizatoare a evenimentului sau de misiunea diplomatică a Republicii Moldova în țara respectivă.

În cheltuielile de locațiune se includ, în afară de tarif, plățile și posibilele taxe locale obligatorii, reflectate în conturile pentru chirie. Cheltuielile pentru hrană și alte servicii personale (spălatul, călcatul, frizeria etc.), incluse în conturile pentru locațiune, se achită din contul diurnelor și nu sînt supuse compensării. În cazul în care nu sînt prezentate documentele primare privind cheltuielile de locațiune, aceste cheltuieli se compensează salariatului la delegarea în hotarele Republicii Moldova în mărime de 25 de lei, iar peste hotare – în mărime de 10% din norma-limită a cheltuielilor de locațiune pentru fiecare noapte aflată în deplasare, excluzîndu-se timpul aflării

în drum. Compensarea cheltuielilor nominalizate se efectuează în cazul în care salariatului delegat nu i s-a acordat locuință fără plată.

c) *Diurna* reprezintă o indemnizație zilnică, în moneda națională sau în valuta străină, acordată în scopul compensării cheltuielilor suportate suplimentar de salariat în timpul delegării pentru hrană, diferite servicii, inclusiv costul transportului pe teritoriul localității în care a fost delegat și alte cheltuieli. Normele diurnelor sînt diferențiate pe categorii, ținîndu-se cont de posturile deținute de salariații delegați, de scopul și caracterul misiunii, conform anexei nr. 1 la prezentul Regulament. Cuantumul diurnelor pentru fiecare zi de aflare în deplasare a salariatului sînt prevăzute în anexa nr. 2 la Regulamentul privind detașarea salariaților Republicii Moldova.

Dacă timpul aflării salariatului în statele de tranzit depășește 24 de ore sau pe parcursul itinerarului (tur–retur) de deplasare au loc staționări forțate, cu aflarea în hotel în statul de tranzit pe timpul nopții, diurnele pentru zilele menționate se plătesc conform normei stabilite pentru acel stat. În celelalte cazuri, diurnele se achită potrivit normei stabilite pentru punctul de destinație (delegare).

Pentru zilele de plecare și sosire, diurnele se plătesc în mărime de 100% din normele stabilite. În cazul delegării pentru o singură zi în teritoriul Republicii Moldova, diurnele nu se plătesc, iar peste hotarele republicii, diurnele se plătesc în mărime de 50% din norma stabilită.

Dacă durata deplasării peste hotarele Republicii Moldova depășește 30 de zile calendaristice, cuantumul diurnei se reduce cu 20% pentru fiecare zi suplimentară.

În cazul în care organizatorul acordă delegatului mijloace financiare sub formă de diurnă, burse, alte plăți pentru compensarea cheltuielilor curente, entitatea care l-a delegat nu achită acestuia diurna stabilită. Dacă mijloacele financiare acordate de organizator pentru o zi sînt mai mici decît normele pentru diurnă stabilite prin Regulamentul privind delegarea salariaților entităților din Republica Moldova, entitatea care a delegat va compensa diferența la prezentarea documentelor confirmative (demers oficial al organizatorului).

La delegarea unei persoane în două și mai multe țări, diurna pentru ziua deplasării dintr-o țară în alta se plătește în mărime de 100% în valută străină, în conformitate cu normele țării în care se deplasează delegatul. Pentru reținerea nemotivată în drum, diurna nu se plătește și cheltuielile de locațiune nu se compensează.

În cazul delegării salariatului într-o localitate de unde el are posibilitate să revină zilnic la locul său permanent de trai, diurnele nu se plătesc. Dacă persoana delegată, la încheierea programului zilei de lucru, rămîne din propria inițiativă la locul delegării, la prezentarea actelor de cazare lui i se restituie cheltuielile efective. Problema cu privire la posibilitatea revenirii zilnice a salariatului de la locul de delegare la locul său permanent de trai este rezolvată, în fiecare caz concret, de către conducătorul entității la care activează salariatul.

Muncitorilor, conducătorilor și specialiștilor entităților, delegați în teritoriul Republicii Moldova pentru executarea lucrărilor de montaj, ajustare, construcție, reparație și restaurare, în locul diurnelor li se plătește, în modul stabilit, un supliment la salariul tarifar (de funcție). La efectuarea lucrărilor menționate peste hotarele Republicii Moldova, problema cu privire la achitarea diurnelor sau suplimentelor la salariul tarifar (salariul de funcție) se soluționează de către conducătorii entităților respective de comun acord cu beneficiarii. În aceste cazuri, potrivit înțelegerii dintre părțile menționate, mărimea diurnelor poate fi mai mică decît normele stabilite.

În cazul executării lucrărilor de cercetări științifice, de proiectare și experimentare peste hotarele Republicii Moldova, mărimile diurnelor pot fi stabilite, potrivit înțelegerii cu beneficiarii, în limitele normelor prevăzute.

d) *Alte cheltuieli ce țin de deplasare*. Salariatului delegat i se restituie, potrivit documentelor primare prezentate de el, cheltuielile pentru:

- obținerea pașaportului străin și a vizei, precum și a vizei de reședință în pașaport și alte taxe aferente obținerii acestora;

- comisioanele și taxele bancare pentru schimbarea valutei străine, la utilizarea cardului bancar sau a cecului de numerar în bancă în moneda corespunzătoare;

- telefaxuri, internet, convorbiri interurbane de serviciu cu entitatea care l-a delegat sau cu alte entități, ce țin de scopul delegării și care se compensează conform ordinului conducătorului;

- asigurarea medicală obligatorie în străinătate;

- taxele rutiere și alte cheltuieli specifice la plecarea salariatului cu transportul auto care nu este de uz public;

- transportul bagajelor;

- spezele pentru asistența medicală în condițiile și în cazurile stabilite de Ministerul Sănătății, cum ar fi vaccinarea și procurarea medicamentelor specifice țărilor și localităților cu o climă greu de suportat, spitalizarea și intervențiile chirurgicale, în caz de necesitate acută (pentru zilele de spitalizare diurna nu se acordă);

- cheltuielile în legătură cu decesul salariatului în străinătate și transportarea lui în patrie.

În cazul incapacității temporare de muncă a persoanei delegate, acestea i se restituie, pe principii generale, cheltuielile pentru locațiune (în afara cazurilor în care se află în staționar la tratament) și i se plătesc diurnele pe întreaga perioadă de timp pînă cînd, conform stării sănătății, poate intra în exercițiul funcțiilor sau poate reveni la locul permanent de trai, dar nu mai mult de două luni. Incapacitatea temporară de muncă a salariatului delegat, precum și imposibilitatea de a reveni la locul permanent de trai din cauza bolii, urmează să fie confirmate în modul stabilit.

Pentru perioada de incapacitate temporară de muncă, salariatului delegat i se plătește, pe principii generale, o indemnizație pentru pierderea temporară a capacității de muncă. Zilele de incapacitate temporară de muncă nu se includ în termenul de deplasare.

Autorii Eduard Boișteanu și Nicolai Romandaș au identificat următoarele **trăsături caracteristice** ale trimiterii în deplasare în interes de serviciu:

1. Deplasarea în interes de serviciu este o măsură obligatorie luată prin dispoziția conducătorului unității, astfel încît refuzul neîntemeiat al salariatului de a pleca în deplasare în interes de serviciu reprezintă o încălcare a disciplinei muncii.

2. Deplasarea în interes de serviciu se dispune pe o anumită durată de timp. Avînd în vedere reglementările existente, această măsură poate fi dispusă pe un termen de cel mult 60 de zile calendaristice – în hotarele Republicii Moldova.

3. În cazul deplasării în interes de serviciu, elementul contractului de muncă supus modificării este locul de muncă permanent (obișnuit). Astfel, deplasarea se poate realiza în cadrul aceleiași unități, la o unitate componentă sau o subunitate ori la o altă muncă, în aceeași sau în altă localitate. Esențial pentru deplasarea în interes de serviciu este ca locul în care aceasta se dispune să nu fie locul de muncă permanent (obișnuit) [3, p. 389].

În același timp, trebuie de menționat faptul că angajatorul este totuși limitat în exercitarea drepturilor sale privind trimiterea în deplasare în interes de serviciu. Astfel, potrivit art. 249 alin. (1) din Codul muncii al RM, angajatorul nu poate dispune trimiterea în deplasare în interes de serviciu a persoanelor cărora deplasarea le este interzisă în baza certificatului de minor.

Privitor la salariații în vîrstă de pînă la 18 ani, aceștia de asemenea nu pot fi trimiși în deplasare în interes de serviciu, cu excepția salariaților din instituțiile audiovizualului, din teatre, circuri, organizații cinematografice, teatrale și concertistice, precum și din cele ale sportivilor-profesioniști (art. 256 din CM al RM) [4, p. 34].

Potrivit art. 249 din Codul muncii, persoanele cu dizabilități severe și accentuate, femeile gravide, femeile aflate în concediul postnatal, părinții singuri care au copii în vîrstă de pînă la 14 ani, salariații care au copii în vîrstă de pînă la 6 ani sau copii cu dizabilități, persoanele care îmbină concediile pentru îngrijirea copilului, prevăzute la art. 126 și 127 alin. (2), cu munca, precum și salariații care îngrijesc de un membru al familiei bolnav, în baza certificatului medical, pot fi trimiși în deplasare numai cu acordul lor scris. Totodată, angajatorul este obligat să informeze în scris salariații menționați despre dreptul lor de a refuza plecarea în deplasare.

Concluzii. Trimiterea în deplasare în interes de serviciu a salariaților reprezintă un caz de modificare a

contractului de muncă din inițiativa angajatorului. Pentru realizarea acestor modificări, angajatorul nu are nevoie de consimțămîntul salariaților, cu excepțiile prevăzute de art. 249 din Codul muncii al R. Moldova.

Salariații trimiși în deplasare în interes de serviciu dispun de o serie de garanții juridice, și anume: menținerea locului de muncă și a salariului mediu, precum și compensarea cheltuielilor aferente trimiterii în deplasare în interes de serviciu.

Referințe bibliografice

1. Hotărîrea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la delegarea salariaților entităților din Republica Moldova, nr. 10 din 05.01.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 7-12 din 13.01.2012.

2. Codul muncii al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 154-XV din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 159-162/648 din 29.07.2003.

3. Boișteanu E., Romandaș N. Dreptul muncii. Manual. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 389.

4. Boișteanu E., Romandaș N. Reflecții privind modificarea contractului individual de muncă. În: Revista Academiei de Administrare Publică, 2015, nr. 3, p. 34.

PRINCIPIILE APLICĂRII MIJLOACELOR TEHNICE ÎN ACTIVITATEA DE URMĂRIRE PENALĂ

Adrian BADIA,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, lector, USEM

SUMMARY

The author analyses the general principles that regulate the application of technical means in the activity of criminal investigation, suggests introducing in the criminal procession law some mandatory norms requiring the application of technical means in the criminal investigation process.

Keywords: principles of applying technical means in the activity of criminal investigation, procession regulation of the application of technical-criminalistic means

REZUMAT

În lucrare sînt analizate principiile generale ale reglementării procesuale a aplicării mijloacelor tehnice în activitatea de urmărire penală. Autorul înaintează propunerea de a introduce în legea procesual penală unele norme obligatorii de aplicare a mijloacelor tehnice în acțiunile de urmărire penală.

Cuvinte-cheie: principii de aplicare a mijloacelor tehnice în procesul penal, reglementarea procesuală a aplicării mijloacelor tehnico-criminalistice

Introducere. Aplicarea mijloacelor tehnice în procedura penală presupune neapărat necesitatea respectării unor principii și reguli fundamentale, astfel încît folosirea lor să nu dăuneze vieții și sănătății omului. Cunoscutul savant-criminalist A.A. Levi, vorbind despre astfel de principii, menționează, pe drept, că mijloacele tehnico-științifice „trebuie să se bazeze pe diverse fenomene profund studiate de ramurile fizicii, chimiei, biologiei etc. Este inadmisibil obținerea cu ajutorul lor a informației incomplete sau denaturării ei în procesul de fixare, păstrare, transmitere, examinare și reproducere. Aplicarea acestor mijloace și metode în niciun caz nu poate umili onoarea și demnitatea cetățenilor; ea trebuie să fie inofensivă pentru viața și sănătatea oamenilor și să se manifeste ca garant al respectării drepturilor participanților la proces” [8, p. 16-17].

Rezultate și discuții. Despre temeinicia științifică, inofensivitatea, caracterul etic și economic ca principii de admisibilitate a mijloacelor tehnico-științifice de mult timp și insistent vorbesc și alți cercetători-criminaliști (R. Belkin, M. Saltevski, N. Selivanov, V. Colodrovski ș.a. [5, p. 223; 10 p. 13; 13, p. 125; 1, p. 78]). Totodată, într-un șir de cazuri, în calitate de astfel de principiu se menționează, de rînd cu altele, și „legalitatea”. Indicația acestui principiu general și prioritar al procesului penal în contextul dat este, în opinia noastră, discutabil. Pe de o parte, nu încapе îndoială că principul în cauză trebuie respectat. Orice

instrument tehnic sau metodic, cu toată eficacitatea lui, nu poate fi folosit, dacă el contravine normelor de drept. Pe de altă parte, trebuie însă observat că aplicarea mijloacelor tehnico-criminalistice în procesul penal este orientată tocmai pentru a asigura legalitatea. Deci, principiul în cauză nu poate fi privit alături și de rînd cu altele, întrucît doar sistemul celor din urmă asigură această legalitate – scopul suprem al procesului penal, iar tehnica criminalistică se manifestă ca mijloc de atingere a acestui scop.

Legat de principiile admisibilității metodelor și mijloacelor tehnico-criminalistice în procesul penal, prezintă interes și experiența Republicii Kazahstan, care, în art. 126 al CPP [15], stipulează că organele de urmărire penală, experții și specialiștii, în cadrul realizării sarcinilor procesuale, sînt în drept să aplice mijloace tehnico-științifice. Aplicarea lor se va considera admisibilă dacă acestea: 1) sînt expres prevăzute de lege sau nu contravin normelor și principiilor ei; 2) sînt validate științific; 3) asigură eficacitatea activităților în cauza instrumentată; 4) sînt inofensive.

Observăm că în legislația procesuală a acestei țări s-au realizat propunerile majorității criminaliștilor și procesualiștilor de a fixa în lege condițiile admisibilității folosirii mijloacelor tehnice, deschizînd astfel posibilități de a asigura, pe de o parte, elaborarea și adaptarea cu scop bine determinat a mijloacelor criminalistice, cu luarea în calcul a cerințelor procesuale, fixate

în lege, iar pe de altă parte – înlăturarea piedicilor în implementarea largă a inovațiilor tehnice și progresive în practica judiciară.

Cu toate acestea, acceptînd în fond raționamentele indicate mai sus, trebuie subliniat faptul că aspectele admisibilității aplicării mijloacelor tehnice urmează a fi suplimentate și cu criteriul etic. Utilizarea a astfel de mijloace atît în cadrul procesării probelor la general, cît și în activitatea de preluare a mostrelor de comparație pentru examinările de expertiză, trebuie să corespundă și normelor morale, care nu pot fi cuprinse de criteriul inofensivității aplicării mijloacelor respective. Un șir de metode, procedee și mijloace folosite pot fi inofensive pentru viața și sănătatea omului, rămînd însă, totodată, neconforme moralității și normelor etice, aducînd astfel atingere drepturilor și libertăților ocrotite de Constituția Republicii Moldova.

Pornind de la cele menționate, considerăm posibil a indica în CPP al R. Moldova, într-un articol dedicat utilizării mijloacelor tehnice în activitatea de urmărire penală cu un alineat care să stipuleze expres: *Aplicarea metodelor și mijloacelor tehnice se admite dacă acestea sînt validate științific, nu înjosesc onoarea și demnitatea omului, sînt inofensive pentru mediu, viața și sănătatea lui.*

Criteriul temeiniciei științifice în cazul dat se manifestă în exactitatea și autenticitatea rezultatelor aplicării mijlocului tehnic. În opinia savantului N. Selivanov, „mijloacele fondate

științific trebuie să ofere imagine corectă despre obiectele din realitatea înconjurătoare ce urmează a fi fixate și examinate” [11, p. 125]. Este unanim acceptat faptul că indicul de bază al validării științifice a metodelor și mijloacelor tehnice este corespunderea lor stării contemporane a științei și tehnicii, posibilitatea prezivizunii științifice a rezultatelor aplicării lor [6, p. 93-94].

Este la fel important a observa că actualele teze științifice cuprind multe momente discutabile, ipoteze polemice neverificate, de aceea aplicarea unor tehnici sprijinite pe astfel de date științifice litigioase poate conduce la diverse erori – lucru inadmisibil în sfera justiției. Dincolo de aceasta, utilizarea oricărui mijloc tehnic se realizează în cadrul unor metodici și, în funcție de situația în care se preconizează aplicarea lor, urmează a se elabora și anumiți algoritmi situaționali care de asemenea trebuie să aibă suport științific. În fine, folosirea metodelor și mijloacelor tehnico-criminalistice este orientată spre atingerea unui rezultat concret, iar posibilitatea prognozării științifice a acestuia ne va ajuta să organizăm activitatea respectivă.

În baza celor expuse, putem evidenția următoarele semne ale temeiniciei științifice a metodelor și mijloacelor tehnice:

- corespunderea lor nivelului contemporan de cunoștințe unanim acceptate;
- posibilitatea creării algoritmului situațional al aplicării mijlocului sau metodei respective;
- fezabilitatea prognozării științifice a rezultatelor aplicării metodelor și mijloacelor tehnice.

Cît privește aspectul etic al activității de descoperire și cercetare a infracțiunilor, el a fost și rămîne în permanență actual. Nu încapе îndoială că legiuitorul, reglementînd activitatea subiecților investigații infracțiunilor, s-a condus inclusiv și de principiile morale: respectul față de onoarea, demnitatea și inviolabilitatea persoanei, apărarea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, secretul corespondenței, convorbirilor, comunicațiilor etc. Are dreptate cercetătorul T.N. Moskalikova care consideră că, „vorbînd despre normele procesual penale noi, de regulă, apelăm la noțiuni precum: drepturi și obligațiuni, legi-

tim – nelegitim, legal – ilegal, pe cînd normele morale de care ne conducem în cadrul investigațiilor sînt legate, în principal, cu alte categorii de factură etică, precum: bine și rău, just – injust, cinste – onoare, conștiință – datorie” [9, p. 15]. În fond, respectarea eticii în activitatea de aplicare a metodelor și mijloacelor tehnice pentru descoperirea și cercetarea infracțiunilor se sprijină mai cu seamă pe închipuirile fiecărui subiect al acestor activități despre onoare și demnitate, respect față de persoană, morală, etică.

În opinia noastră, criteriul eticii în acest context cuprinde corespunderea metodelor și mijloacelor tehnice scopului, procesului și rezultatelor aplicării lor.

Legat de aceasta, apare întrebarea: cine și în ce ordine va stabili corespunderea metodelor și mijloacelor tehnicii criminalistice principiilor admisibilității? Pentru soluționarea unei astfel de sarcini, savantul-criminalist rus N. Selivanov, în anul 1979, recomanda de creat o comisie specială interdepartamentală privind elaborarea și implementarea tehnicii criminalistice în practica luptei cu criminalitatea [12, p. 22]. Dezvoltînd ideea lui N. Selivanov, cercetătorul moldovean V. Colodrovschi propunea de format, în cadrul Consiliului Științific Consultativ pe lîngă Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova, o secție de experți care va avea funcția de a promova politica tehnico-științifică în activitatea de combatere a criminalității, va coordona activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept în acest sens. În obligațiunile acestei secții tehnice de experți se pot include și problemele privind admisibilitatea utilizării unor sau altor mijloace și metode tehnico-criminalistice în procedura penală. Secția în cauză va putea să decidă la modul concret ce mijloace, procedee, tehnologii pot fi admise în procedura penală, în ce scopuri și în ce limite, precum și valoarea juridică a rezultatelor aplicării lor [1, p. 79].

Această propunere o credem valabilă și pentru ziua de astăzi, de aceea trebuie să fie susținută, întrucît secția în cauză ar putea să determine operativ care mijloace și metode, la concret, corespund principiilor admisibilității în procesul penal, oferînd posibilitatea de a normaliza și procesul implemen-

tării celor mai noi mijloace și metode ale tehnicii criminalistice în activitatea practică a organelor de drept. Deciziile unui consiliu specializat cu privire la admisibilitatea anumitor metode și mijloace ar putea fi publicate în actele bazate pe lege (recomandări, instrucțiuni), ca unul dintre cele mai dinamice sisteme de reglementare normativ-juridică. La fel și cu procedura de alegere și aplicare a tehnicii criminalistice, care poate fi expusă în indicațiile metodice departamentale, ca să nu devină obiect de reglementare legislativă.

La ora actuală, posibilitățile mijloacelor tehnice contemporane permit a simplifica și a perfecționa însăși ordinea procesuală a aplicării lor. Astfel, mijloacele moderne de audio-videoînregistrare permit a reproduce informația în paralel cu înscrierea ei, procesul videoînregistrării poate fi urmărit pe ecranul televizorului, iar în condiții de teren – pe display-ul videocamerei ce funcționează cu cristal lichid. Dincolo de aceasta, videoînregistrările oferă posibilitatea fixării caracteristicilor temporale, duratei înregistrării, timpului în regim real, ne permit să folosim reproducerea fragmentară sau accelerată, ceea ce poate reduce și din timpul efectuării acțiunii procesuale.

În legătură cu aceasta, în literatura de specialitate se înaintează propuneri întemeiate de a renunța la dublarea deplină a informației fixate cu ajutorul mijloacelor audio-video în procesul-verbal al acțiunii de urmărire penală, reducînd partea descriptivă a acestuia pînă la expunerea sumativă a datelor fapțice mai importante. Plus la aceasta, reproducerea (parțială sau totală) a materialelor audio-videoînregistrării la finele acțiunii procesuale să se facă doar la cererea cuiva din participanții ei [14, p. 15].

Rămîne deocamdată problematică chestiunea ce ține de reglementarea aplicării obligatorii a metodelor și mijloacelor tehnico-criminalistice. Această întrebare a fost deja obiect de discuții ale savanților-criminaliști (G. Gramovici, A. Levi, E. Utkin, A. Exarhopulo ș.a.). Esența opiniilor exprimate de ei se reduce la faptul că decizia utilizării obligatorii a mijloacelor tehnicii criminalistice trebuie să emane din imposibilitatea de a asigura prin altă modalitate înregistrarea datelor fapțice în materialele dosarului penal,

adică din necesitatea practică iminentă de a recurge la o astfel de modalitate. O altă cauză care, în opinia noastră, determină necesitatea reglementării imperative a unor mijloace tehnice este sporirea nivelului criminalității și a parametrilor ei negativi, majorarea cazurilor opunerii rezistenței din partea lumii interlope procesului de investigare a infracțiunilor. Relativa diminuare în legislația procesual-penală a posibilităților mijloacelor și metodelor tehnico-criminalistice conduce inevitabil la o atitudine formală față de acestea și din partea subiecților aplicării lor. Rezultatele studiului nostru a 350 de procese-verbale din dosarele penale soluționate denotă că chiar și cele mai răspândite și accesibile ofițerilor de urmărire penală mijloace de fotografiere au fost aplicate doar în 189 cazuri (54%), mijloacele de audio-videoînregistrare – în 21 cazuri (6%).

Acești indici, atât de ne semnificativi, ai utilizării mijloacelor tehnice de fixare tehnică a locului faptei se explică, în opinia noastră, nu numai prin insuficiența dotării tehnice a organelor de drept, la care au făcut referire și alți cercetători autohtoni ai acestei probleme [2, p. 6], ci și din cauza imperfecțiunii reglementării juridice a practicii respective. Până la urmă, legea nu numai că stabilește ordinea aplicării mijloacelor și metodelor tehnice, dar formează și ideologia, psihologia atitudinii față de acestea și de posibilitățile lor în sistemul general al procedurii judiciare penale, atât a ofițerilor de urmărire penală, procurorilor, judecătorilor, avocaților etc., cât și a societății în ansamblu. Este dificil, dacă nu imposibil, să ne așteptăm la succese în soluționarea acestei probleme fără ca societatea, inclusiv legiuitorul, să ofere sprijin în acest sens organelor ocrotirii normelor de drept.

Analiza lapidară a normelor CPP al R. Moldova demonstrează că articolele ce reglementează aplicarea mijloacelor tehnice fac referire la metode și procedee cu ajutorul cărora pot fi create mijloace de probă (fotografierea, filmarea, audio-videoînregistrarea etc.) sau la rezultatele aplicării tehnicilor respective (schițele, fotografiile, peliculele, casetele audio și video etc., indicate în art. 260 CPP). O astfel de abordare, destul de clară și justificată, ne permite să conchidem că norme

obligatorii urmează a fi formulate doar în privința mijloacelor tehnicii criminalistice, rezultatele utilizării cărora poartă caracter probator. Deci, diverse mijloace de căutare și de examinare preliminară a urmelor la fața locului, alte tehnici speciale de investigații nu necesită nemijlocit reglementare, întrucât rezultatele folosirii lor nu obțin importanță probantă, cu toate că în anumite situații aplicarea acestora poate fi recunoscută de rigoare.

Concluzii și propuneri. Având în vedere cele menționate, considerăm necesar a reglementa aplicarea obligatorie a mijloacelor și metodelor tehnice, pe lângă cazurile prevăzute de articolele CPP (art. 110, 110¹, 116, 132⁶-132¹¹, 134¹-134⁴), și în situațiile în care nu este posibil a utiliza materialele de probă în starea lor inițială. Avem în vedere acele obiecte ale lumii materiale care, din cauza diverselor caracteristici neobișnuite ale acestora (dimensiuni mari, masă excesivă, ușor alterabile etc.), nu pot fi administrate la dosar, sau în cazul în care ele pot fi percepute de către participanții la procesul penal doar când se aplică mijloace tehnico-criminalistice (de exemplu, microurme, microobiecte, microcantități de substanțe).

În această ordine de idei, luând în considerare tematica studiului nostru, legată de cercetarea la fața locului, și recomandările pertinente ale cercetătorului moldovean C. Pisarenco [4, p. 150] cu privire la valorificarea micro-obiectelor în cadrul investigării locului infracțiunii, propunem a modifica art. 118 alin. (3) și (4) al CPP al R. Moldova în următoarea redacție:

(3) „Organul de urmărire penală cercetează **toate obiectele de la locul faptei**, iar în caz de necesitate, **atrage specialiști pentru depistarea și ridicarea urmelor și a microobiectelor infracțiunii**, permite accesul la ele în măsura în care nu se încalcă drepturile omului. În anumite cazuri, persoana care efectuează urmărirea penală, dacă este necesar, execută diferite măsurări, fotografii, **videoînregistrări**, întocmește desene, schițe, face mulaje și tipare de pe urme de sine stătător sau cu ajutorul specialistului în materia respectivă. Locul cercetării poate fi înconjurat de colaboratorii organelor de menținere a ordinii publice”.

(4) „Obiectele descoperite în tim-

pul cercetării la fața locului se examinează la locul efectuării acestei acțiuni și rezultatele examinării se consemnează în procesul-verbal al acțiunii respective. Dacă pentru examinarea obiectelor și documentelor se cere un timp mai îndelungat, precum și în alte cazuri, persoana care efectuează urmărirea penală le poate ridica pentru a le examina la sediul organului de urmărire penală. **Dacă obiectele ce pot constitui corpuri delictive nu pot fi ridicate, ele vor fi obligatoriu fotografiate sau fixate prin alte mijloace tehnice. Obiectele și documentele ridicate se împachetează, se sigilează, pachetul se semnează. Despre aceste activități se face mențiune în procesul-verbal”.**

Aici însă trebuie de notat că problema aplicării obligatorii a mijloacelor tehnice în cadrul acțiunilor procesuale este mult mai largă. Dincolo de situațiile expuse mai sus și legat de albia studiului nostru, credem necesar a reglementa obligatoriu fotografierea și amprentarea cadavrelor cu identitate necunoscută, efectuate în cadrul cercetării la fața locului (art. 120 CPP RM); fotografierea materialelor de probă în privința cărora s-a adoptat decizia de a le nimici sau a le transmite posesorului.

Literatura de specialitate [17, p. 103] semnaleză necesitatea videoînregistrării și altor activități privind urmărirea penală: a declarațiilor persoanelor aflate pe moarte și recunoscute victime sau martori unici ai infracțiunii, la efectuarea acțiunilor de urmărire penală cu participarea persoanelor cu defecte ale văzului. În cazul dat este vorba despre asigurarea familiarizării acestui grup de persoane cu conținutul declarațiilor depuse de ei și fixate în procesele-verbale, întrucât audioînregistrarea pentru slab-văzători ar fi obiectivă și necesară asigurării ascultării fonogramei respective.

Prof. V.P. Lavrov recomandă folosirea videoînregistrării în cazurile în care este îngreunat însuși procesul obținerii informației în cursul audierii. El face referire la audierea surdomuților, persoanelor analfabete, cu deficiențe psihice, în cazul în care videoînregistrarea va servi drept mostră de comparație pentru expertiza fonoscopică, la audieri cu participarea interpretului, care, în opinia lui, va permite a verifi-

ca corectitudinea traducerii, ș.a. [7, p. 411-412].

Dincolo de cazurile menționate, aplicarea mijloacelor tehnice în procesul penal contribuie și la asigurarea obiectivității investigațiilor. Se are în vedere nu numai colectarea, fixarea și examinarea materialelor de probă, ci și respectarea strictă a regulilor procesuale de realizare a activităților prevăzute de CPP. Și în acest caz, unica modalitate reală de a asigura legalitatea în cursul efectuării acțiunilor de urmărire penală (mai cu seamă a acestora ce sînt legate de apărarea drepturilor bănuțiilor și învinuțiilor) este, în opinia noastră, fixarea deplină a procesului respectiv cu mijloace tehnice de videoînregistrare. Aceasta permite, pe de o parte, să sporim obiectivitatea cercetărilor și să excludem eventualele falsificări ale proceselor-verbale și alte încălcări ale legii procesual penale, iar pe de altă parte, să protejăm drepturile învinuțiilor și ale bănuțiilor, să reducem posibilitățile de contestare a rezultatelor acțiunilor de urmărire penală din partea apărării. Și aceasta pentru că efectuarea lor va fi documentată cu camera de luat vederi, înregistrările fiind ușor verificabile din punctul de vedere al procedurii efectuării actului respectiv.

Actualmente este evident că, odată cu modificările introduse în CPP al R. Moldova prin legea nr. 66 din 05.04.2012 [9] și dezvoltarea în general a științei procesului penal autohton, se produc reevaluări progresive și în atitudinea legiuitorului față de problema aplicării mijloacelor tehnico-criminalistice, de rezultatele folosirii lor în cadrul investigațiilor. Unii autori consideră chiar că „mijloacele tehnice, din instrumente auxiliare de investigație, treptat se transformă în instrumente de bază, căpătînd statut procesual și importanță tot mai decisivă” [16, p. 94].

Pe bună dreptate, la ora actuală, utilizarea mijloacelor tehnice a obținut o însemnătate atât de evidentă, încît realizarea urmăririi penale fără ca acestea să fie luate în calcul devine nu numai că dificilă, ci, în anumite cazuri, chiar imposibilă. Se au în vedere aspectele colectării și fixării materialelor de probă, efectuarea cercetărilor de laborator în cadrul expertizelor judiciare, realizarea unor acțiuni procesuale care necesită documentare audio-vizu-

ală detaliată, relevarea microurmelor, microparticulelor, microcantităților de substanțe inaccesibile cu ochiul neînarmat. În astfel de cazuri, aplicarea mijloacelor tehnico-criminalistice joacă un rol hotărîtor, manifestându-se ca pîrghie de bază în investigațiile infracțiunilor. Posibilitatea mijloacelor tehnice de a oglindi obiectiv evenimentele cu relevanță criminalistică și întipărirea lor cu cele mai mici detalii, precum și capacitatea acestora de a le păstra pentru o durată lungă și de a le reproduce de multiple ori le fac să devină un instrument de asigurare a investigației obiective a cauzelor penale, factor ce poate contribui și la respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor, la stabilirea adevărului judiciar în limitele legii procesual penale.

Referințe bibliografice

1. Colodrovschi V. Asistența tehnico-criminalistică: realități și perspective. Teza de dr. în drept. Chișinău: ULIM, 2008, 181 p. <http://www.cnaa.acad.md>
2. Golubenco Gh., Colodrovschi V. Asistența tehnico-criminalistică a descoperirii infracțiunilor. Chișinău: Tipografia Centrală, 2010, 236 p.
3. Legea Republicii Moldova nr. 66 din 05.04.2012, în vigoare din 27.10.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 157-162/316 din 10.06.2016. <http://lex.justice.md/index.php?=doc&lang=1&id>
4. Pisarenco C. Valorificarea criminalistică a microobiectelor în activitatea de cercetare a infracțiunilor. Teza de dr. în drept, 223 p. <http://www.cnaa.acad.md>
5. Белкин П.С. Курс советской криминалистики. Т. 1. М.: Типография Академии МВД СССР, 1977, 340 с.
6. Гончаренко В.И. Использование данных естественных технических наук в уголовном судопроизводстве. Киев: Вища школа. Изд-во при Киев. ун-те, 1980, 160 с.
7. Лавров В.П. Тактика допроса. В: Криминалистика: учебник. Под ред. А.Ф.Волынского и В.П.Лаврова. 2- изд., перераб., доп. М.: Юнити-Дана, 2013, с. 393-414.
8. Леви А.А. Вопросы правовой регламентации применения научно-технических средств в уголовном судопроизводстве. В: Теория и практика

собирания доказательственной информации техническими средствами на предварительном следствии. Киев: ВШ МВД СССР, 1980, с. 14-20.

9. Москалькова Т.Н. Этика уголовно-процессуального доказывания. М.: Спарк, 1996, 124 с.

10. Салтвский М.В. Современные проблемы собирания доказательственной информации техническими средствами. В: Теория и практика собирания доказательственной информации техническими средствами на предварительном следствии. Киев: ВШ МВД СССР, 1980, с. 14-20.

11. Селиванов Н.А. Проблемы криминалистической техники. В: Советская криминалистика: Теоретические проблемы. М.: Юрид. лит., 1978, 192 с.

12. Селиванов Н.А. Новинки криминалистической техники и система информации о них. В: Социалистическая законность, 1979, № 7, с. 19-22.

13. Селиванов Н.А. Современная криминалистика. Теоретические проблемы. М.: Юрид. лит., 1978, 192 с.

14. Семенцов В.А. Видео- и звукозапись в доказательственной деятельности следователя. Автореф. дисс. канд. юрид. наук. Екатеринбург, 1994, 20 с.

15. УПК Республики Казахстан от 04.07.2014, № 231-V с изм. и доп. на 26.07.2016. <http://online.zakon.kz/doc>

16. Федюнин А.Е. Использование современных технических средств в раскрытии и расследовании преступлений (теоретические и прикладные проблемы). Под общей и научной ред. С.П. Щербы. Саратов: Изд-во ГОУ ВПО «Саратовская гос. академия права», 2005, 160 с.

17. Щерба С.П., Зайцев О.А., Сарсенбаев Т.Е. Охрана прав беспомощных потерпевших по уголовным делам. Под ред. С.П. Щербы. М., 2001, 320 с.

TENDINȚE ACTUALE ALE TRAFICULUI DE PERSOANE

Nadia-Elena DODESCU,
doctorandă ULIM

SUMMARY

In the XXI century human trafficking has become an issue of great interest and debate for the governments of nation states, international organizations and civil society. Initially criminalization of trafficking activity has proved difficult due to its assimilation with other facts incorrectly considered crimes such as slavery, forced labor, smuggling, pimping and illegal border crossing. Governments, international associations and non-governmental organizations have all tried to end human trafficking with various degrees of success.

Keywords: human trafficking, prostitution, exploitation, forced labor, organized crime, victim of traffic

REZUMAT

În secolul XXI, traficul de ființe umane a devenit o problemă de maxim interes și dezbateră pentru guvernele statelor naționale, organizațiile internaționale, dar și pentru societatea civilă. Inițial, incriminarea penală a activității de trafic s-a dovedit dificilă, din cauza asimilării ei în mod eronat cu alte fapte considerate infracțiuni, precum sclavia, munca forțată, traficul de migranți, proxenetismul sau trecerea ilegală a frontierei. Guvernele, asociațiile internaționale și organizațiile neguvernamentale acționează pentru eradicarea fenomenului de trafic de ființe umane cu diferite grade de reușită.

Cuvinte-cheie: trafic de persoane, exploatare, muncă forțată, crimă organizată, victime ale traficului

Introducere. Fenomenul migrației ilegale și traficul de persoane sînt două probleme de importanță majoră pentru Republica Moldova și România. Studii internaționale au arătat că acestea pot amenința stabilitatea socio-economică a statelor și chiar pacea și securitatea acestora, motiv pentru care autoritățile din ambele țări caută parteneri internaționali pentru combaterea acestor tipuri de infracțiuni.

Avînd modalități de manifestare care țin de crima organizată (traficul de droguri, de arme, terorismul), traficul de ființe umane poate crea vulnerabilități în privința stabilității economico-sociale a statelor, chiar a păcii și securității acestora, prin tulburarea echilibrului demografic, etnic, cultural, prin incapacitatea mecanismelor de protecție socială sau de sănătate publică, prin depășirea capacității de absorbție a pieței legale a muncii și, implicit, prin bulversarea raportului de forțe dintre structurile de control ale legalității și ordinii publice și partea din populație canalizată spre activități infracționale [1].

Conform *Strategiei naționale împotriva traficului de persoane pentru perioada 2012–2016*, adoptate prin HG nr. 1142/2012, traficul de ființe umane, ca și corupția, eco-

nomia subterană sau fraudele financiare, a înregistrat la nivel mondial proporții îngrijorătoare pentru societatea modernă, devenind o problemă majoră atât la nivel național, cât și la nivel internațional, reprezentînd una dintre cele mai extinse forme ale criminalității [2].

Atît traficul de ființe umane, cât și traficul de migranți au căpătat o dinamică și o amploare îngrijorătoare, ajungînd să se înscrie în rîndul celor mai profitabile infracțiuni, situate din punct de vedere al veniturilor realizate pe al treilea loc în lume, respectiv al patrulea, precedate doar de traficul de arme și cel de droguri.

Rezultate obținute și discuții. Statistici ale ONU relevă că profiturile obținute din traficul internațional cu ființe umane – aici intrînd proxenetismul internațional, traficul cu cerșetori, cu handicapați, cu copii, precum și migrația ilegală – de la începutul secolului XXI și pînă în prezent, au fost mai mari cu aproape 50% decît cîștigurile obținute din traficul internațional cu autoturisme furate și cu circa 25% mai mari decît cele obținute din traficul de droguri. Așadar, cunoașterea fenomenului migrației ilegale este importantă pentru orice stat.

Termenul de *migrație* provine din franceză (*migration*) și latină (*migratio, -onis*) și reprezintă feno-

menul de deplasare în masă a unor populații de pe un teritoriu pe altul, deplasare determinată de factori economici, sociali, politici sau naturali [3].

Vorbînd despre migrație, trebuie să ne referim la cele două componente ale acesteia: emigrația și imigrația. *A emigra* reprezintă acțiunea de a pleca din patrie și a se stabili (definitiv sau temporar) în altă țară (din fr. *émigrer*, lat. *emigrare*) [4]. *A imigra* reprezintă acțiunea de a veni dintr-o țară străină pentru a se stabili aici (din fr. *immigrer*, lat. *immigrare*) [5].

Conform definițiilor date de majoritatea dicționarelor, inclusiv al limbii române, prin *migrație* se înțelege „deplasarea în masă a unei populații de pe un teritoriu pe altul, determinată de factorii naturali, economici, sociali, politici sau de altă natură” [6].

Abordînd problema migrației, trebuie să facem distincție între formele acesteia: internă/externă și legală/ilegală. Emigrația în sensul migrației oamenilor, legală sau ilegală, către alte state reprezintă un factor de interes major pentru statul-sursă și instituțiile sale. Interesul statului este acut, întrucît acesta are nevoie de o cunoaștere cît mai precisă a populației care emigrează, a cauzelor ce favorizează sau împiedică acest fenomen.

Aceste cauze sînt dezvoltate ulterior în studii care iau în considerare o multitudine de factori – de la cei politico-sociali la cei economici, culturali, etnici, religioși.

Pe baza acestor studii se pot elabora prognoze pe termene scurt, mediu și lung cu privire la aspectele demografice pe regiuni, zone și țări, pot fi fundamentate acte normative, precum și politici sectoriale adecvate.

Plecarea multor persoane la muncă în străinătate a creat în unele zone decalaje demografice serioase. Sînt sate întregi din estul și sud-estul Europei în care nu au mai rămas decît bătrînii, ca urmare a plecării la muncă în străinătate a populației active, sate care riscă să dispară, cu toate consecințele care decurg de aici.

Imigrația are în vedere cetățenii străini care, din diferite motive, migrează în alte state. Este un factor de luat în seamă de către autoritățile locale, întrucît ponderea celor care doresc să vină în statul de destinație provine din țări subdezvoltate sau în curs de dezvoltare. Aceștia acced, în general, din aceleași motive pentru care cetățenii proprii pleacă în străinătate. Străinii care migrează generează o serie de efecte pozitive și negative, cu repercusiuni atît asupra lor, cît și a populației locale.

Migrația *legală* este forma unanim acceptată de către toate statele lumii, pentru că poate fi controlată ca număr de persoane, locuri și domenii de muncă și deopotrivă poate fi determinată în timp. În acest sens, statele încheie acorduri, înțelegeri, tratate sau convenții prin care acordă facilități lucrătorilor care migrează legal și se obligă să respecte condițiile legale de muncă și de protecție socială ca și pentru cetățenii proprii.

La respectarea drepturilor și obligațiilor stipulate în acorduri veghează reprezentanții statelor respective, care, în virtutea atribuțiilor cu care sînt investiți, pot in-

terveni pe lîngă autoritățile statului beneficiar în vederea remedierii situației. În acest mod, migrația poate fi ușor controlată de statul beneficiar al muncii prestate, pentru că acesta oferă numai locurile de muncă pe care cetățenii săi nu le-au ocupat (sau nu au dorit să le ocupe) din diverse motive [7].

Migrația legală dă posibilitatea statelor să-și colecteze taxele și impozitele aferente cîștigurilor realizate de propriii lucrători în străinătate și să cuantifice aceste venituri, pentru a le stabili în mod just în raport cu deficitul bugetar. Nu trebuie uitat faptul că, în urma acestor acorduri, statele implicate cîștigă și prin schimbul cultural, social și tehnologic ce se realizează între populațiile care intră în contact.

Migrația *ilegală* este alternativa uzitată de către persoanele care nu pot folosi calea legală pentru a pleca în străinătate. Componentă a traficului de persoane, migrația ilegală este un flagel din ce în ce mai extins și mai greu de stăpînit din cauza rețelelor criminale implicate, a ingeniozității infractorilor.

Autorii ruși susțin că la trecerea frauduloasă a persoanei a hotarelor statului pe teritoriul altui stat străin, ajunsă pe teritoriul ultimului stat, nu poate avea dreptul la reședință, libertatea de a găsi un loc de muncă decent și alte drepturi de care beneficiază o persoană în cazul emigrației legale [8, p. 105].

Alți autori analizează conceptul de *globalizare* interconectat cu domeniul migrației internaționale, referindu-se în mod special la deplasarea oamenilor între regiuni și continente în căutarea unor locuri de muncă sau a unei vieți mai bune. Se subliniază că procesul de globalizare, privit din perspectiva migrației, este un fenomen vechi, care a precedat formarea statelor naționale, cum ar fi: exodul de etnici germani din Europa de Est și din Uniunea Sovietică în perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial sau fluxurile din Peninsula Ibe-

rică și Italia către Europa de Nord din anii '50, ce au fost considerate ca forme de regionalizare sau de migrație regională [9, p. 671]. La toate acestea se adaugă diferențele în materie de legislație ale țărilor-sursă, de tranzit sau țintă, care îngreunează lupta autorităților pentru combaterea acestui fenomen.

Nu trebuie uitat nici aportul migranților care, în îndeplinirea scopului la care aspiră sau la amenințările ori indicațiile traficantilor, preferă să păstreze tăcerea sau să nege orice legătură cu persoanele ori grupurile infracționale care îi ajută.

Deși cei doi termeni (traficul de migranți – „human smuggling” și traficul de persoane –

„human trafficking”) par foarte apropiați și de multe ori sînt folosiți ca sinonime, există diferențe clare între cele două noțiuni, în special în privința scopului urmărit de subiectul activ al acțiunii (rețelele de trafic de persoane/migranți). Din păcate, traducerea în limba română a acestor două noțiuni pune accent mai mult pe subiectul pasiv (migranți/persoane), decît pe activitatea propriu-zisă (trafic/facilitare).

Traficul de ființe umane presupune transferul persoanelor din locul de origine în altul împotriva voinței lor sau sub un pretext fals ori ascuns.

Traficul de persoane reprezintă recrutarea, transportarea, transferarea, adăpostirea sau primirea unei persoane în scopul exploatarei acesteia, săvîrșită prin constrîngere, răpire, inducere în eroare sau abuz de autoritate (lit. a), profitînd de neputința de a se apăra sau de a-și exprima voința sau de starea de vădită vulnerabilitate a acelei persoane (lit. b), prin oferirea, darea, acceptarea sau primirea de bani ori de alte foloase în schimbul consimțămîntului persoanei care are autoritate asupra acelei persoane (lit. c) [10].

Referitor la copii, exploatarea poate să includă forțarea de a se

prostitua, adopțiile internaționale ilicite, căsătoriile timpurii, recrutarea copiilor pentru a deveni soldați, cerșetori, sportivi sau adepți ai unor culte religioase.

Femeile sînt predispușe în general traficului sexual. Traficanții exploatează o mulțime de oportunități, prin promiterea de slujbe bine plătite, studii în afara țării, și apoi forțează victimele să devină prostituate. Traficul de copii implică și exploatarea părinților care provin din familii sărace.

Bărbații sînt și ei predispuși traficării prin angajarea la munci necalificate și muncă forțată, neplătită corespunzător, care aduc traficantilor cîștiguri de milioane de dolari, conform statisticilor Organizației Internaționale a Muncii. Alte forme de trafic includ căsătoriile aranjate și muncile la domiciliu.

În ceea ce privește traficul de migranți, în acest caz se presupune că există o înțelegere între traficant și migrant, un fel de “contract” ce presupune asigurarea serviciilor de transport, uneori și cazare și masă contra unui anumit cost.

De multe ori, traficul de persoane are un caracter transnațional, recrutarea victimelor făcîndu-se pe teritoriul României, iar exploatarea – în străinătate.

Nedefinirea clară a fenomenului de trafic de ființe umane, lipsa unor termeni normativi acceptați nu numai la nivel național, ci și internațional se consideră că vor avea un impact negativ asupra cooperării transfrontaliere vizînd descoperirea și sancționarea celor vinovați de săvîșirea acestor infracțiuni [11].

De asemenea, se afirmă că în unele țări legea penală nu prevede traficul de persoane ca infracțiune distinctă, aceste fapte fiind pedepsite prin intermediul altor legi. Astfel, traficantii de persoane sînt puși sub acuzare pentru infracțiunea de contrabandă sau pentru fapte de proxenetism ori favorizarea prostituției.

Din a doua jumătate a secolului XX, fenomenul migrației a constituit obiectul preocupărilor juriștilor și al dreptului internațional, o atenție deosebită fiind acordată dreptului la circulație, drept important din categoria drepturilor civile și politice [12, p. 130].

Delimitarea conceptuală a fost instituită de Organizația Națiunilor Unite prin norme juridice distincte, care definesc și reglementează aparte cele două fapte, ambele fiind considerate infracțiuni.

Concluzii. Așadar, în lipsa unor distincții teoretice tranșante, traficul de persoane a fost de multe ori identificat cu traficul ilegal de migranți. Din perspectiva practicii, aceste distincții teoretice au fost considerate artificiale, deoarece dificultățile în încadrarea juridică fără echivoc a faptelor nu sînt înlăturate, fiind adesea greu de distins între cele două fapte, precum și între calitatea de complice sau victimă a infracțiunii, în funcție de consimțămîntul exprimat anterior săvîșirii acesteia. Drept urmare, traficantii de persoane profită de aceste nelămuriri, fapta lor fiind încadrată ca trafic de migranți, și nu ca trafic de persoane, ei primind astfel pedepse mai mici.

Uniunea Europeană a încercat să impună conceptul „migrațiune circulară”, în sensul reducerii formalităților pentru străinii care vor să revină în țara în care deja au muncit o perioadă de timp, sau să prevină fluxul migrației cenușii din spațiul comunitar SUA, care recrutează numai munci intelectuale de mare performanță.

Referințe bibliografice

1. C. Olaru. Particularitățile criminalității organizate în România. București: Ed. Hamangiu, 2014, p. 15.
2. Strategia națională împotriva traficului de persoane pentru perioada 2012–2016, adoptată prin HG nr. 1142/

2012. În: Monitorul Oficial nr. 820 din 6 decembrie 2012.

3. Conform definiției din Dicționarul Explicativ al Limbii Române, p. 681.

4. Idem.

5. Idem.

6. Idem.

7. Migration Trends in selected EU Applicant Countries, vol. IV – Romania. More „Out” than „In” at the Crossroads between Europe and the Balkans. IOM, 2003.

8. Vitalie Budeci. Traficul de ființe umane – principala formă a migrației ilegale în contextul situației actuale din Republica Moldova. În: „Prevenirea și combaterea crimelor transnaționale: probleme teoretice și practice”. Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Academia „Ștefan cel Mare”, Fondul Hanns Seidel (München, Bavaria), Chișinău, 2005, p. 400. (Citat din A.I. Dolgova. Zdorovie nații. Moscova, 1996.)

9. O. Rotari. Criminologie (ed. revăzută și adăugită). Chișinău: ULIM, 2011, 890 p., p. 671.

10. Legea nr. 286/2009 privind noul Cod penal. În: Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009, în vigoare de la 1 februarie 2014, respectiv art. 210 din Codul penal în vigoare în România.

11. Valeriu Cușnir. Traficul de ființe umane: termeni și definiții de uz. În: „Prevenirea și combaterea crimelor transnaționale: probleme teoretice și practice”. Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Academia „Ștefan cel Mare”, Fondul Hanns Seidel (München, Bavaria). Chișinău, 2005, 400 p., p. 17.

12. Florea Pasca. Fenomenul infracțional de trafic de ființe umane. București: Ed. Pro Universitaria, 2010, p. 261.

Recenzent:
Dan VOINEA,
doctor, conferențiar universitar

REFLECȚII ASUPRA PARTICULARITĂȚILOR DE INCADRARE JURIDICĂ A FAPTELOR DE EVAZIUNE FISCALĂ

Nadejda BUSUIOC,
doctorand (ICJP al AȘM)

SUMMARY

The transition to a market economy, which implies a broad development of entrepreneurship, improvement of organizational structures of enterprises, institutions and organizations, the variety of property - all these are directly related to development of tax legislation and appearance of new fiscal legal relations. That is natural because, currently, the basis share of income of the state budget consists of tax perceptions. At the same time, we have to recognize that in recent time have gained a widespread acts of tax evasion committed by individuals and legal entities. This is not accidental because the market economy actually is like any other complex social phenomenon and is itself contrary to social and hence, respectively, and criminal.

Keywords: tax evasion, taxpayer, crime, natural person, legal entity, budget, tax, financial-fiscal document, income statement, accounting.

REZUMAT

Trecerea la economia de piață, care presupune dezvoltarea largă a antreprenoriatului, perfecționarea structurilor organizaționale ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, varietatea formelor de proprietate, - toate acestea sunt legate nemijlocit de evoluția legislației fiscale, de apariția unor noi raporturi juridice fiscale. Faptul este absolut firesc, deoarece, actualmente, baza părții de venit a bugetului de stat este constituită din percepțiile fiscale. Totodată, suntem nevoiți să constatăm și adevărul că în ultima perioadă de timp au căpătat o răspîndire largă faptele de evaziune fiscală comise de către persoanele fizice și cele juridice. Acest lucru nu este întâmplător, deoarece economia de piață, de fapt ca și oricare alt fenomen complex de natură socială, este ca atare social contrar și, deci, respectiv, și criminogen.

Cuvinte-cheie: evaziune fiscală, contribuabil, infracțiune, persoană fizică, persoană juridică, buget, impozit, document financiar-fiscal, declarație pe venit, impozitare, contabilitate.

Introducere. În art. 29 alin. 1 din Declarația Universală a Drepturilor Omului se conține prevederea conform căreia „individul are îndatoriri față de colectivitate, numai în cadrul acesteia fiind posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale” [5]. La rîndul său, Constituția Republicii Moldova stipulează în art. 58, alin. 1 că „Cetățenii au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuieli publice [3]”.

Răspunderea pentru nerespectarea acestor prevederi legale în forme sociale periculoase anume este prevăzută de art. 244 CP al RM „Evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor” și de art. 244¹ „Evaziunea fiscală a persoanelor fizice”. În acest context este necesar de a preciza că în cadrul economiei de piață, sistemul financiar și de drept al statului se confruntă cu un fenomen evazionist ce ia proporții de masă din cauza tentației de a fi sustrate de sub incidența legii veniturilor impozabile cît mai substanțiale. Evaziunea fiscală a fost concepută și este reglementată din necesitatea stabilirii și încasării conforme a impozitelor, taxelor și a celorlalte venituri publice. Prevederile legislației fiscale sunt supuse celor mai variate încălcări, îndeosebi normele privind stabilirea și

plata impozitelor și taxelor, făptuitorul intenționînd a plăti impozite și taxe mai mici și a se sustrage de la obligațiile de acest fel. Totodată, nu sunt excluse și alte încălcări ale legislației fiscale.

Pentru încălcările normelor juridice fiscale, care au drept consecință financiară plata unor impozite și taxe mai mici decît cele legal datorate ori chiar neplata unor impozite și taxe, în limbajul fiscal modern s-a încetățenit denumirea „evaziune fiscală”. Cu toate acestea, legislatorul nu dă o definiție legală a evaziunii fiscale la general și a evaziunii fiscale penale în special, oferind această posibilitate doctrinei juridice [11, p. 24]. Evaziunea fiscală reprezintă o stare de fapt a economiei, ca urmare a comportamentului economico-social al indivizilor și a cărei geneză constă și în principiile convețuirii sociale. Deoarece se află dincolo de frontierele legalității, din punct de vedere al reglementărilor fiscale, evaziunea fiscală antrenează riscuri ridicate, dar, în același timp, asigură o remunerare superioară pentru expunerea la aceste riscuri (comparativ cu economia oficială). Profiturile superioare sunt înlesnite și de o concurență relativ redusă din sectorul subteran al economiei, datorită restricțiilor legislative și a formelor de coerciție care limitează

numărul „competitorilor”, deși uneori sunt evidente luptele pentru supremație dintre grupurile crimei organizate din domeniul afacerilor [7, p. 95].

Metode și materiale aplicate.

Această componentă a articolului este constituită din principiile și metodele de cercetare științifică unanim recunoscute: în mod aparte a fost aplicată metoda observării, comparării, analizei sistemice, sintezei, deducției și inducției. Temelia acestui articol o reprezintă prevederile dialecticii materialiste. Mai mult: printre sarcinile urmărite se identifică nu doar determinarea, ci și utilizarea consecutivă a anumitor noțiuni, categorii și concept științifice. În acest fel, baza metodologică a cercetării este constituită din metodele și tehnicile contemporane ale percepției (cunoașterii), aprobate de către știință.

Rezultate obținute și discuții.

Gradul prejudiciabil al infracțiunilor fiscale este determinat de semnificația deosebită a impozitelor în activitatea economică a societății, care nu trebuie însă redusă la înțelegerea impozitelor exclusiv în calitate de surse ale veniturilor bugetare (funcția fiscală), precum și de proporțiile prejudiciului real cauzat bugetului, de forma vinovăției. Gradul prejudiciabil al

infracțiunii de evaziune fiscală se determină conform semnelor ce caracterizează elementele infracțiunii: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă [11, p. 261].

Multitudinea obligațiilor pe care legea fiscală le impune contribuabililor, sau mai ales povara acestor obligații au făcut să stimuleze, în toate timpurile, ingeniozitatea contribuabililor de a inventa diverse procedee de eludare a obligațiilor fiscale. Evaziunea fiscală a fost întotdeauna, în special, activă și ingenioasă pentru motivul că fiscalul, lovind indivizii în averea lor, îi atinge în cel mai sensibil interes: interesul bănesc. Evaziunea fiscală e o noțiune foarte dificil de precizat, în plus nu există o definiție legală a fraudei fiscale. Dacă se vorbește de fraudă, se vorbește în aceeași măsură de fraudă legală sau legitimă, de fraudă ilegală, de evaziune internațională, evaziune legală, de evaziune ilegală, de paradisuri fiscale sau de refugii, de abuzul dreptului de a fugi din fața impozitului, de libertatea alegerii căii celei mai puțin impozitate sau subestimarea fiscală, fraudă la lege sau economia subterană. Cel mai adesea fraudă fiscală desemnează *stricto sensu*, o infracțiune la lege, și se distinge de evaziunea fiscală care se definește ca o utilizare abilă a posibilităților oferite de lege [6, p. 44].

Impozitele reprezintă atributul, elementul obligatoriu al oricărui stat. În condițiile actuale ele figurează în calitate de pîrghii de bază prin intermediul cărora sunt reglementate procesele economice și sociale care au loc în societate. Totodată, în acest context, este necesar controlul stării faptice a fiecărui subiect al activității gospodărești, deoarece baza părții de venituri a bugetului de stat o reprezintă anume impozitele încasate [14, p. 252].

În opinia autorilor Costică Voicu și Alexandru Boroi, infracțiunile de evaziune fiscală atentează la „relațiile sociale referitoare la circuitul financiar și fiscal și protejarea bugetului general consolidat, a căror naștere și dezvoltare este condiționată de o comportare cinstită a contribuabililor în procedurile de rambursare, compensare sau restituire a diferitelor sume de la bugetul național consolidat [10, p. 152]”.

În acest context, încercînd de a efectua o delimitare a infracțiunilor

fiscale de alte fapte infracționale și de a evidenția particularitățile de încadrare juridică a acestora, menționăm că în opinia cercetătorilor V. Cușnir și V. Berliba, este clar că legiuitorul nu poate prevedea în legea penală toate infracțiunile concrete care au loc în realitate. Astfel, deci, descrierea infracțiunii constituie în acest sens abstractizarea și generalizarea acestor infracțiuni. Numărul de semne care caracterizează un conținut al infracțiunii este mai mic comparativ cu fapta infracțională săvîrșită. Legislația penală cunoaște numai conținuturi concrete de infracțiuni. La rîndul lor, acestea posedă și astfel de semne care, fiind imanente și necesare pentru existența acestor componente, sunt totodată comune și pentru altele. Este cazul existenței unor trăsături cu caracter general, comune pentru toate conținuturile normative, cum ar fi cele care descriu obiectul incriminării, subiectul ei, aspectul obiectiv și cel subiectiv al infracțiunii. În teoria dreptului penal sunt întîlnite cazuri de interpretare greșită a unui ori a altui conținut normativ al infracțiunii și în rezultat calificarea faptei infracționale devine, în asemenea situație, incorectă. Această concluzie poate fi referită la întreg cumulul de cauze legate de aplicarea legislației cu privire la urmărirea impozitelor, taxelor și altor plăți obligatorii [4, p. 139].

Ca urmare a acestui fapt, sursele doctrinei constată faptul că evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor - săvîrșită prin evidențierea unor cheltuieli care nu au la bază operațiuni reale ori care au la bază operațiuni ce nu au existat - urmează a fi deosebită de optimizarea fiscală, care nu este sancționabilă. În cazul optimizării fiscale, contribuabilul recurge la metode - permise sau neinterzise de legislație - de reducere a mărimii impozitului pe care-l achită. Aceasta cu condiția că operațiunile efectuate de către contribuabil au urmărirea un scop socialmente util, nu scopul de neachitare în condiții de ilegalitate a impozitului [8, p. 14].

Prin „minimalizare” sau „optimizare” a impozitării se subînțeleg forme specifice de planificare a activității, de angajare a forței de muncă și de plasare a surselor financiare a organizației cu scopul diminuării maxime a posi-

bilelor obligațiunii fiscale [16, p. 13]. În acest fel, optimizarea fiscală se prezintă a fi o varietate absolut legală a activității, pentru care sunt selectate doar modalitățile legale. Ca asolut contrară celor menționate se prezintă a fi „pseudooptimizarea” a cărei esență o constituie ficțiunea, înșelăciunea, crearea unei aparențe externe cu scopul de a ascunde situația economică, prezentă în realitate [12, p. 118.]. În acest fel, principala deosebire în situația dată ține de prezența înșelăciunii în acțiunile contribuabilului. Totodată, stabilirea faptului unei astfel de înșelăciuni este dificilă și problematică, din care considerent întrebarea referitoare la delimitarea optimizării de evaziunea fiscală se prezintă a fi una extrem de actuală. În particular, cu referire la acest subiect se duc discuții teoretice în latura urmărilor fiscale ale tranzacțiilor [13, p. 7].

De asemenea, evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor - săvîrșită prin evidențierea unor cheltuieli care nu au la bază operațiuni reale ori care au la bază operațiuni ce nu au existat - urmează a fi deosebită de fapta presupunînd imitarea transferului de mijloace bănești pentru marfă sau serviciile livrate, precum și de taxa pe valoarea adăugată corespunzătoare, pe contul bancar al furnizorului. Printr-o astfel de imitare a efectuării de operațiuni, făptuitorul creează artificial premise pentru „restituirea”, din buget a taxei pe valoare adăugată, deși aceasta nu a fost niciodată vărsată în bugetul public național. În ipoteza dată, răspunderea trebuie aplicată pentru escrocherie (conform art. 190, Cod penal al Republicii Moldova). De această dată, scopul făptuitorului este nu cel de neachitare a impozitului, dar cel de sustragere prin înșelăciune a mijloacelor bănești aparținînd bugetului public național [8, p. 14].

Deasemenea, constatăm că tangența art. 244 CP RM cu art. 249 CP RM constă în faptul că ultimul incriminează, printre altele, una dintre formele evaziunii fiscale: eschivarea de la achitarea taxei vamale, a TVA, a accizului (impozite generale de stat), a taxei pentru a vinde în zona vamală, a taxei pentru trecerea frontierei de stat (impozite locale). Însă, spre deosebire de art. 244 CP RM, sub incidența

art. 249 CP RM cade doar neachitarea propriu-zisă a impozitelor, neținându-se cont de justetea informației cuprinse de documentele contabile, fiscale sau financiare. În plus, la art. 249 CP RM legiuitorul nu face deosebire în calitatea subiectului infracțiunii. În cazul acestei infracțiuni, subiect poate fi atât persoana juridică, cât și persoana fizică (ca titular de drepturi personale și nu reprezentant sau administrator al persoanei juridice), în timp ce art. 244 CP RM admite în calitate de subiect doar contribuabilul-persoană juridică [11, p. 106].

Desfășurarea activității de întreprinzător fără înregistrare (în sensul art. 241 Cod penal al Republicii Moldova) nu poate fi privită ca o modalitate specifică de tănuire a unor obiecte impozabile: subiectului infracțiunii îi lipsește calitatea de persoană care este sau reprezintă un contribuabil. De aceea, în astfel de cazuri, art. 241 și 244 Cod penal al Republicii Moldova nu pot fi privite ca norme concurente, nici ca norme care stabilesc răspunderea pentru infracțiuni aflate în concurs [8, p. 14].

Cercetătorul Igor Vreema, dimpotrivă, afirmând că practicarea activității de întreprinzător fără înregistrare este, în esență, o modalitate specifică de tănuire a veniturilor obținute și a altor obiecte impozabile, menționează că răspunderea pentru aceasta este prevăzută expres la art. 241 CP RM și de aceea nu necesită o calificare suplimentară. Un cumul ideal al evaziunii fiscale și al practicării ilegale a activității de întreprinzător nu poate fi. Însă o cumulare reală este posibilă. De exemplu, întreprinderea înregistrată poate tănuir obiecte atât de la activitatea permisă, cât și de la cea nepermisă. Cele relatate nu exclud, însă posibilitatea tragerii la răspundere în baza art. 244 CP RM, spre exemplu, pentru tănuirea obiectelor impozabile în cazul când nu este dovedită proveniența ilegală a veniturilor și este identificată sursa de proveniență. În acest caz, se prezumează proveniența lor legală și, prin urmare, necesitatea impozitării acestora [11, p. 109].

Toate cele trei modalități de la art. 244 Cod penal al Republicii Moldova presupun înșelăciune sau abuz de încredere. Din această perspectivă, art. 196 Cod penal al Republicii Moldova

îndeplinește rolul de normă generală în raport cu art. 244 Cod penal al Republicii Moldova. Aceasta întrucât art. 196 Cod penal se aplică ori de câte ori are loc o cauzare de daune materiale în proporții mari, însoțită de înșelăciune sau abuz de încredere, cu condiția să nu opereze prevederile unei norme speciale (de exemplu, art. 244 Cod penal al Republicii Moldova). Respectând regula fixată la art. 116 Cod penal al Republicii Moldova, autorii Sergiu Brînză și Vitalie Stati menționează că, în cazul concurenței dintre norma generală (art. 196 Cod penal al Republicii Moldova) și cea specială (art. 244 Cod penal al Republicii Moldova), se va aplica numai norma specială [2, p. 147-148].

La rîndul său, savantul Viorel Berliba menționează că infracțiunea de cauzare de pagube materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere are un conținut mai vast decât evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, prima normă jucînd rolul general pentru cea din urmă – norma specială. Concursul ideal între aceste două fapte prevăzute de legea penală nu poate exista [1, p. 518].

Savantul Vitalie Stati afirmă că aplicarea art. 244 Cod penal al Republicii Moldova (în ipoteza de includere în documentele contabile, fiscale sau financiare a unor date denaturate privind veniturile sau cheltuielile, a unor cheltuieli care nu au la bază operațiuni reale ori care au la bază operațiuni ce nu au existat) exclude aplicarea art. 352¹ Cod penal al Republicii Moldova. Or, în ipoteza analizată, art. 244 Cod penal trebuie privit ca o normă specială în raport cu art. 352¹ Cod penal al Republicii Moldova. Același autor nu trece cu vederea și faptul că întotdeauna, situația premisă în cazul infracțiunii de spălare a banilor constă în existența unei infracțiuni anterioare (principale) care constituie sursa mijloacelor bănești, a bunurilor sau a veniturilor ilicite care urmează a fi „spălate” în procesul de săvîrșire a infracțiunii prevăzute la art. 243 Cod penal al Republicii Moldova. Atunci când infracțiune anterioară (principală) este infracțiunea de evaziune fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, vom fi în prezența concursului real dintre infracțiunile prevăzute la art. 243 și

244 Cod penal al Republicii Moldova. În alt context – dacă cele comise nu implică producerea urmărilor prejudiciabile sub forma neachitării impozitului, a cărui mărime depășește 1500 unități convenționale – fapta poate fi calificată conform art. 295 din Codul contravențional [8, p. 15].

Cît privește infracțiunile prevăzute la art. 244 CP RM și la art. 250 CP RM (Transportarea, păstrarea sau comercializarea mărfurilor supuse accizelor, fără marcarea lor cu timbre de control sau timbre de acciz), autorul Igor Vreema menționează că din însăși denumirea lor rezultă că subiect al ultimei, ca și în cazul infracțiunii reglementate la art. 249 CP RM, poate fi și persoana juridică, și persoana fizică. Dar principala delimitare se conține în faptul incriminat. Și anume: art. 250 CP RM nu incriminează sustragerea propriu-zisă de la impunere, ci operațiunile care pot însoți evaziunea. Persoana este sancționată penalmente pentru transportarea, păstrarea sau comercializarea mărfurilor supuse accizelor fără marcarea acestora cu timbre de acciz. Activitatea ce are la bază actul de nemarcare cu timbre de acciz, adică nerespectarea regulilor fixate la art. 123 (6) CF, nu este incriminată conform art. 250 CP RM. Nemarcarea mărfurilor supuse accizului, dacă are la bază tănuirea obiectului impozabil, urmează a fi calificată în baza art. 244 CP RM (cu condiția că subiect al impunerii este persoana juridică). În celelalte cazuri survine răspunderea în baza art. 250 CP RM [11, p. 107].

De asemenea, art. 244 și 361 Cod penal al Republicii Moldova nu pot fi considerate norme concurente. În situația de includere în documentele contabile, fiscale sau financiare a unor date denaturate privind veniturile sau cheltuielile, nu se pune problema posibilității calificării suplimentare conform art. 361 Cod penal al Republicii Moldova: expresiile „inclusiunea în documentele contabile, fiscale sau financiare a unor date denaturate privind veniturile sau cheltuielile” (utilizată la alin. 1, art. 244 Cod penal al Republicii Moldova) și „confectionarea documentelor false” (utilizată în art. 361 Cod penal al Republicii Moldova) sunt două expresii care nu au puncte de tangență. De aceea, nu alin. 1, art. 244 Cod penal al Republicii Moldova, dar art. 361

Ciod penal al Republicii Moldova se va aplica în ipoteza de confecționare (contrafacere) a documentelor contabile, fiscale sau financiare. Aceasta nu înseamnă că infracțiunea prevăzută la alin. 1, art. 244 cod penal al Republicii Moldova nu poate să formeze concurs real cu una dintre infracțiunile specificate la art. 361 Cod penal al Republicii Moldova [2, p. 148-149].

După cum menționează cercetătorul Viorel Berliba, comparativ cu falsul în actele publice, evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor este o infracțiune complexă. Ea cuprinde un fals, dar însuși falsul nu constituie o evaziune fiscală. Concursul ideal dintre aceste infracțiuni este exclus. Sunt aplicabile regulile concurenței dintre norma-întreg și norma-parte, ca normă-întreg apare evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor. Concursul real este posibil în toate cazurile [1, p. 518].

Nu se aplică art. 244 Cod penal al Republicii Moldova în ipoteza în care – fie includerea în documentele contabile, fiscale sau financiare a unor date denaturate privind veniturile sau cheltuielile, a unor cheltuieli care nu au la bază operațiuni reale ori care au la bază operațiuni ce nu au existat, fie tănuirea unor obiecte impozabile – nu a urmărit un astfel de scop și, în consecință, nu s-a soldat cu neachitarea la bugetul public național a impozitului a cărui mărime depășește 1500 unități convenționale. Astfel, de exemplu, omisiunea cu rea-voință a contabilizării unei plăți, săvârșită în scopul disimulării sau tănuirii unor acte de corupție, nu poate atrage răspundere conform art. 244 Cod penal al Republicii Moldova. În această ipoteză, se aplică răspunderea fie conform art. 335¹ Cod penal, fie potrivit alin. 5, art. 42 și art. 324, 325, 326, 333 sau 334 Cod penal al Republicii Moldova.

În cazul infracțiunii prevăzute la art. 244 Cod penal al Republicii Moldova, nu se poate vorbi despre eschivarea de la plata unui impozit a persoanelor care au obținut scutirea de la plata acestui impozit în temeiul unor prevederi normative [8, p. 16-17].

De asemenea, sub incidența alin. 1, art. 244¹ intră numai includerea în declarația cu privire la impozitul pe venit a unor date denaturate de către

declarant. Nu se aplică această normă în ipoteza falsificării documentului respectiv pe calea fie a contrafacerii (adică a confecționării declarației cu privire la impozitul pe venit false), fie a modificării conținutului declarației autentice cu privire la impozitul pe venit. În astfel de cazuri, în funcție de calitatea subiectului, se va aplica prevederea corespunzătoare din art. 332 sau 361 CP RM [2, p. 162].

Săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 244 CP RM de către persoana cu funcție de răspundere (persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală) cre și făcut abuz de atribuțiile sale de serviciu nu necesită o calificare suplimentară în baza art 327 sau 335 CP RM din considerentele că persoanele respective includ în documentele contabile, fiscale sau financiare unele date vădit denaturate privind veniturile sau cheltuielile ori tănuiesc alte obiecte impozabile, ceea ce constituie un caz particular al folosirii situației de serviciu, cauzând daune intereselor publice; adică, se comite un abuz de serviciu. Astfel, infracțiunea prevăzută la art. 327 și 335 CP RM este o normă generală vizavi de cea prevăzută la art. 244 CP RM, care este o normă specială. Iar în cazul concurenței dintre norma generală și cea specială trebuie să se aplice norma specială (art. 116 CP RM), dacă nu este prezent un concurs real de infracțiuni [11, p. 110].

Este de menționat și faptul că aplicarea alin. 1 art. 244¹ CP RM (în ipoteza de includere în declarația cu privire la impozitul pe venit a unor date denaturate) exclude aplicarea art. 352¹ CP RM. Or, în ipoteza analizată, alin. 1, art. 244¹ CP RM trebuie privit ca o normă specială în raport cu art. 352¹ CP RM. Din motive similare, nu va fi necesară nici aplicarea suplimentară a uneia dintre prevederile art. 361 CP RM (avându-se în vedere ipoteza de folosire a documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligațiuni) [9, p. 282]. O opinie contrară în acest sens este expusă de autorii O. Ș. Petrosean, Iu. V. Trunțevschi, E. N. Baricaev și A. J. Sarchisean care menționează că, în situațiile în care persoana, în vederea eschivării de la achitarea taxelor și impozitelor realizează falsificarea documentelor oficiale care acordă drepturi sau eliberează

de obligații, precum și a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false, cele comise de către ea va atrage răspunderea penală pentru cumul de infracțiuni – evaziune fiscală și confecționare, deținere sau folosire de documente, imprimante, ștampile sau sigilii oficiale false [15, p. 31].

Concluzii. Trecerea la economia de piață, care presupune dezvoltarea largă a antreprenoriatului, perfecționarea structurilor organizaționale ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, varietatea formelor de proprietate, - toate acestea sunt legate nemijlocit de evoluția legislației fiscale, de apariția unor noi raporturi juridice fiscale. Faptul este absolut firesc, deoarece, actualmente, baza părții de venit a bugetului de stat este constituită din perceperea fiscală. Totodată, suntem nevoiți să constatăm și adevărul că în ultima perioadă de timp au căpătat o răspindire largă faptele de evaziune fiscală comise de către persoanele fizice și cele juridice. Acest lucru nu este întâmplător, deoarece economia de piață, de fapt ca și oricare alt fenomen complex de natură socială, este ca atare social contrar și, deci, respectiv, și criminogen.

Infracțiunile de evaziune fiscală creează nu doar probleme financiare, ci și urmări morale. Prejudicial financiar este cu mult mai evident în situațiile în care de la achitarea impozitelor și taxelor se eschivează marea majoritatea a cetățenilor, dar și întreprinderile, instituțiile și organizațiile de proporții. Problema se acutizează în cazurile când povara impozitelor este în creștere din contul cetățenilor contribuabili de bună credință, care sunt nevoiți să achite și pentru cei care se eschivează de la obligațiunile fiscale. Și dacă aceștia din urmă nu sunt sancționați, faptul dat influențează desigur într-un mod total negativ asupra subiecților de bună credință, conștiințioși, care, pierzând încrederea în echitatea sistemului fiscal, încep și ei a se eschiva de la achitarea taxelor și impozitelor. Organele fiscale au un anumit grad de responsabilitate față de contribuabili de bună-credință, ea fiind și una morală pe sens. Oricum, ele urmează să întreprindă toate eforturile pentru incasarea deplină a taxelor și impozitelor de la toți cetățenii și întreprinderile-contribuabili.

Referințe bibliografice

1. Barbăneagră Alexei, Alecu Gheorghe, Berliba Viorel ș.a. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Centrul de Drept al Avocaților. Chișinău, 2009.
2. Brînză Sergiu, Stati Vitalie. Tratat de drept penal. Partea specială. Volumul II. Chișinău, 2016.
3. Constituția Republicii Moldova: Legea Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1. În vigoare din 27 august 1994.
4. Cușnir V., Berliba V. Aspecte juridico-penale ale evaziunii fiscale a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor. Studiu monografic. Chișinău, 2002.
5. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 217 A (III) din 10.12.1948. În: Tratatate internaționale. Vol. I. Chișinău, 2001.
6. Ilie Ioana. Formele de evaziune fiscală și analiza cadrului legislativ ce reglementează evaziunea fiscală ca infracțiune. Legea și viața. Nr. 4 (aprilie) 2007.
7. Pătroi Dragoș. Evaziunea fiscală în latura permisivă, aspectul contravențional și caracterul infracțional. Editura Economică. București, 2007.
8. Stati Vitalie. Răspunderea penală pentru evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor (art. 244 CP RM). Revista Națională de Drept. August, nr. 8.
9. Stati Vitalie. Infracțiuni economice. Note de curs. CEP USM. Chișinău, 2014.
10. Voicu Costică, Boroș Alexandru. Dreptul penal al afacerilor. Ediția 3. Ed. C. H. BECK. București, 2006.
11. Vrenea Igor. Evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor. CE USM. Chișinău, 2003.
12. Александров И. В. Налоговые преступления. Криминалистические проблемы расследования. Юридический Центр Пресс. СПб, 2002.
13. Золотарева А. О. О применении в России опыта противодействия уходу от налогообложения. // корпоративный юрист. 2006, №5.
14. Ищенко Е. П., Топоркова А. А. Криминалистика. Учебник. Издание 2-е, дополненное и переработанное. Под редакцией Е. П. Ищенко. Изд. ИНФРА-М. М., 2010.
15. Петросян О. Ш., Трунцевский Ю. И., Барикаев Е. Н., Саркисян А. Ж. Экономические и финансовые преступления. Второе издание. Изд. Закон и Право. М., 2011.
16. Соловьев И. Н. Ответственность за перечисление налоговых платежей через «проблемные» банки. // Главбух. 2000, № 10.

REGLEMENTĂRI CONSTITUȚIONALE PRIVIND MINORITĂȚILE: STUDIU COMPARAT

Andrei IOVU,
doctorand, Universitatea de Stat din Moldova

SUMMARY

The study represents a comparative analysis of constitutions of the European states regarding minorities. In addition to the citizens' fundamental rights and freedoms, these states provide supplementary guarantees to citizens which are in minority to the main ethnic group, which is considered as titular nation of the social foundation. The constitutional practice when approaching this "positive discrimination" reflects it under different formulations in the constitutional texts. The analysis of constitutions show that no matter of the legal formulation and application of wording such as "national minority", "ethnic minority", "ethnic group" or without any specific formulation, main constitutional provisions relate to the application of principle of equality in rights and non-discrimination.

Keywords: national minority, ethnic minority, ethnic group, equality, non-discrimination, nationality, language, religion

REZUMAT

Articolul reprezintă un studiu comparat al prevederilor constituțiilor statelor europene cu referire la minorități. Aceste state reglementează, suplimentar la drepturile și libertățile fundamentale cetățenești, anumite garanții persoanelor care se află în minoritate față de națiunea majoritară, care este considerată ca națiune titulară a bazei sociale. Cu toate acestea, practica constituțională, abordând această „discriminare pozitivă”, o reflectă sub diferite formulări și conținut în textul constituțional. Analiza textelor constituționale arată că, indiferent de formulările juridice și utilizarea sintagmelor „minoritate națională”, „minoritate etnică”, „grup etnic” sau fără a utiliza aceste sintagme, principalele prevederi se rezumă la aplicarea în calitate de garant a principiilor egalității în drepturi și nondiscriminării.

Cuvinte-cheie: minoritate națională, minoritate etnică, grup etnic, egalitate, nondiscriminare, naționalitate, limbă, religie

Introducere. În doctrina constituțională, problema minorităților naționale, etnice, lingvistice, culturale și religioase este tratată în contextul propriului stat, cu unele referințe la dreptul comparat și la reglementările constituționale respective. În Republica Moldova, această temă este reflectată în lucrările constituționaliștilor T. Cîrnaț, I. Guceac, A. Arseni, V. Popa, iar în doctrina românească – de cercetătorii T. Drăganu, G. Vrabie, I. Muraru, E.S. Tănăsescu. Însă nu găsim o analiză integră a reglementărilor în țările europene care au semnat și/sau au ratificat Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale. Din acest motiv, acest articol reflectă rezultatele studiului comparat al reglementărilor constituționale privind problema minorităților în toată complexitatea ei. În urma studiului s-a

reușit să se identifice și să se facă următoarele clasificări în funcție de utilizarea sau nu a sintagmei „minoritate națională”, și anume:

- state care utilizează în Constituție sintagma „minoritate națională”;
- state care utilizează în Constituție sintagma „minoritate etnică”;
- state ce operează în Constituție cu sintagma „comunități etnice”;
- state care nu utilizează în textul Constituției niciuna din sintagmele enumerate.

Este de remarcat faptul că factorul geografic ori zonal nu influențează asupra clasificărilor propuse. Însă, indiferent de sintagme, se conturează o tendință generală, și anume de aplicare a principiilor universalității: egalității și nondiscriminării pe orice motiv, inclusiv pe motiv de „minoriti-

tate”. Totodată, se constată o legătură între minoritățile naționale sau etnice și minoritățile lingvistice, culturale și uneori religioase, deoarece și în cadrul majorității întâlnim diferite confesiuni.

State care utilizează în Constituție sintagma „minoritate națională”

Constituția *Armeniei*, prin art. 20 alin. (1), stipulează că persoanele care aparțin minorităților naționale exercită drepturile și libertățile fundamentale ale omului în plină egalitate cu legea. Și mai mult, în alin. (2) se stabilește că persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul la libera exprimare, fără interziceri sau constrângeri la apartenența lor etnică, religioasă, culturală și lingvistică. Art. 41 vorbește de aplicarea mai largă și prevede că fiecare cetățean are dreptul de a-și păstra identitatea națională și etnică, iar persoanele ce aparțin minorităților naționale au dreptul la păstrarea și dezvoltarea propriilor tradiții, a religiei, limbii și culturii [35].

Constituția *Bosniei și Herțegovinei*, prin art. 5 și 6, stabilește că nicio persoană nu trebuie să fie privată de dreptul de a obține cetățenia Federației pe motiv de sex, rasă, culoare, limbă, religie, apartenență politică, origine socială sau națională, asocierea la vreo minoritate națională, proprietate, sau orice alt statut [4].

Constituția *Croației* pornește de la principiul egalității și în art. 15 prevede că membrii tuturor minorităților naționale trebuie să aibă drepturi egale în Republica Croația. Egalitatea și protecția drepturilor minorităților naționale sînt reglementate de legea organică și, pe lângă drepturile generale electorale, minoritățile naționale au dreptul de a alege reprezentării lor în Parlamentul Croației [5].

În preambulul Constituției *Munte-negrului* se stipulează că toți cetățenii, inclusiv persoanele aparținând minorităților naționale, sînt liberi și egali în fața legii. Aceste stipulări sînt dezvoltate în art. 79, în care se prevede că persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să li se asigure drepturi și liber-

tăți, pe care le pot exercita individual sau colectiv [6].

În Constituția *României*, art. 6 stabilește că statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase, iar măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români [7].

Suplimentar, prin art. 62 se prevede că organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale care nu întrunesc în alegeri numărul de voturi pentru a fi reprezentate în Parlament au dreptul la cîte un loc de deputat, în condițiile legii electorale. Prin art. 128 se recunoaște dreptul cetățenilor români aparținând minorităților naționale de a se exprima în limba maternă în fața instanțelor de judecată, în condițiile legii organice [7].

Constituția *Serbiei* menționează, în art. 14, că Republica Serbia trebuie să protejeze drepturile minorităților naționale și că statul va garanta protecție specială minorităților naționale în scopul exercitării egalității depline în menținerea identității lor [8]. Art. 75 stipulează că persoanelor ce aparțin minorităților naționale li se va garanta drepturi colective sau individuale suplimentar drepturilor garantate tuturor cetățenilor. Textul constituțional prevede că persoanele care aparțin minorităților naționale urmează să ia parte la deciziile luate în anumite probleme referitoare la cultura, educația, informarea lor, precum și la limba pe care ei oficial o utilizează în conformitate cu legea. În cele din urmă, art. 79 adaugă că membrii minorităților naționale trebuie să aibă dreptul la exprimare, dezvoltare și promovare a specificului lor național, etnic, cultural și religios [8].

Constituția *Slovaciei* operează cu două sintagme – „minoritate națională” și „grup etnic”. Astfel, conform art. 34, cetățenii aparținând minorităților naționale sau grupurilor etnice în Republica

Slovacă le este garantată dezvoltarea lor deplină, dreptul lor particular de a-și promova cultura cu alți cetățeni aparținînd aceleiași minorități naționale, să recepționeze informația în limba lor maternă, să formeze asociații și să creze instituții educaționale și culturale. Suplimentar, minoritățile naționale sau grupurile etnice au dreptul de a participa la luarea deciziilor în problemele referitor la etnia lor [9].

Constituția *Estoniei* reflectă principiile prevădute în articolele 50 și 52. Potrivit acestor reglementări, minoritățile naționale au dreptul, în interesul culturii naționale, să stabilească agenții autonome sub condițiile prevăzute de Actul autonom cultural referitor la minoritățile naționale. În conformitate cu prevederile art. 52, se permite utilizarea limbilor străine, inclusiv a limbilor minorităților naționale, în agențiile de stat și în instanțele de judecată, în conformitate cu legea organică [10].

State care utilizează în Constituție sintagma „minoritate etnică”

Constituția *Poloniei*, prin art. 35, stabilește că republica trebuie să asigure cetățenilor polonezi care aparțin minorităților etnice libertatea de a menține și dezvolta limba lor, să-și păstreze obiceiurile și tradițiile și să-și dezvolte cultura. De asemenea, minoritățile etnice trebuie să aibă dreptul de a stabili instituții educaționale și culturale, instituții desemnate pentru protecția identității religioase, precum și să participe în rezolvarea problemelor legate de identitatea lor culturală [2].

Constituția *Spaniei*, prin art. 2, stipulează că este necesar de a promova măsuri pentru ca minoritățile etnice, lingvistice și religioase să își păstreze și să-și dezvolte viața socială și culturală [11].

În preambulul Constituției *Letoniei* se menționează că Letonia este un stat democratic, social responsabil și național bazat pe supremația legii și pe respectul față de libertatea și demnitatea oamenilor, un stat ce recunoaște și protejează drepturile fundamentale ale omului și respectă minoritățile etnice [12].

State care operează în Constituție cu sintagma „comunități etnice”

Constituția *Lituaniei* atribuie problemei minorităților trei articole. Astfel, potrivit art. 29, drepturile persoanelor nu trebuie să fie restricționate, nicio persoană nu trebuie privilegiată pe motiv de sex, rasă, naționalitate, limbă, origine, statut, credință, statut social, convingeri sau viziuni. În conformitate cu art. 37, cetățenii care aparțin comunităților etnice trebuie să aibă dreptul de a-și păstra limba, cultura și tradițiile. Iar art. 45 stabilește autonomia comunităților etnice, care pot independent să-și dirijeze activitățile lor etnice, culturale, educația, caritatea și asistența reciprocă, asigurată prin susținerea statului [13].

Constituția *Suediei*, aplicând principiul nediscriminării prin art. 2, stipulează că instituțiile publice trebuie să combată discriminarea persoanelor pe motive de sex, culoare, origine etnică sau națională, afiliere religioasă sau lingvistică, dizabilitate, orientare sexuală, vîrstă sau alte circumstanțe care afectează persoana privată. Oportunitățile trebuie promovate pentru minoritățile etnice, lingvistice și religioase, pentru a păstra și dezvolta viața socială și culturală a acestora [14].

State care nu utilizează în textul Constituției niciuna dintre sintagmele enumerate

În Constituția *Bulgariiei*, în art. 6 alin. (2) se menționează că toți cetățenii sînt egali în fața legii, fără restricții de drepturi pe motive de rasă, origine socială sau națională, identitate etnică, sex, religie, educație, opinie, afiliere politică, statut personal sau social [15].

Constituția *Ciprului*, în art. 28 alin. (2), stipulează că orice persoană trebuie să beneficieze de toate drepturile și libertățile prevăzute de Constituție, fără nicio discriminare directă sau indirectă împotriva oricărei persoane pe motivul comunității sale, rasei, religiei, limbii, sexului, convingerilor politice sau altele, descendenței sociale sau naționale, nașterii, culorii, averii, clasei sociale sau oricărui alt motiv, decît cel expres prevăzut în textul acestei Constituții [16].

Danemarca nu utilizează și nu prevede în Constituție careva prevederi specifice în acest sens [17].

Constituția *Elveției* de asemenea nu face referințe la minoritatea națională [18].

Constituția *Finlandei*, în art. 17, prevede că Sami (persoanele indigene) au dreptul de a-și păstra și dezvolta propria lor limbă și cultură, dar nu utilizează vreo noțiune de determinare a acestui grup [19].

Germania tratează problema minorităților în mod specific. Astfel, în art. 3 alin. 3 din Constituție se stipulează că nicio persoană nu trebuie favorizată sau defavorizată din cauza sexului, descendenței, rasei, limbii, apartenenței și țării natale, credinței sau opiniilor religioase ori politice [34].

Constituția *Greciei*, prin art. 5 alin. 2, stabilește că toate persoanele care locuiesc pe teritoriul Greciei trebuie să beneficieze pe deplin de drepturile și de protecția vieții, onoarei și libertății, indiferent de naționalitate, rasă sau limbă, religie ori opinii politice [20].

Constituția *Irlandei*, prin art. 44, stipulează că statul garantează că nimeni nu va fi pedepsit ori discriminat pe motiv de statut, profesie sau credință religioasă [21].

Constituția *Islandei* stipulează prin art. 65 că oricine trebuie să fie egal în fața legii și trebuie să beneficieze de drepturile omului, indiferent de sex, religie, opinie, origine națională, rasă, culoare, proprietate, naștere sau alte stataturi [22].

Constituția *Italiei*, prin art. 6, stabilește că Republica protejează minoritățile lingvistice prin intermediul măsurilor prevăzute de lege [23].

Constituția *Olandei* statuează prin art. 1 că toate persoanele din Olanda trebuie să fie tratate egal în circumstanțe egale, iar discriminarea pe motive de religie, credință, opinie politică, rasă, sex sau orice alt motiv nu este permisă [24].

Constituția *Federației Ruse*, prin art. 19 alin. 2, stabilește că statul rus garantează egalitatea drepturilor civile și umane. Orice forme de limitări ale drepturilor omului pe motive soci-

ale, rasiale, naționale, lingvistice sau religioase sînt interzise. Mai mult, art. 26 adaugă că fiecare are dreptul de a-și determina și declara naționalitatea și nimeni nu poate fi forțat în acest sens [25].

Constituția statului *San Marino* stipulează doar că toți sînt egali în fața legii, fără vreo distincție a statului personal, economic, social, politic sau religios [26].

În Constituția *Sloveniei*, art. 64 menționează că comunităților naționale autohtone italiene și ungare, precum și membrilor acestora li se garantează dreptul de a-și folosi liber simbolurile naționale pentru a-și păstra identitatea națională, dreptul de a desfășura activități economice, culturale, științifice, precum și activități din sfera publică [27].

În preambulul Constituției *Ungariei* se stipulează că naționalitățile care locuiesc pe teritoriul acestei țări fac parte din stat și că statul le va proteja și promova limba și cultura. Aceste deziderate sînt reflectate în art. 29, în conformitate cu care naționalitățile care locuiesc pe teritoriul Ungariei trebuie să aibă dreptul de a-și folosi propria limbă, de a-și promova culturile și de a fi educați în limba nativă [28].

În art. 8 al Constituției *Austriei* se menționează că limba germană este limba oficială a Republicii, fără a prejudicia drepturile minorităților lingvistice [29].

O abordare opusă întîlnim în Constituția *Azerbaidjanului*, care prin art. 44 stipulează că orice persoană are dreptul de a-și păstra identitatea națională/etică și că nimeni nu poate fi privat de dreptul de a-și schimba identitatea națională/etică [30].

Constituția *Georgiei*, prin art. 14, prevede că oricine este liber de la naștere și egal în fața legii în pofida rasei, culorii, limbii, sexului, religiei, opiniilor politice și altele, apartenenței sociale, etnice, naționale, originii proprietății și titlului, locului de reședință. Dezvoltarea principiului egalității în art. 38 stipulează că cetățenii Georgiei trebuie să fie egali în viața lor socială, economică, culturală și politică, indiferent de apar-

tenența lor națională, etnică, religioasă, lingvistică. În concordanță cu principiile și regulile recunoscute universal de dreptul internațional, cetățenii au dreptul la libera dezvoltare a culturii lor, fără vreo discriminare și interferență, precum și dreptul de a-și folosi limba maternă în privat, dar și în public [31].

Constituția **Portugaliei** a rezervat două articole privind garantarea dreptului la identitate personală. Astfel, conform art. 26 alin. 1, fiecare cetățean are dreptul la păstrarea identității personale, a bunului nume și a reputației, a protecției vieții sale private și vieții familiei sale și pentru protecția juridică împotriva oricărei forme de discriminare. Totodată, art. 35 alin. 3 stipulează că tehnologiile informaționale nu pot fi utilizate pentru a manipula cu informații referitoare la convingerile filosofice sau politice, afiliere, religie, viață privată sau origine etnică [32].

Constituția **Belgiei**, prin art. 11, stabilește că legile ordinare și legile federale garantează drepturile și libertățile ideologice și filosofice ale minorităților, fără vreo discriminare [33].

Constituția **Republicii Moldova** nu operează cu sintagma „minoritate națională”, ci garantează dreptul la identitate în baza principiului universalității și egalității. Astfel, potrivit art. 10 alin. 2, statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase. În contextul art. 15 se stipulează că cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturi prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea. Iar art. 16 (2) stabilește că toți cetățenii republicii sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială [1].

De asemenea, există un șir de state care nu includ referințe în Constituțiile lor privitor la minorități: **Liechtenstein**, **Malta** și **Norvegia**. Este de remarcat că țările enumerate garantează în Constituțiile lor dreptul la identitate națională, etnică, lingvistică, culturală și religioasă,

să, aplicînd principiul nediscriminării, universalității și egalității între cetățeni.

Concluzii. Toate statele prezentate în acest studiu au cetățeni care se încadrează în grupul persoanelor aparținînd minorităților naționale, etnice, lingvistice, culturale sau religioase. Această stare este reflectată și în textele constituțiilor, fiind utilizate sintagme „minoritate națională”, „minoritate (grup) etnic(ă)”, „comunitate etnică”, sau există un număr de state care nu utilizează niciuna dintre sintagmele enumerate.

În rezultatul cercetării, formulăm următoarele concluzii:

1. Persoanele aparținînd minorităților sînt cetățeni ai respectivelor state, statutul lor fiind clar definit în constituții.

2. Oportunitatea reglementărilor constituționale adiționale se reglementează în legile ordinare sau organice, în funcție de sistemul constituțional.

3. Sintagma utilizată pentru definirea acestor grupuri are o importanță redusă, în comparație cu importanța respectării principiilor universalității, egalității și nediscriminării cetățenilor pe orice motiv.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12 august 1994.
2. Constituția Republicii Polonia, în redacția din 2 aprilie 1997.
3. Constituția Republicii Armenia.
4. Constituția Federației Bosnia și Herțegovina.
5. Constituția Republicii Croația.
6. Constituția Muntenegru, în redacția din 22 octombrie 2007.
7. Constituția României.
8. Constituția Republicii Serbia.
9. Constituția Slovaciei.
10. Constituția Republicii Estonia, cu amendamentele din 6 mai 2015.
11. Constituția Spaniei.
12. Constituția Republicii Letonia, în redacția din 19 iunie 2014.
13. Constituția Republicii Lituania, în redacția din 25 octombrie 1992.
14. Constituția Suediei.
15. Constituția Republicii Bulgaria,

cu amendamentele din 6 februarie 2007.

16. Constituția Republicii Cipru.

17. Constituția Danemarcei, varianta din 19 august 2016.

18. Constituția Confederației Elvețiene, cu amendamentele din 18 mai 2014.

19. Constituția Finlandei, cu amendamentele din 11 decembrie 2011.

20. Constituția Greciei.

21. Constituția Irlandei.

22. Constituția Republicii Islanda.

23. Constituția Republicii Italia.

24. Constituția Regatului Olanda.

25. Constituția Federației Ruse.

26. Constituția Republicii San Marino.

27. Constituția Republicii Slovenia.

28. Constituția Ungariei.

29. Constituția Austriei.

30. Constituția Republicii Azerbaidjan.

31. Constituția Georgiei, cu amendamentele din 27 decembrie 2006.

32. Constituția Republicii Portugalia.

33. Constituția Belgiei, în redacția din 6 ianuarie 2014.

34. Constituția Republicii Federative Germania.

35. Constituția Republicii Armenia.

NATURA JURIDICĂ A ABUZULUI DE DREPT

Daniela POJAR,

magistru în drept, doctorandă, lector universitar, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

SUMMARY

The purpose of the article is to provide an analysis of the legal nature of the abuse of right. The analysis of this principle of law is undertaken with a view of its two essential elements: the subjective one and the objective one. In the mean time we will try to highlight the common features and the differences from other legal notions such as illegal action, the cause of the legal act and the interest.

Keywords: abuse of right, subjective right, illegal action, the cause of the legal act, interest

REZUMAT

În articol este abordată problematica naturii juridice a abuzului de drept. Acest principiu de drept este analizat prin prisma celor două elemente care îl caracterizează: elementul subiectiv și cel obiectiv. La fel, sînt punctate asemănările și deosebirea față de alte instituții juridice precum: fapta ilicită, cauza actului juridic și interesul.

Cuvinte-cheie: abuz de drept, drept subiectiv, faptă ilicită, cauza actului juridic, interes

Introducere. Una dintre preocupările permanente ale doctrinei juridice a fost de a cunoaște dacă drepturile subiective pot fi exercitate după bunul plac al titularului acestora, conform interesului acestuia sau, dimpotrivă, acestea trebuie exercitate în asemenea mod încît să se evite anumite excese, abuzuri sau prejudicii. Este de menționat că această preocupare nu se referă numai la un anumit drept, în particular, ci în general la multitudinea drepturilor subiective. Explicația pentru această preocupare a variat în funcție de schimbările în abordarea gândirii juridice în funcție de situația social-economică, care au fost reflectate în diverse raționamente juridice. Astfel, în sec. XIX, reprezentativ pentru ideile liberale și pentru respectul față de norma legală, era salutabilă exercitarea liberă a drepturilor, fără careva restrîngerii sau obstacole, cu excepția celor pe care însuși titularul dreptului și le-a stabilit. Promotorii gândirii juridice liberale considerau că numai legea poate și trebuie să marcheze limitele acțiunilor umane, iar oamenii trebuie să acționeze în limitele stabilite de lege și nu este necesar să ne preocupăm care a fost intenția titularului dreptului sau dacă prin acțiunile sale acesta cauzează un prejudiciu unor terți.

O situație distinctă se conturează în secolul XX, secol în care au dominat ideile reacționare la individualismul tipic secolului XIX. Secolul XX este perioada în care a apărut doctrina abuzului de drept, cea care a stabilit că drepturile subiective nu sînt absolute, ci sînt limitate de drepturile și interesele legitime ale celorlalți membri ai comu-

nității. În această perioadă, abuzul de drept reprezintă un element indispensabil al edificării unei societăți bazate pe echitate, solidaritate și securitate. În acest context, putem să afirmăm că abuzul de drept reprezintă un postulat propriu unei viziuni solidariste a lumii juridice și care răspunde afirmativ la întrebarea dacă drepturile subiective trebuie să fie exercitate în anumite limite, insistînd asupra ideii că trebuie să se evite anumite excese și să se protejeze și interesele celorlalți subiecți ai raportului juridic.

Menționăm că, atunci cînd vorbim despre drepturile subiective, ne referim la toate drepturile în general și nu la particular; altfel spus, acest principiu își găsește aplicabilitatea în întreg sistemul de drept, începînd cu instituția persoanelor pînă la succesiuni, avînd incidențe atît în materia drepturilor subiective patrimoniale (obligații, contracte, drepturi subiective reale), cît și în materia drepturilor nepatrimoniale (dreptul familiei, dreptul de autor etc.).

Materiale utilizate și metode aplicate. Prezentul articol este elaborat în baza unei analize a literaturii științifice de specialitate și a jurisprudenței naționale și a celei străine în domeniu. De asemenea, au fost supuse cercetării un șir de acte normative, atît naționale, cît și străine. În studiu au fost utilizate metodele: analitică, logică, hermeneutică și sistemică, precum și metoda comprehensivă în scopul consolidării actului de înțelegere a materialelor supuse cercetării.

Rezultate și discuții. Doctrina civilistă a enunțat o multitudine de criterii pentru a determina situațiile de confi-

gurare a abuzului de drept. Unii autori consideră două elemente ca fiind constitutive ale abuzului de drept, și anume: elementul subiectiv al relei-credințe și cel obiectiv al deturnării dreptului de la rațiunea sa intrinsecă. Alți autori nu procedează la o clasificare propriu-zisă a elementelor constitutive, ci le descriu în totalitatea lor. În ceea ce ne privește, sîntem de părerea că criteriul mixt este cel care determină existența abuzului de drept, constituindu-se în cele două elemente: de ordin *subiectiv* și de ordin *obiectiv*.

Din analiza elementului subiectiv rezultă că sîntem în prezența abuzului de drept atunci cînd subiectul de drept acționează cu intenția de a-l prejudicia pe altul (intenție răuvoitoare) și atunci cînd acesta acționează din culpă. În acest caz, abuzul de drept poate fi confundat cu reaua-credință. La fel, abuzul de drept poate fi săvîrșit și din ușurință sau dintr-o simplă neglijență, deci din culpă obișnuită. În ambele cazuri, abuzul de drept este contrar bunei-credințe, abuzul de drept și reaua-credință constituind cele două forme opuse ale bunei-credințe, dar fiecare dispune de o sferă de acțiune proprie: reaua-credință se circumscrie în sfera înșelăciunii, fraudei, pe cînd abuzul de drept are ca fundament intenția de a-l păgubi pe altul, neglijență și ușurință în exercițiul unui drept subiectiv, comise pentru a deturna acest drept de la finalitatea sa economică și socială.

Criteriul subiectiv a fost agreat inițial de către doctrina franceză. Totuși, acest criteriu nu este suficient pentru a determina abuzul de drept, iar întru susținerea acestei poziții venim cu ur-

mătorul exemplu: atunci când un cămătar împrumută bani cu o dobândă foarte mare, nu putem afirma că acesta acționează fără interes sau din intenția de a-l prejudicia pe debitorul împrumutat; în asemenea situație nu putem califica conduita cămătarului drept una abuzivă. Autoarea Veronica Pribac afirmă că „în cazul în care pe primul plan se află deturnarea dreptului de la finalitatea sa legală, nu se poate considera că aceasta constituie unicul element definitoriu al abuzului de drept, deoarece o deturnare a dreptului de la scopul prevăzut de lege – exercitarea lui în vederea unui alt scop – presupune și o atitudine subiectivă a titularului său, care îmbracă, de cele mai multe ori, forma intenției. În esență, pentru stabilirea existenței abuzului de drept se impune confruntarea motivelor autorului actului abuziv, element personal și subiectiv a cărui materializare o reprezintă actul sau fapțul, element social și obiectiv” [1, p. 33].

Referitor la reglementarea abuzului de drept, ținând cont de elementul subiectiv al instituției, menționăm art. 9 alin. 1 Cod civil al RM, care stabilește că „persoanele fizice și juridice participante la rapoartele juridice civile trebuie să își exercite obligațiile cu bună-credință, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri”. De asemenea, menționăm aici art. 9 alin. 2 din Codul muncii al RM, care incumbă salariatului obligația de a-și îndeplini conștiincios obligațiile prevăzute în contractul individual de muncă.

Analizând elementul obiectiv, ajungem la concluzia că sîntem în prezența abuzului de drept atunci când titularul deturnează dreptul de la rațiunea sa intrinsecă, de la finalitatea care îi justifică existența, chiar și atunci când nu se acționează cu dol sau din culpă. Unii doctrinari afirmă că elementul obiectiv al abuzului de drept se profilează atunci când dreptul subiectiv este exercitat contrar limitelor impuse de normele moralei, bunelor moravuri și buneicredințe. Alți autori examinează criteriul/elementul obiectiv prin prisma moralității, insistînd și evidențiind importanța acesteia.

Unul dintre doctrinarii progresiști francezi, Louis Josserand, a afirmat că „este de netolerat ca prerogativele legale să poată servi drept arme ale relei-intenții, răutății și relei-credințe. Frauda care viciază toate actele, care face să

înceteze aplicația tuturor regulilor juridice nu trebuie să-și dea frîu liber sub egida binevoitoare a drepturilor civile; ea trebuie să fie combătută fără milă, căci altfel dreptul însuși – fiind pus în serviciul unor scopuri antisociale, parodiat în mod nedemn de către cei care îl folosesc – ar risca să sucombe sub lovitura acestei profanări” [2, p. 51].

Ideea de morală a teoriei abuzului de drept, scoasă în evidență de către acesta, rezidă în faptul că orice drept subiectiv nu este absolut, *per a contrario*, dreptul subiectiv conferă titularului o putere limitată în conținutul și exercițiul său. Dumitru Gherasim afirmă că „faptul de a fi titularul unui drept subiectiv nu scutește persoana de a avea o voință onestă; conștiința morală nu poate fi niciodată înlăturată, căci există îndatoriri față de ceilalți oameni pe care niciun drept nu le permite a le încălca.” [3, p. 105]. Autoarea Veronica Pribac consideră că elementul obiectiv al abuzului de drept constă în deturnarea dreptului de la funcția sa social-economică, de la finalitatea sa legală, stabilind că „orice drept subiectiv este social prin originea sa, în esență și prin misiunea pe care este chemat să o îndeplinească. Aceasta înseamnă că fiecare drept subiectiv prevăzut de legiuitor trebuie să se realizeze conform spiritului instituției dreptului subiectiv.” [1, p. 34].

Profesorul român Dumitru Petre Andreiu D. Florescu afirmă următoarele cu privire la criteriul obiectiv al elementelor constitutive ale abuzului de drept: „Elementul obiectiv al scopului social include și criteriul economic, care a fost prezentat uneori ca un element, un criteriu independent, iar în unele cazuri ca un element exclusiv al abuzului de drept. Un corectiv adus acestei teorii a fost interpretarea noțiunii de *interes economic*, și anume nu în mod necesar ca interes personal al autorului actului, ci ca un interes legitim care poate fi diferit și exterior personalității sale. Nu mai puțin, criteriul economic, scopul economic al dreptului, poate fi util pentru identificarea unor abuzuri de drept, ca un criteriu subsidiar” [4, p. 89]. Sediul materiei în acest caz îl constituie art. 9 din C. civ. (enuțat mai sus) și art. 1 alin. (2) C. civ.: „persoanele fizice și juridice sînt libere să stabilească pe bază de contract drepturile și obligațiile lor, orice alte condiții contractuale, dacă acestea nu contravin legii”. Deducem această afirmație din analiza

„Comentariilor la Codul civil al RM”, ai căror autori reiterează că, pornind de la importanța principiului libertății contractului, legiuitorul a consfințit o dată în plus în alin. (2) că persoanele fizice și cele juridice sînt libere să stabilească pe bază de contract drepturile și obligațiile lor. Drepturile și obligațiile prevăzute de contract trebuie să fie însă în concordanță cu normele imperative și să nu fie contrare ordinii publice, bunelor moravuri, precum și drepturilor și intereselor ocrotite prin lege ale terțelor persoane [5, p. 110].

Avîndu-și originea în viața socială și fiind determinate de ea, drepturile subiective reprezintă atît semnificația juridică a libertății umane, cît și expresia libertății ca necesitate înțeleasă. Ion Deleanu consideră că acestea trebuie „valorizate potrivit cu destinația lor economică și socială, în deplină concordanță cu sensurile majore ale mișcării sociale, sintetizate și exprimate prin *interesul obștesc*. Destinația social-economică a dreptului subiectiv este – pentru el – un fel de *tunică a lui Nessus*, de care niciodată nu se poate despuia” [6, p. 51].

Abuzul de drept presupune exercitarea dreptului subiectiv în limitele sale externe: materiale sau juridice, după caz, dar prin încălcarea limitelor sale interne, din moment ce „s-a produs deturnarea dreptului de la scopul în vederea căruia a fost recunoscut” [6, p. 75], deoarece „actul încalcă limitele interne obiective, teleologice *ale dreptului subiectiv, nesocotind scopul social-economic în vederea căruia legea recunoaște acest drept*” [7, p. 166].

Dacă ne referim la elementul-cheie al instituției abuzului de drept, observăm că însăși sintagma „abuz de drept” semnifică faptul că fenomenul juridic desemnat prin ea implică existența unui drept subiectiv a cărui exercitare se realizează în afara limitelor sale interne, prin deturnarea lui de la scopul economic și social în vederea căruia a fost recunoscut și garantat [6, p. 78]. Problema abuzului de drept nu se poate pune decît acolo unde autorul daunei a exercitat un anumit drept definit: fie un drept subiectiv în sensul obișnuit al termenului (de ex., un drept real), fie o prerogativă legală, precum o acțiune în justiție [8, p. 673]. Este evident că abuzul de drept nu este posibil în lipsa dreptului subiectiv. Fapta ilicită săvîrșită fără vreo legătură cu existența unui drept subiectiv, avînd chiar aparența de legalitate și confor-

mitate cu normele sociale, nu indică un posibil abuz de drept, ci, eventual, un delict civil [8, p. 117].

Doar depășirea limitelor interne ale unui drept subiectiv concret prin deturnarea acestuia de la scopul său social și economic constituie un abuz de drept și atrage răspunderea civilă a autorului, fiind un aspect prin care se diferențiază abuzul de drept de fapta ilicită, care este săvârșită în lipsa unui drept subiectiv sau prin depășirea limitelor material ale acestuia. Distincția dintre aceste două noțiuni este adesea greu de realizat, iar doctrina juridică civilă a formulat diverse opinii referitor la natura juridică a abuzului de drept. Există anumiți autori care deosebesc abuzul de drept de fapta ilicită generatoare a răspunderii juridice sub forma răspunderii civile delictuale. De exemplu, Gheorghe Fekete și Silviu Curticeanu consideră că, deși atât abuzul de drept, cât și fapta ilicită au drept rezultat încălcarea normelor juridice, totuși în cazul abuzului de drept există – cel puțin formal – un drept subiectiv ce se manifestă ca atare, pe când fapta ilicită delictuală nu se întemeiază nici formal pe un asemenea drept, săvârșindu-se în lipsa totală a acestuia [10, p. 65].

Caracterizarea abuzului de drept ca o faptă ilicită este realizată de diverși autori, precum Dumitru Rădescu, Mircea Costin, Mircea Mureșan și Victor Ursa, iar pentru alți autori (Ion Pitulescu, Ion Ranete) noțiunea de „abuz” este sinonimă cu „fapta ilicită”. Asimilarea abuzului de drept cu fapta juridică ilicită este motivată prin faptul că abuzul de drept este prezent în cazul depășirii limitelor stabilite ale dreptului subiectiv, iar atunci când aceste limite sînt depășite, titularul dreptului se deplasează în domeniul ilicitului. În asemenea situație, subiectul de drept nu mai exercită niciun drept subiectiv al său, nici existent, nici aparent, conduita acestuia circumscriindu-se la fel domeniului ilicitului, precum conduita celui care, înainte de a se afla în domeniul ilicitului, nu se găsea în exercitarea vreunui drept. Altfel zis, atunci când limitele dreptului civil se depășesc, trecem în zona lipsei oricărui drept, deci în prezența unei fapte ilicite, care, dacă sînt întrunite condițiile necesare, atrage răspunderea autorului. Totuși, depășirea limitelor externe ale unui drept nu semnifică faptul săvârșirii abuzului de drept.

Analizînd diversele opinii din doc-

trina juridică, ajungem la concluzia că negarea oricăror deosebiri dintre abuzul de drept și fapta ilicită este imposibilă. În acest sens, Ion Deleanu afirma că „abuzul de drept este fără îndoială o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție (intenție sau culpă). Așa fiind, este imposibil de contestat conexiunile ce există între responsabilitatea civilă angajată pe acest temei și cea delictuală, care de asemenea izvorăște din săvârșirea unei fapte ilicite, dolosive sau culpabile, imputabile unei persoane, care are capacitate delictuală. Dar asemenea, elemente de conexiune și altele – constatarea unui prejudiciu, existența raportului de cauzalitate între faptă și rezultatul ei prejudiciabil – nu pot justifica identificarea celor două forme de răspundere” [6, p. 73].

Dacă analizăm temeiurile și condițiile care generează răspunderea civilă delictuală și cele care generează răspunderea în cazul săvârșirii abuzului de drept, ajungem la concluzia că abuzul de drept excedă cadrului răspunderii civile delictuale, iar în acest context semnalăm următoarele deosebiri între aceste două instituții:

a) fapta juridică ilicită reprezintă acea conduită umană prin care se încalcă normele imperative ale dreptului, pe când abuzul de drept semnifică încălcarea scopului social și economic al dreptului recunoscut și garantat, abateră dreptului de la rațiunea sa, altfel spus respectarea literei legii, dar violarea spiritului ei;

b) dreptul subiectiv reprezintă condiția intrinsecă a instituției abuzului de drept, abuzul de drept săvârșindu-se pe temeiul existenței unui drept subiectiv și în contextul exercitării acestuia; fapta juridică ilicită nu are vreo legătură cu existența și exercitarea vreunui drept subiectiv, fiind ilicită prin ea însăși, nefiind vorba despre depășirea limitelor unui drept, ci de încălcarea acestuia;

c) în cazul săvârșirii unui delict civil nu este relevantă existența interesului legitim, pe când în cazul abuzului de drept este important ca exercitarea acestuia să se realizeze fără vreun interes legitim;

d) abuzul de drept săvârșit în cazul unor drepturi care își au originea în anumite contracte atrage răspunderea civilă contractuală, și nu numai răspunderea civilă delictuală. Referitor la această distincție între cele două instituții, Ion Deleanu afirma că aceasta ar trebui eva-

luată într-un cadru mai larg, implicînd și raportul dintre răspunderea contractuală și cea delictuală, precum și posibilitatea cumulului celor două responsabilități;

e) o ultimă deosebire este cea referitoare la sfera de aplicare a acestor două instituții. Reieșind din ideea că fapta săvârșită ca urmare a exercitării abuzive a unui drept are valoare juridică inclusiv în situația producerii altora unor inconveniente, șicane etc., rezultă că domeniul de aplicare a abuzului de drept este mai larg decît cel al faptei ilicite.

În mod particular agreăm ideea diferențierii abuzului de drept față de fapta ilicită pe temeiul existenței sau exercitării unui drept subiectiv. În această ordine de idei, subliniem că abuzul de drept nu trebuie limitat doar la exercitarea unor drepturi subiective. În același timp, trebuie să menționăm că abuzul de drept poate atrage și alte măsuri de sancționare decît cele civile (contravenționale, disciplinare, materiale și penale, după caz), calificîndu-l drept sursă distinctă de responsabilitate civilă. În acest sens, Dumitru Gherasim afirmă că, deși în general abuzul de drept se fundează pe principiile generale ale răspunderii civile delictuale și evasidelictuale, acesta constituie totuși o sursă distinctă de responsabilitate, constînd în particular în deturnarea dreptului de la scopul său social și economic [3, p. 113]. Aceeași poziție este adoptată și de către doctrinarul Ion Deleanu, care afirmă că „circumscrierea celor două instituții nu trebuie, desigur, să conducă la neglijarea asemănarilor dintre ele. Condițiile abuzului de drept vor dovedi cu prisosință că răspunderea pe care o atrage exercitarea abuzivă a dreptului se sprijină în considerabilă măsură pe principiile răspunderii civile delictuale. Fapta abuzivă este distinctă și specifică instituției juridice a abuzului de drept, dar consecințele sale – ca alt element al aceleiași instituții – sau efectele faptei sînt comune sau chiar identice cu cele ale responsabilității civile delictuale” [6, p. 74].

În afară de delimitarea instituției abuzului de drept față de fapta ilicită generatoare a răspunderii civile delictuale, este necesar a puncta anumite asemănări și deosebiri existente între instituția abuzului de drept și noțiunea de *cauză* a actului juridic, în vederea determinării naturii juridice a abuzului de drept. Articolul 195 al Codului civil al RM definește *actul juridic* drept manifesta-

rea de către persoane fizice și juridice a voinței îndreptate spre nașterea, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor civile. Avînd în vedere această definiție, concluzionăm că exercițiul abuziv al unui drept subiectiv se poate materializa sub forma unui act juridic. Articolul 207 al Codului civil al RM statuează că actul juridic civil încheiat fără cauză ori fondat pe o cauză falsă sau ilicită nu poate avea niciun efect. Deci, una dintre condițiile fundamentale pentru validitatea actului juridic o reprezintă cauza acestuia, care nu este altceva decît scopul, obiectivul urmărit la încheierea actului juridic civil. Acest scop (obiectiv) ne permite să răspundă la întrebarea „de ce?” sau „pentru ce?” încheiem un anumit act juridic.

Pentru a fi valabilă, cauza actului juridic civil trebuie să îndeplinească următoarele condiții: a) să existe, b) să fie reală, c) să fie licită și morală. La fel ca și abuzul de drept, cauza constă din două elemente esențiale: elementul obiectiv și elementul subiectiv. Elementul obiectiv constă în scopul imediat, direct, numit și *scopul obligației*, este abstract și invariabil în cadrul unei anumite categorii de acte juridice civile. Elementul subiectiv constă în scopul mediat, numit și *scopul actului juridic*, este concret și variabil de la act la act juridic și de la persoană la persoană. Scopul mediat este motivul determinant al încheierii actului juridic civil și se referă sau la însușirile unei prestații sau la calitățile unei persoane [5, p. 419].

Avînd în vedere aspectele indicate mai sus, scopul actului juridic prezintă o importanță de ordin practic din următoarele considerente: a) cauza reprezintă instrumentul cu ajutorul căruia subiectele actului juridic atribuie elementul esențial sau motivul determinat unei anumite situații sau unui anumit aspect, care în alte împrejurări ar rămîne fără valoare juridică; b) cauza actului juridic reprezintă acel instrument juridic prin care jurisprudența asigură restabilirea legalității, respectarea bunelor moravuri și concordanța actelor juridice cu principiile de drept și ordinea publică. Acest aspect este precizat în art. 207 alin. 3 din C. civ. al RM: „este ilicită cauza care contravine legii, ordinii publice sau bunelor moravuri”. Printre criteriile de determinare a abuzului de drept se regăsesc intenția de a-l vătămă pe altul, reaua-credința și absența vreunui motiv legitim în realizarea dreptului.

Fără a neglija asemănările care există între aceste două instituții, doctrina românească [6, p. 74] a conturat elementele distincte ale acestor două instituții: a) teoria cauzei interesează actele juridice în general, mai ales sub aspectul scopului mediat, concret, subiectiv și variabil al acestora, sub aspectul voinței interne, reale (al „cauzei impulsive și determinante”, al „cauzei substanțiale”), pe cînd abuzul de drept se referă la exercițiul drepturilor subiective în general, sub aspectul scopului lor economic și social; b) noțiunea de cauză, concepută ca înglobînd alături de scopul imediat (abstract, obiectiv și invariabil) și scopul mediat, își găsește aplicare sub o dublă condiție (de a se referi la o calitate ori fel de a fi al faptei sau personalității însăși a contractantului și, cea de-a doua, de a fi cunoscut ori de natură a fi presupus cunoscut); noțiunea abuzului de drept este circumscrisă altor condiții, despre care am vorbit mai sus; c) dacă nulitatea actului se poate întemeia și pe absența sau inexistența cauzei, abuzul nu poate fi închipuit fără existența scopului dreptului subiectiv, căci abuzul semnifică chiar deturarea dreptului de la scopul pentru care a fost recunoscut și garantat; d) în sens larg vorbind, înțelegînd prin „fapt juridic” și „act juridic”, putem afirma că abuzul de drept este însuși „faptul” în integritatea lui, iar cauza este doar un element al acestuia. Prin prisma diferențelor enunțate mai sus, conchidem că aceste două instituții sînt absolut distincte, chiar dacă în unele situații există anumite interferențe, precum cele semnalate în materia denunțării contractului individual de muncă.

O posibilă interferență a abuzului de drept cu interesul este abordată de către cercetătoarea Veronica Pribac, care abordează problematica exercitării abuzive a unui interes prin prisma relației dintre drept și interes [1, p. 53]. Sub acest aspect este necesar a fi clarificat dacă exercițiul abuziv al unui interes constituie abuz de drept, dacă implică răspunderea și – pe cale de consecință – sancționarea unei asemenea fapte. Ihering, fondatorul „teoriei interesului”, considera că dreptul subiectiv cuprinde două elemente: un element *substanțial* și un element *formal*, primul constînd în utilitatea și avantajul dreptului, iar al doilea – în acțiunea în justiție. Utilitatea și avantajul formează conținutul dreptului subiectiv, care implică valoarea și

interesul. Valoarea determină limitele conținutului, iar interesul se prezintă sub forma unui raport care există între ideea de valoare și subiectul de drept. Deci, dreptul subiectiv exprimă interesul. Și întrucît legea acordă dreptului subiectiv protecția sa printr-o acțiune în justiție de care se poate uza cînd este necesar pentru asigurarea realizării interesului, drepturile subiective nu reprezintă altceva decît „interese juridice protejate”.

Evident că apare întrebarea: în ce constă interesul juridic protejat, cine îl determină? În concepția lui Ihering, statul este factorul de decizie referitor la faptul care interese sînt susceptibile a fi transformate în drepturi subiective și numai unor interese considerate ca atare statul le garantează protecția sa. În același timp, simpla existență a unui interes nu semnifică neapărat existența unui drept, deoarece există o multitudine de interese care nu sînt drepturi. De exemplu, în dreptul muncii este situația cînd salariatul are interesul de a avansa în post pentru a obține un salariu mai mare. Reputatul jurist și filosof român Octavian Ionescu afirma că interesul nu poate fi identificat cu dreptul subiectiv, invocînd următoarele argumente: a) interesul este o noțiune greu de precizat, nu constituie decît scopul dreptului subiectiv, fără a caracteriza prin el însuși această noțiune; b) concepția are în vedere interesele materiale, or: există și interese spirituale – valori morale, care fiind obiectul unor drepturi subiective se bucură și ele de acțiuni în justiție [11, p. 123]. În urma analizei acestor concepte, achiesăm la opinia enunțată de către autoarea Veronica Pribac, care consideră că „exercițiul abuziv al unui interes nu constituie un abuz de drept, ci poate îmbracă cel mult – dacă este de natură să producă, cu vinovăție, un prejudiciu – forma unei fapte ilicite, de vreme ce titularul său a acționat fără drept, sau în măsură în care nu produce efecte juridice nici nu se poate lua în vedere sancționarea legală a unei asemenea manifestări” [1, p. 53]. De altfel, această concluzie poate fi lesne trasă, urmărind cele două elemente constitutive ale abuzului de drept: elementul obiectiv și elementul subiectiv. În situația promovării unui interes care nu beneficiază de protecție juridică, nu este posibilă stabilirea finalității legale a acestui interes, deoarece, dacă acesta nu este protejat de legiuitor, atunci nu

pot fi stabilite nici limitele interne și externe ale interesului. Conchidem că nu putem pune problema abuzului de drept, în situația promovării abuzive a unui interes în ceea ce privește sfera raporturilor juridice civile. O situație distinctă se profilează în ceea ce privește promovarea unui interes în materia raporturilor juridice de muncă, cu precădere în materia raporturilor colective de muncă, deoarece promovarea anumitor interese beneficiază de protecție juridică.

Concluzii. Dreptul și exercițiul acestuia reprezintă două noțiuni distincte. În primul caz este vorba despre prerogativa conferită unui titular, iar al doilea caz se referă la modalitatea în care titularul face uz de această prerogativă. Anume această distincție se circumscrie noțiunii de *abuz de drept*.

Drepturile nu sînt absolute și nu pot fi exercitate într-o manieră arbitrară, contrar preceptelor legale și normelor morale și sociale. În acest sens, abuzul de drept se conturează ca un principiu făuritor al justiției, iar judecătorilor le revine misiunea nobilă de a sesiza și a nu admite deturnarea dreptului de la rațiunea sa intrinsecă.

Referințe bibliografice

1. Pribac V. Abuzul de drept și contractele de muncă. Ed. Wolters Kluwer, 2007.
2. Jossierand L. De l'abus de droit. Paris, 1905.
3. Gherasim D. Buna-credință în exercitarea drepturilor civile. București. Ed. Academiei, 1981.
4. Florescu D. Sancționarea abuzului de drept în perspectiva unui nou cod de procedură civilă. În: Revista Română de drept, 1973, nr. 2.
5. A. Băieșu et al. Codul civil al RM. Comentariu. Chișinău: Tipografia Centrală, 2006.
6. Deleanu I. Drepturile subiective și abuzul de drept. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1988.
7. Eliescu M. Răspundere civilă delictuală. București: Editura Academiei, 1972.
8. Mazeaud H.L., Tunc A. Traite théorique et pratique de la responsabilité civile délictuelle et contractuelle, vol. I, ed. a 5-a, Paris, 1957.
9. Бару М.И. О ст. 1 Гражданского кодекса (об охране гражданских прав). В: Советское государство и право, № 12, Москва: Наука.
10. Fekete Gh., Curticeanu S. Exercițiul drepturilor civile ale persoanelor fizice numai potrivit cu scopul lor economic și social. În: Justiția Nouă, 1965, nr. 3.
11. Ionescu O. Théories nouvelles sur le droit subjectif. Xenion, Athenes, 1973.

CONSIDERAȚII PRIVIND REGLEMENTAREA JURIDICĂ A MEDIERII ÎN ROMÂNIA, REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNELE STATE DIN EUROPA

Vasilica-Leontina TUDOR,
mediator, doctorandă

SUMMARY

This study is dedicated to analysis of legal regulations concerning the mediation in Romania, in Republic of Moldova and in some countries from Europe, highlighting some recommendations and requirements of the European Union on mediation and the directives designed to resolve conflicts. Also, there are expressed some opinions on the enforcement of the legal provisions on mediation, with specific reference to some articles of the criminal law of Romania and of Republic Moldova and, in this context, there are made proposals for *ferenda law*.

Keywords: mediation, conflict, litigation, criminal case, civil case, arbitration, resolution

REZUMAT

Prezentul studiu este dedicat analizei reglementărilor juridice privind medierea în România, Republica Moldova și unele state din Europa, cu evidențierea unor Recomandări și cerințe ale Uniunii Europene cu privire la mediere, precum și a directivelor elaborate în vederea soluționării unor conflicte. Totodată, sînt exprimate unele opinii cu privire la aplicarea dispozițiilor legale privind medierea, cu trimitere concretă la articole din legislația penală a României și a Republicii Moldova și, în acest context, se fac și propuneri de *lege ferenda*.

Cuvinte-cheie: mediere, conflict, litigiu, cauză penală, cauză civilă, arbitraj, soluționare

Introducere. Apariția legilor speciale ce reglementează medierea în România [1] și în Republica Moldova [2] reprezintă un prim pas către o societate tolerantă, creatoare de legi care să iasă din crisparea unor norme de constrîngere pe care le aplică pentru absolut orice fel de infracțiune, chiar și pentru infracțiunile cu un nivel scăzut de pericolozitate, și care pînă la apariția medierii au condus la costuri judiciare ridicate din partea statelor noastre. În acest context, nu de puține ori, inițiatorii procesului penal apelează la această instituție pentru a-și rezolva diferendele penale cu un grad redus de pericolozitate, dar care au în componență și elemente de natură civilă pentru care ar fi trebuit să plătească taxe de timbru judiciar, dacă s-ar apela la instituția procesual civilă, încercînd astfel să își rezolve și o problemă pentru care ar fi trebuit să se adreseze secției civile. De aceea, consider că apariția Legii medierii aduce aceste tendințe de rezolvare a problemelor dintre părți la parametri apropiați de normalitatea pactului social.

Consider schimbarea percepției cetățenilor cu privire la această nouă instituție ca pe o necesitate socială și

care urmează să fie accesată în multe situații propice, datorită avantajelor sale, persoanele protejîndu-și astfel bugetul personal, utilizînd servicii publice pentru care nu plătesc nimic sau o valoare minimă, pentru soluționarea unor cauze penale, civile etc. cu un grad redus de pericol social.

Conform opiniei lui Huber, „legislația nu poate fi și nu trebuie să fie decît instrumentul destinat să formuleze aspirațiile conștiinței populare”[3]. Ca atare, se impune o înțelegere a acțiunilor juridice și a celor morale de către fiecare individ ce dorește să se adreseze unei instituții juridice în momentul în care s-a comis o infracțiune. U. Pergola ș.a. fac o distincție a dreptului față de morală: „Dreptul se distinge de morală, iar moralitatea faptei se ia în seamă numai atît cît ea se exteriorizează. Cel căruia i se impută o faptă este în consecință responsabil, exceptînd cazul cînd el a acționat altfel din motive juridice justificative și deci exonerabile. Omul normal știe să deosebească faptele juridice de cele antijuridice. Imputabil și responsabil, individul este un element al delictului, pentru că a voit fapta și a comis-o. Din

punctul de vedere al dreptului, alături de om și înaintea lui, în contextul obiectivității juridice, statul poate reacționa contra aceluia ce i-au ignorat legile” [4].

În pofida faptului că un stat de drept trebuie să-și canalizeze activitatea, în special, pe metoda convingerii și respectării benevole a dispozițiilor legale, totuși nu poate fi ignorată semnificația și indispensabilitatea recurgerii la aplanarea conflictelor prin *mediere*, ca o nouă alternativă de soluționare a unor litigii, cauze etc. cu un pericol social redus, subiect puțin studiat de doctrina juridică a României și cea a Republicii Moldova. Astfel, scopul studiului de față a fost analiza dispozițiilor legale ce reglementează medierea, în vederea determinării rolului important al medierii și a limitelor ce trebuie respectate la aplicarea acesteia într-un stat de drept.

Consider că un obiectiv important și actual, mai ales pentru perioada contemporană, în care societatea depune eforturi deosebite în vederea consolidării statului de drept în România și în Republica Moldova, aplicarea medierii în limitele legii constituie una dintre cele mai importante garanții ale respectării drepturilor și libertăților omului.

Materiale și metode aplicate. Principalele metode aplicate sînt analiza, sinteza, comparația, investigația științifică etc. Materialele utilizate sînt legile speciale ce reglementează medierea în România, Republica Moldova și în unele state din Europa, precum și Codurile penale ale României și Republicii Moldova, monografii, cursuri, tratate, jurisprudență etc.

Rezultate obținute și discuții. *Analiza reglementărilor juridice privind medierea în domeniul penal în România și în Republica Moldova.* În ceea ce privește principiul individualizării răspunderii penale și pedepsei penale, Codul penal al Republicii Moldova, în art. 7 alin. (1), precizează că „la aplicarea legii penale se ține cont de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii săvîrșite, de persoana celui vinovat și de circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea penală”. Desigur că, în cazul individualizării infracțiunii, se ține seama în primul rînd de gradul prejudiciabil al infracțiunii săvîrșite [5].

În ceea ce privește infracțiunea, în art. 14 alin. (2) din Codul penal al Republicii Moldova [5] se face o foarte interesantă precizare: „Nu constituie infracțiune acțiunea sau inacțiunea care deși, formal, conține semnele unei fapte prevăzute de prezentul cod, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni.” Cu alte cuvinte, faptul că fapta nu are un grad ridicat de prejudiciabilitate și nu prezintă caracteristica unui pericol social ridicat nu se încadrează în limitele unei infracțiuni, exprimare care este deosebit de democratică și de umanistă. Așadar, aceste fapte cu grad scăzut de prejudiciabilitate se încadrează cu ușurință în categoria celor care pot fi mediate, pentru a rezolva conflictul dintre cele două persoane implicate în conflict.

Potrivit comentariilor explicative realizate pe marginea articolului 15 CP RM, „caracterul prejudiciabil reprezintă caracteristica calitativă a pericolului unui grup de infracțiuni care atentează la una și aceeași valoare socială. El depinde, în primul rînd, de caracterul valorii sociale împotriva căreia este îndreptată infracțiunea din grupul dat, adică de obiectul juridic al infracțiunii” [6, p. 45].

În ceea ce privește clasificarea infracțiunilor din art. 16 alin. (alin. 1) CP RM, acestea se împart în infracțiuni *ușoare*, *mai puțin grave*, *grave*, *deosebit de grave*, *excepțional de grave*, deosebirea dintre ele fiind evidentă datorită gradului prejudiciabil care le diferențiază una de cealaltă.

Infracțiunile *ușoare* se referă la faptele intenționate sau săvîrșite din imprudență, pentru care legea penală prevede ca pedeapsă maximă închisoarea pe o perioadă de pînă la 2 ani inclusiv, conform art. 16, alin. (2) CP RM, iar infracțiunile *mai puțin grave* se referă la faptele săvîrșite cu intenție sau din imprudență, pentru care legea penală prevede ca pedeapsă maximă închisoarea pe o perioadă de pînă la 5 ani inclusiv conform art. 16, alin. (3) CP RM.

Infracțiunile *ușoare* și infracțiunile *mai puțin grave* se pot încadra în categoria faptelor care pot suporta medierea. Instituția medierii însă nu trebuie confundată cu instituția împăcării, inserată în CP RM prin articolul 109, deși urmarea utilizării acestor două

instituții înlătură răspunderea penală. Astfel că, potrivit art. 109 alin. (2) al CP RM, „împăcarea este personală și produce efecte juridice din momentul pornirii urmăririi penale și pînă la sesizarea completului de judecată pentru deliberare”. Potrivit unor opinii pe marginea CP al RM [6, p. 230], aceasta însemnînd că împăcarea poate să intervină în cursul procesului penal, în cursul cercetării penale, în perioada anchetei judiciare, însă numai pînă în momentul rămînerii definitive a hotărîrii instanței de judecată, iar caracterul împăcării trebuind să fie total, necondiționat și definitiv.

Asemănarea dintre instituția împăcării și cea a medierii o constituie faptul că pentru realizarea oricăreia dintre acestea este necesar acordul de voință al ambelor părți, atît al făptuitorului (bănuțului, suspectului, inculpatului), cît și al victimei. „Împăcarea părților stinge și acțiunea civilă. Extinderea efectelor juridice ale împăcării părților și asupra laturii civile se explică prin faptul că acțiunea civilă este un accesoriu al acțiunii penale” [6, p. 230], iar prin încetarea acțiunii penale nu mai justifică continuarea acțiunii civile în secția penală. Organul judiciar, în fața căruia s-a produs împăcarea sau căruia i s-a înfățișat actul de împăcare, declară încetarea procesului penal atît în ceea ce privește latura penală, cît și în ceea ce privește latura civilă, din momentul (de la data) în care s-a încheiat actul juridic al împăcării, și nu din momentul cînd, după caz, s-a dispus încetarea urmăririi penale ori s-a pronunțat încetarea procesului penal [6, p. 230]. Bineînțeles că, dacă nu există nicio pretenție de natură civilă din partea victimei, împăcarea poate fi realizată între cele două părți. În cazul în care împăcarea se realizează între una dintre părțile participante la infracțiune și victimă, aceasta nu profită celorlalți participanți la infracțiune.

Și în Codul penal al României, instituția împăcării este una dintre cauzele care înlătură răspunderea penală, fiind inserată în art. 159 și explicată în alin. (1)-(6), astfel că împăcarea poate interveni în cazul în care punerea în mișcare s-a făcut din oficiu, dacă legea nu prevede altfel, aceasta avînd loc doar pînă la citirea actului de sesizare a instanței. Așadar, după îndeplinirea acestei condiții, împăcarea nu mai

poate avea loc. Totodată, împăcarea înlătură răspunderea penală și stinge acțiunea civilă, ceea ce înseamnă că, dacă părțile recurg la această instituție, pretențiile civile ale părții vătămate se sting. Acest aspect este descurajant pentru partea care are de recuperat o pretenție de natură civilă, însă desigur că, în situația în care victima nu are nicio pretenție, ea poate apela la împăcare.

Ca și în cazul medierii din legislația română, și medierea din legislația Republicii Moldova, împăcarea poate avea loc doar dacă există acordul de voință al ambelor părți implicate în conflict – atât al făptuitorului, cât și al părții vătămate.

În cadrul medierii, ședințele de rezolvare a conflictului prin această metodă alternativă, pretențiile de natură civilă se pot negocia în prezența mediatorului, care este o persoană echidistantă și care le poate sugera soluții pe care nu le poate impune celor două părți, decizia de a alege soluțiile rămânând la latitudinea celor două persoane care solicită realizarea medierii. Desigur că, asemenea instituției împăcării, și instituția medierii nu profită și celorlalți participanți la infracțiune.

În Republica Moldova, **Legea cu privire la mediere**, nr. 137 din 03.07.2015 [2], precizează modalitatea asupra inițierii medierii în art. 21 alin. (1), și anume: „Medierea poate fi inițiată de către oricare dintre părți, din proprie inițiativă, precum și la recomandarea autorităților publice, instanțelor judecătorești sau organului de urmărire penală. În cadrul procesului judiciar, instanța propune părților să participe la o ședință de informare cu privire la soluționarea litigiilor prin mediere”. Art. 35 al Legii nr. 137/2015, cu privire la generalitatea privind medierea în cauzele penale și contravenționale, face, desigur, precizarea că procesul de mediere nu substituie procesul penal sau contravențional, iar faptul participării părților la mediere nu poate servi ca dovadă a recunoașterii vinovăției. În același timp, tot art. 35 face o foarte bine-venită mențiune cu privire la medierea dintre partea civilă și partea civilmente responsabilă, în care se aplică corespunzător prevederile prezentei legi referitoare la medierea litigiilor civile.

În ceea ce privește închiderea con-

flictului prin folosirea procedurii medierii ori prin cea a împăcării părților, Codul de procedură penală al Republicii Moldova, în art. 344¹, precizează că în situația învinuirii persoanei pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare ori mai puțin grave în privința căroră urmărirea penală se pornește numai în baza plîngerii prealabile a victimei, conform art. 276 alin. (1) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, instanța de judecată, *pînă la punerea pe rol a cauzei, în termen de cel mult 3 zile de la data repartizării cauzei, la solicitarea părților, adoptă o încheiere prin care dispune efectuarea procedurii medierii ori împăcării părților*. Această încheiere trebuie să cuprindă date cu privire la persoana care a adoptat respectiva încheiere, date despre persoana învinuită și natura învinuirii, precum și indicația de a întreprinde măsuri de soluționare a cauzei prin utilizarea procedurii medierii ori a împăcării părților, menționându-se numele mediatorului care va efectua procedura de mediere și stabilind un nou termen rezonabil pentru mediere. Această încheiere adoptată de către instanță se transmite mediatorului, precum și persoanelor participante la procesul penal: persoanei învinuite, părții vătămate, procurorului și apărătorului.

În această situație, mediatorul începe neîntîrziat efectuarea procedurii de mediere și, în cazul în care părțile s-au conciliat, întocmește un *contract de mediere*, care trebuie să fie semnat de către părți și să fie prezentat instanței de judecată în procedura căreia se află cauza penală. Dacă concilierea între părți nu s-a realizat, mediatorul întocmește un aviz motivat, pe care îl prezintă instanței de judecată.

Luînd în considerare aspectul în care medierea nu este aplicată conform recomandărilor europene cu privire la perioada în care poate fi folosită medierea, propun *de lege ferenda* ca să se stabilească prin lege perioada în care se poate exercita medierea, astfel încît medierea să se poată realiza în orice stadiu al procesului penal, cu atât mai mult cu cît ea se poate aplica și după executarea pedepsei, aceasta conferindu-i atributul de „justiție restaurativă”. Argumentul nostru în acest sens este faptul că medierea nu este o împăcare, ci este o instituție prin care persoana vătămată poate să își recupereze pre-

judiciul prin ducerea la bun sfîrșit a procedurii medierii, chiar dacă partea vătămată își retrage plîngerea.

Atît în România, cît și în Republica Moldova, în ceea ce privește acțiunea civilă din procesul penal, medierea litigiilor civile prezintă avantajul că partea vătămată își poate recupera mult mai repede paguba suferită, așadar îi pot fi îndeplinite pretențiile civile acolo unde are loc o negociere reușită în cadrul desfășurării procedurii de mediere, urmînd ca apoi procesul penal să își poată continua cursul stabilit în litera legii, dacă fapta săvîrșită este gravă sau deosebit de gravă.

În general, medierea face ca părțile din proces să își poată încheia disputa în termeni satisfăcători pentru ambele părți, conflictul stingîndu-se prin retragerea plîngerii de către persoana vătămată, în cazurile în care gravitatea redusă a infracțiunilor nu este contrară interesului public, însă sînt și conflicte în care procedura medierii eșuează din variate motive.

Unele cerințe ale Uniunii Europene cu privire la mediere. Apărută ca o cerință a Uniunii Europene, medierea s-a dovedit a avea un impact scăzut în conștiința societății. Însă, societatea civilă a fost obișnuită prea mult timp să își încredințeze unui complet de judecată absolut orice problemă aflată în contradictoriu cu altă persoană, așteptînd de la instanță ca să le fie rezolvată neînțelegerea pe care, cu un mic efort de voință și înțelegere, ar fi putut-o rezolva în mod amiabil. De aceea, este nevoie de a se schimba conștiința societății, pactul social determinînd schimbări radicale în fiecare dintre noi.

În acest sens, în cadrul celui de-al treilea Summit al Consiliului Europei (Varșovia, mai 2005), șefii de state și de guverne și-au luat angajamentul „să facă uz din plin de potențialul normativ al Consiliului Europei” și să promoveze „punerea în aplicare și dezvoltarea instrumentelor juridice și mecanismelor de cooperare juridică”. De asemenea, ei au decis „să ajute statele-membre în înfăptuirea justiției cu echitate și rapiditate și să dezvolte mijloacele de alternativă de soluționare a litigiilor”. În lumina acestor decizii, unul dintre obiectivele statutare ale CEPEJ [7] este acela de a permite o mai bună aplicare a instrumentelor juridice internaționale ale Consiliului Europei privind

eficacitatea și echitatea justiției, astfel încât a înscris o nouă acțiune pe lista priorităților sale: facilitarea aplicării efective a instrumentelor și reglementările Consiliului Europei cu privire la modurile de alternativă de soluționare a litigiilor. Astfel că, la nivel european, în cadrul Consiliului Europei, a fost adoptat la Strasbourg, în data de 7 decembrie 2007, CEPEJ (2007)13 – un Ghid pentru o mai bună implementare a recomandării cu privire la medierea în materie penală [8].

Toate eforturile Grupului de lucru privind medierea (CEPEJ-GT-MED) al Comisiei Europene pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) de a construi rolul justiției restaurative se așteaptă ca aceasta să fie eficientă, fapt care este condiționat de precizarea de a fi bine înțeleasă și susținută atât de către societate, cât și de către profesioniști. Un lucru este neîndoielnic, și anume că justiția restaurativă depinde de participarea și implicarea persoanelor din societate – ca victime sau ca făptuitori, ca reprezentanți ai comunității, ca facilitatori voluntari ori ca susținători ai participanților, în așa fel încât societatea civilă să cunoască în mod corect ce este medierea și modul în care fiecare poate beneficia de pe urma participării la procedura medierii. De asemenea, este necesar să fie implementate măsuri pentru a crește gradul de înțelegere cu privire la justiția reparatorie în rândul specialiștilor din justiția penală și care să fie asimilate de către agențiile ce oferă sprijin, tratament și consiliere. Pentru a avea încredere în justiția reparatorie, fiecare individ din societate trebuie să știe ce poate și ce nu poate aștepta să obțină prin apelarea la procedura medierii.

În egală măsură, se acționează pentru a recomanda măsuri specifice destinate să faciliteze aplicarea lor efectivă, în scopul îmbunătățirii implementării principiilor medierii conținute în aceste recomandări. Acest document al Comisiei Europene pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) se referă la Recomandarea Rec(99)19 cu privire la medierea în materie penală. De la adoptarea Recomandării, noțiunea medierii în materie penală a evoluat, apărând conceptul mai larg de „justiție reparatorie” (sau restaurativă), care cuprinde medierea dintre victimă și delincent. În acest sens s-au pronunțat și Principiile de bază ale Na-

țiunilor Unite referitoare la utilizarea programelor de justiție reparatorie în materie penală, prin Rezoluțiile 2000/14 și 2002/12 ale ECOSOC [10].

În cerințele Recomandării Rec(99)19, legislatorul și autoritățile judiciare penale ale statelor-membre sînt încurajate să identifice atît consecințele posibile ale medierii, cît și încurajarea și acordurile de mediere cu privire la procedurile penale. Totodată, avînd în vedere diferența de egalitate între drepturile victimei și ale delincentului în urma unei infracțiuni, se ia în considerare faptul că statele-membre ar trebui să fie sensibilizate asupra faptului că victima, datorită situației în care se află, necesită o atenție deosebită atît înainte de mediere, în cursul medierii, cît și după mediere, iar din acest motiv, statele-membre sînt sfătuite să întreprindă cercetări cu privire la acest subiect.

Gradul foarte scăzut de sensibilizare a Ministerului Justiției, a Curții Constituționale, a întregului personal judiciar, a organelor de cercetare, a procurorilor și a tuturor autorităților justiției penale, a victimelor și delincentului, a organizațiilor de susținere a victimelor, a profesioniștilor juridici și a publicului larg cu privire la justiția reparatorie reprezintă unul dintre cele mai mari bariere pentru dezvoltarea medierii. Astfel, medierea trebuie să fie promovată prin cercetarea științifică în domeniul medierii și a justiției reparatorii dintre victimă și infractor, pentru o mai bună predispoziție de a obține opinii sau influențe clare despre beneficiile pentru întreaga societate prin utilizarea acestei proceduri.

În lumina Recomandării Rec(99)19, un număr mare de state-membre ale Uniunii Europene au adoptat măsuri legislative care încurajează instanțele juridice, atît prin judecători, cît și prin procurori, să invite victimele și delincentii să solicite aplicarea procedurii medierii, și au posibilitatea să permită trimiterea cauzei la mediere în vederea rezolvării conflictelor dintre cele două părți. În acest scop, este necesar ca ambii participanți la mediere să fie pe deplin informați cu privire la procedura de mediere și să conștientizeze atît avantajele, cît și posibilele sale riscuri cauzate de eventualitatea revictimizării victimei. Acest obiectiv ar putea fi realizat prin intermediul sesiunilor de

informare, precum și al programelor de formare inițială și de pregătire continuă, deoarece este de o importanță considerabilă realizarea unor legături instituționale statornice între birourile de mediatori și organele de cercetare ori de judecată. Acest aspect ar putea fi realizat prin ședințe comune, prin conferințe și seminarii care să deschidă drumul unei bune colaborări între aceste instituții.

Potrivit Anexei la Recomandarea nr. R(99)19, decizia de a deferi un caz penal medierii, precum și de evaluare a rezultatelor unei proceduri de mediere, trebuie adoptată de autoritățile de justiție penală. De asemenea, în cadrul aceleiași Anexa, este precizat faptul că medierea în materie penală trebuie să fie un serviciu general disponibil, subliniindu-se faptul că *medierea în materie penală trebuie să fie disponibilă în toate etapele procesului justiției penale*, legislația trebuind să faciliteze medierea în materie penală [10].

În ceea ce privește perioada de realizare a medierii, în punctul 3 al Recomandării nr. (81)7 a CM (The Committee of Ministers) al CoE (Council of Europe) privind mijloacele de facilitare a accesului la justiție, se face specificarea că trebuie luate măsuri pentru înlesnirea ori, după caz, încurajarea concilierii părților ori a soluționării conflictelor pe cale amiabilă *înainte de demararea procedurii judiciare sau pe parcursul unei proceduri deja inițiate*.

În obiectivul 1 din Recomandarea nr. (86)12 a CM al CoE privind măsurile de prevenire și reducere a încălcărilor instanțelor, se cere să se pună accent pe încurajarea de către statele-membre a rezolvării pe cale amiabilă a diferendelor fie în afara sistemului judiciar, fie *înainte sau în timpul procedurii judiciare*, în cazurile care se pretează a fi rezolvate prin metode de alternativă. În urmărirea acestui obiectiv, recomandarea precizează faptul că pot fi luate în considerare aplicarea anumitor măsuri: a) să prevadă, cu situațiile potrivite, proceduri de conciliere în prealabil sau la începutul procedurii judiciare și care ar avea drept scop rezolvarea litigiului; b) să încredințeze judecătorilor, printre sarcinile lor principale, obligația de a căuta o soluționare amiabilă a litigiului între părți în toate cauzele în care este posibil, fie la începutul procedurii, fie în orice alt stadiu potrivit al acesteia.

Principiul 5 al Recomandării nr. (94) 12 a CM al CoE privind independența, eficiența și rolul judecătorilor prevede că, acolo unde este adecvat, una dintre responsabilitățile judecătorescilor ar trebui să fie încurajarea părților de a ajunge la o înțelegere amiabilă, din considerentul că discuțiile sînt mai bune decît litigiul, iar îndeplinirea acestei sarcini necesită mult tact și bun simț, într-o manieră în care imparțialitatea mediatorului să nu fie pusă la îndoială.

Reglementarea juridică a medierii în unele state din Europa. În încercarea implementării recomandărilor Uniunii Europene, o serie de state au aplicat deja principiul utilizării medierii în acțiunea penală, în condițiile în care valoarea prejudiciului material și social este redusă.

În **Danemarca**, Legea nr. 467 din 12 iunie 2009 privind medierea în cauzele penale, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2010, prevede posibilitatea recurgerii la mediere în cadrul comitetului de mediere (*konflikttråd*) în cauzele penale. În acest sens, în fiecare circumscripție teritorială, comisarul-șef al poliției stabilește un comitet de mediere în cadrul căruia, în cauzele penale, victima și autorul faptei au posibilitatea de a se reuni în prezența unui mediator neutru. Pentru realizarea medierii în cadrul comitetului de mediere, este necesar consimțămîntul ambelor părți, pe baza căruia se poate declanșa procedura medierii. Pot fi desemnați ca mediatori: judecători sau judecători supleanți ai instanței respective, ori avocații agreați de Direcția daneză a serviciilor judiciare (*Domstolstyrelsen*), cu titlul de mediator, în cadrul circumscripției teritoriale a instanței respective, aspect care este neobișnuit, ținînd cont de faptul că aceștia vor presta apoi activități în instanță, lipsind medierea de aspectul principiului de confidențialitate.

În ceea ce privește **Olanda**, deși nu există încă o lege a medierii, există totuși o inițiativă privind realizarea medierii la propunerea instanței, așa-numita „Mediation naast rechtspraak”, prin care instanța teritorială sau curtea de apel care instrumentează cauza informează părțile cu privire la posibilitatea de a opta pentru mediere. În acest sens, instanța teritorială poate face acest lucru în scris, astfel încît ambele

părți primesc o notificare însoțită de o broșură cu informații despre mediere, cu o autoevaluare în vederea medierii, precum și un formular de răspuns. În Olanda, medierea este posibilă oricînd și este utilizată cel mai adesea în acțiunile de drept civil, dar și în acțiunile de drept public. Este necesar de reținut faptul că în Olanda medierea se poate realiza cu ușurință, deoarece în fiecare instanță districtuală și în fiecare curte de apel se găsește un *ofțier de mediere*, care poate să răspundă la întrebări, să înainteze propunerea de mediere părții adverse sau să ajute părțile la găsirea unui mediator.

În ceea ce privește medierea în **Germania**, aici s-a elaborat deja o lege cu privire la mediere. La 26 iulie 2012 a intrat în vigoare, pentru prima dată în Germania, o Lege cu privire la mediere (*Mediationsgesetz*), publicată în Jurnalul Oficial (*Bundesgesetzblatt*) I, p. 1577. Această lege transpune în legislația germană Directiva 2008/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2008 privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială, publicată în JO L nr. 136 din 24.5.2008, p. 3. Cu toate acestea, aria de aplicare a legii germane privind medierea depășește în mod onorabil exigențele directivei europene, legea germană acoperind toate formele de mediere din țară, fără deosebire de tipul litigiului sau de locul de reședință al părților implicate în litigiu.

În **Regatul Unit al Marii Britanii**, responsabilitatea pentru realizarea politicii privind medierea îi revine Ministerului de Justiție.

Portugalia are un organism guvernamental denumit „Oficiu pentru rezolvarea alternativă a litigiilor – GRAL” (*Gabinete para a Resolução Alternativa de Litígios*), care este responsabil de reglementarea activităților de mediere. Medierea cazurilor de familie, de muncă și celor penale prevede structuri proprii, cu mediatori specializați în aceste domenii. Medierea civilă și comercială are loc ca parte a unui proces judiciar în cadrul Curților de Pace (*Julgados de Paz*).

Regatul **Spaniei** încă nu are o lege a medierii, cu toate că Ministerul Justiției lucrează la transpunerea Directivei 2008/52/CE privind medierea. La nivel de stat există Serviciul Interconfederal de Mediere și Arbitraj (*el*

Servicio Interconfederal de Mediación y Arbitraje – SIMA), care oferă gratuit servicii de mediere a conflictelor ce depășesc competențele instanțelor. În ceea ce privește justiția minorilor (cu vîrste cuprinse între 14 și 18 ani), medierea este definită în mod expres drept un mijloc de reeducare a minorului. În acest cadru, medierea este realizată de echipe care sprijină Parchetul pentru minori (*Fiscalía de Menores*). În ceea ce privește justiția adulților, medierea nu este reglementată, cu toate că, în practică, în anumite provincii, medierea are la bază regulamentele și procedurile penale, care permit reducerea pedepsei prin remedierea prejudiciului.

În **Italia**, medierea a căpătat de curînd un aspect de prioritate, însă aceasta are rădăcini legislative începînd cu anul 1931, prin „Actul de Siguranță Publică”, pentru medierea utilizată de către ofițerii securității publice. În 2011 este emisă Legea nr. 148, care în articolul 35 prevede integrarea normelor Decretului legislativ nr. 28/2010. Italia a reușit, începînd cu anul 2010, armonizarea legislației naționale cu legislația Comisiei Europene, raliindu-se Directivei 2008/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2008 privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială, publicate în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L136/3 din data 24.05.2008.

Concluzii. Procentul mare al conflictelor – atît între cetățeni, cît și între organizații – care se adresează justiției pentru rezolvarea neînțelegerilor, face ca profesia de mediator să devină o necesitate la nivelul UE, în așa fel încît o mare parte din procesele pe rol ale tribunalelor să fie transferate la birourile de mediere, realizîndu-se astfel o diminuare a cauzelor aflate pe rol din cadrul instanțelor judecătorești.

Reprezintă o necesitate stringentă asigurarea unei medieri de calitate, care să dea satisfacție părților implicate în dispute, pentru crearea unui climat de încredere la nivel social.

Mediatorul nu poate fi obligat să furnizeze ulterior probe în instanță cu privire la faptele aflate pe parcursul medierii într-un litigiu existent între părțile implicate în respectiva mediere, în acest mod asigurîndu-se confidențialitatea medierii.

Este foarte important faptul că, chiar dacă părțile recurg la mediere, există garanția că în situația în care una din părți este nemulțumită de rezultatul final al medierii, aceasta nu își pierde dreptul de a se adresa instanței de judecată. Așadar, medierea are drept scop determinarea unor subiecți concreți să acționeze potrivit voinței lor și în realizarea drepturilor lor legitime.

Din punctul de vedere al formelor de exprimare, medierea ca fenomen social-juridic presupune un proces de aplicare a dreptului, o activitate juridică concretă de exercitare a legalității. De aceea, pentru asigurarea legalității medierii este necesară reglementarea juridică și realizarea acesteia sub formă de raport juridic în strictă conformitate cu prevederile legii.

Recenzent:
Gheorghe ALECU,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Referințe bibliografice:

1. Legea nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 441 din 22 mai 2006, cu modificările aduse prin Legea nr. 370/2009 privind medierea și organizarea profesiei de mediator și publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 813 din 3 decembrie 2009; O.G. nr. 13/2010 pentru modificarea și completarea unor acte normative în domeniul justiției în vederea transpunerii Directivei 2006/123/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 decembrie 2006 privind serviciile din cadrul pieței interne, publicat în Monitorul Oficial al României din 30 ianuarie 2010, astfel cum a fost aprobată cu modificări prin Legea nr. 128/2010 publicată în Monitorul Oficial al României nr. 453 din 2 iulie 2010; aprobată cu modificări prin Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 714 din 26 octombrie 2010; Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, publicată în M. Of. nr. 65 din 30 mai 2012; Legea nr. 115/2012 pentru modificarea și completarea Legii nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, publicată în M. Of. nr. 462 din 9 iulie

2012; OUG nr. 90/2012 pentru modificarea și completarea Legii nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, precum și pentru modificarea art. II din Legea nr. 115/2012 pentru modificarea și completarea Legii nr. 878 din 21 decembrie 2012; OUG nr. 4/2013 privind modificarea Legii nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative conexe, publicat în M. Of. nr. 68 din 31 ianuarie 2013; Legea nr. 214/2013 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 4/2013 privind modificarea Legii nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a legii 134/2010 privind Codul de procedură civilă, precum și pentru modificarea unor acte normative conexe, publicată în M. Of. nr. 388 din 28 iunie 2013; OUG nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru, publicat în M. Of. nr. 392 din 29 iunie 2013; Legea nr. 255/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesuale penale, publicată în M. Of. nr. 515 din 14 august 2013; DCC nr. 266/2014 referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 200 din Codul de procedură civilă, precum și celor ale art. 2 alin. (1) și (12) și art. 601 din Legea nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, publicată în M. Of. nr. 464 din 25 iunie 2014.

2. Legea nr. 137 din 03.07.2015 cu privire la mediere, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova și publicată la data de 21.08.2015 în Monitorul Oficial nr. 224-233, art. 445, iar data intrării în vigoare fiind la 21.08.2015.

3. Huber. Exposé des motifs de l'avant-projet de Code Suisse. Berne, 1902, apud Jean Moruzi. Studiu de drept și procedură penală. București: Tipografia Închisorii Văcărești, 1933, p. 8-17.

4. Ubaldo Pergola. Il Reato. Roma, 1930, p. 208-246; Francesco Antolisei. L'Offesa e il danno nel reato. Bergamo, 1930; ibidem, L'Azione e l'evento nel reato. Milano, 1928; Giulio Paoli. Il reato, il risarcimento, la riparazione. Bologna, 1924; Mauro Angioni. La volontarietà del fatto nei reati, Contributo alla nozione del "dolo". Torino, 1927; Giacomo dell'Italia. Il "fatto" nella teoria generale del reato. Apud Jean Moruzi. Studiu de

drept și procedură penală. București: Tipografia Închisorii Văcărești, 1933, p. 27-29.

5. Codul penal al Republicii Moldova, emis de Parlamentul Republicii Moldova la data de: 18.04.2002, publicat la data de 14.04.2009 în Monitorul Oficial nr. 7274, art. 195. Republicat în temeiul articolului III lit. c) al Legii nr. 277-XVI din 18 decembrie 2008 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 41-44 din 2009, art. 120, cu modificările și completările operate prin Legea nr. 277-XVI din 18 decembrie 2008, publicată în Monitorul Oficial al RM nr. 41-44 din 2009, art. 120, data intrării în vigoare – 24 mai 2009.

6. Alexei Barbăneagră, Gheorghe Alecu, Viorel Berliba, Vitalie Budeci, Trofim Carпов, Valeriu Cușnir, Radion Cojocar, Alexandru Mariș, Tudor Popovici, Gheorghe Ulianovschi, Xenofon Ulianovschi, Nicolae Ursu, Victor Volcinschi. Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu (Legea nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. Cu toate modificările operate până la republicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74/195 din 14.04.2009. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale). Chișinău: Centrul de Drept al Avocaților („Tipografia Reclama” SA), 2009.

7. Comisia Europeană pentru Eficacitatea Justiției (CEPEJ).

8. [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ\(2007\)13&Language=lanRomanian&Ver=original&Site=DGHL-CEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ(2007)13&Language=lanRomanian&Ver=original&Site=DGHL-CEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true).

9. Rezoluțiile 2000/14 și 2002/12 ale ECOSOC.

10. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806ab9b7#search=Recomandarea%20nr%2E%20%2881%29%207%20a%20CM%20%28The%20Committee%20of%20Ministers%29%20al%20CoE>.

LISTA publicațiilor în „Legea și viața” pentru anul 2016

Nr. 1

Victor GUȚULEAC, Virginia ANDREEV. Raportul juridic și răspunderea juridică – instituții juridice de bază ale dreptului contravențional.

Мирослава ДЯКОВИЧ. Особенности правового регулирования регистрации вещных прав по законодательству Украины.

Ana MORAR, Ilie ROTARU. Drepturile omului ca un consumator al serviciilor de educație și instruire.

Б. СОСНА. О некоторых вопросах совершенствования принудительного исполнения судебных решений.

Тудор КАПША. Оплата труда научно-педагогического персонала учреждений высшего образования: некоторые правовые аспекты.

Н. СЛУТУ. О некоторых проблемах, возникающих при применении законодательства, регулирующего приватизацию квартир, жилых домов и приусадебных земельных участков.

Ioana CASANDRA. Noțiunea de minor prin prisma unor tehnici normative din legislația penală a Republicii Moldova.

Ирина ДЕМЬЯНЕНКО. Проблемы организации местных общих судов как основного звена судебной системы Украины.

Denis BOAGHI. Principiile administrației publice în unitățile administrativ-teritoriale cu statut special de guvernare din Republica Moldova.

Diana TRICOLICI. Evoluția istorică a instituției moștenirii.

Nr. 2

V. GUȚULEAC, A. HARBUZ. Temeiul juridic de aplicare a răspunderii contravenționale.

A. CHIRUȚA. Părăsirea locului accidentului rutier în tipologia infracțiunilor din domeniul transporturilor.

O. ȚURCAN. Principiile ce guvernează justiția în statul de drept.

T. MOSTOVEI. Deontologia funcționarului public: de la norme morale spre conduită profesională.

Б. СОСНА, А. СОСНА, К. ПОПУШОЙ. Потребители коммунальных и некоммунальных услуг нуждаются в более совершенной правовой защите.

Н. СЛУТУ. О некоторых проблемах, возникающих при обжаловании актов судебных исполнителей.

Р. ЯРОВАЯ. Штраф как административное взыскание, которое применяется к специальным субъектам – водителям автотранспортных средств.

Роман ТАШЬЯН. Виды чартерных договоров.

A. ШАБЛИЕНКО. Публичное администрирование электронной коммерции в соответствии с законодательством некоторых стран Азии.

Ю. ФОМЕНКО. Бюджетный процесс зарубежных государств.

Nr. 3

V. CĂRARE. Data actului oficial.

V. PUȘCAȘ, V. KUCIUK. Inițiativa populară de revizuire a constituției are suport legal și constituțional.

Б. СОСНА, А. СОСНА, Ю. ЗДОРОВ. Исполнение обязательств и ответственность за неисполнение обязательств.

Н. СЛУТУ, Р. ЦУРКАН. Способы обеспечения исполнения обязательств и ответственность за неисполнение обязательств.

T. КАПША. Коллективные соглашения – важное средство защиты трудовых прав и законных интересов работников в условиях кризисных явлений.

Н. КРИСТЕВА. Профессионализм местных выборных лиц как залог эффективной деятельности местной власти.

A. CUCULESCU. Democrația – principiu intrinsec instituirii organelor puterii în stat.

V. ENICOV. Securitatea juridică – element al securității persoanei în statul de drept.

V. SÎRGHII. Procedura de declarare a valorii în vamă la mărfurile importate și actele de procedură vamală.

Gh. COSTACHI, P. ȚURCANU. Recenzie la studiul „Sînt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr”, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, Institutul de Creație Legislativă „Lex Scripta”, 2015, 964 p. Autor: Mihai Corj, doctor în drept, conferențiar universitar, decan al Facultății de Drept a Institutului Nistreen de Economie și Drept, președinte al Institutului de Creație Legislativă „Lex Scripta”.

Nr. 4

Valeriu CERBA. Analiza juridică și consecințele semnării Acordului moldo-rus din 1992 de încetare a focului la Nistru: problemele existente în procesul de reglementare a referendumului transnistrean.

Tatiana MACOVEI. Noțiunea și natura juridică a litigiilor de muncă.

A. СОСНА, Р. ЦУРКАН. Правовое регулирование социальной защиты.

Тудор КАПША. Организационно-правовые аспекты проведения забастовок в Молдове.

Anastasia CATAN. Conceptul modern al relațiilor dintre personalitate și stat în contextul normelor de drept.

Alina CODREANU. Considerațiuni privind natura juridică a contractului de achiziție publică.

Evghehi CARA. Abordări conceptuale privind fenomenul separatismului.

Gheorghe Sorin SLABU. Aspecte teoretice cu privire la soluționarea conflictelor de muncă ale sportivilor.

Lilia PÎSLARU. Conexiuni între genetică și drept.

Edgar ROTUNDU. Reguli generale privind procedura declarării vamale în Republica Moldova.

Nr. 5

Valeriu KUCIUK. „Optimizarea” hărții judiciare naționale optimizate.

Viorica CĂRARE, Cornelia GORINCIOI. Evoluția dreptului concurenței.

Mihai CORJ. Gafa ministerului finanțelor este în defavoarea contribuabililor.

Tatiana MACOVEI. Cadrul conceptual general al interzicerii discriminării după criteriul de sex în domeniul raporturilor juridice de muncă ale femeilor.

Valeriu CERBA. Aspecte privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

Andrian CREȚU. Cauzele care exclud procedura contravențională în cazurile ce privesc contravențiile de mediu (ecologice).

Sergiu CIOBANU. Statutul procuraturii în sistemul organelor de stat.

Grigore ARDELEAN. Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității ce le caracterizează.

Edgar ROTUNDU. Aspecte teoretice și juridice.

ale declarării electronice în Dreptul vamal.

Насир МАМЕДОВ. Исторический аспект намерения геноцида армянского шовинизма против азербайджанского населения.

Н. КРИСТЕВА. Актуальные вопросы ответственности в системе местных органов представительной власти.

Nr. 6

Георге КОСТАКИ, Лидия БОРШЕВСКАЯ. Противодействие попыткам в Республике Молдова и построение правового государства.

Rita MUNTEANU. Consecințele nihilismului juridic la etapa actuală de dezvoltare a societății contemporane.

Andrei PÂNTEA. Bănuiala rezonabilă prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului privind libertatea și siguranța persoanei.

Constantin NEGRILĂ. Dreptul fundamental la muncă: garanții, responsabilități, obligații și consecințe. Discriminarea – factor determinant în analiza dreptului la muncă, comportamentul factorilor implicați privind devianța și urmările datorate factorilor psihosociali.

Vladislav SCHIBIN. Problematika incriminării penale a faptelor de preluare forțată a întreprinderii.

Lilia PÎSLARU. Manipulările genetice prin prisma reglementărilor juridice.

И. АРСЕНИ, Б. СОЧА. Особенности судебной практики европейского суда по правам человека при рассмотрении дел, связанных с лишением родительских прав.

К. СОЛТАН, И. ТАБАН. Гражданско-правовая ответственность за вред, причиненный органами публичной власти.

А.СОЧА, В. ЗДОПОВ. О необходимости реформирования системы принудительного исполнения.

Gheorghe Sorin SLABU. Clasificarea sistemelor de soluționare a litigiilor ce decurg din contracte de muncă sportive.

Andrei SMOCHINĂ, Alexandru ROȘCA. Recenzie la studiul „Sînt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr” (Chișinău, „Tipografia Centrală”, 2015, 964 p.) Autor: Mihai CORJ, doctor în drept, conferențiar universitar, președinte al AO Institutul de Creație Legislativă „Lex Scripta”.

Nr. 7

Gheorghe COSTACHI. Funcțiile constituției – factor important de configurare a regimului constituțional contemporan. Djulietta VASILOI, Olga SPÎNU. Teorii criminologice naționale de anvergură universală.

Veronica GÎSCA. Cadrul normativ privind actul juridic de opțiune succesorală.

Andrei PÂNTEA. Libertatea și siguranța persoanei, analizate prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului.

Andrian CREȚU. Perspectiva consacrării principiului prezumției vinovăției în cauzele ce privesc contravențiile de mediu (ecologice).

Mihail SORBALA. Asigurarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei reținute sau arestate în contextul Hotărîrii Curții Constituționale a Republicii Moldova din 23.02.2016.

Rita MUNTEANU. Cauzele răspîndirii nihilismului juridic, analizate prin prisma realității sociopolitice și juridice din Republica Moldova.

Murad Fikret oglu MEHDIYEV. Contractual problems of „production sharing agreements” and „host governmental agreements” in oil and gas sphere in the republic of azerbaijan (on the example of shah deniz gas value chain project). Igor BĂCU. Excepțiile procesuale – un imperativ actual al justiției moderne.

Б. СОЧА, А. СОЧА. О некоторых проблемах порядка обжалования судебных решений.

Д. БЕЛЕЦКИЙ. Историческая ретроспектива понимания и регулирования способов прекращения права частной собственности в гражданском праве.

И. АРСЕНИ. Отличие дистрибьюторского договора от смежных договорных конструкций.

Nr. 8

Zinaida LUPAȘCU. Procesul unificării legislației vamale – mediu favorabil pentru eliminarea impedimentelor pentru armonizarea ei la standardele europene.

Veronica GÎSCA. Titularii dreptului de opțiune succesorală.

Pavel ȚURCAN. Considerații funcționale și metodologice privind stabilirea valorii mărfii în vamă.

Ana MORAR, Ilie ROTARU. Aspecte teoretice generale privind protecția juridică a consumatorilor în Republica Moldova.

Rita MUNTEANU. Interconexiuni dialectice de conținut al nihilismului juridic în cadrul raportului *drept – religie*.

Adrian LEBEDINSCHI. Corelația definitorie dintre starea de încetare a plăților, incapacitatea de plată, insolvență, insolvabilitate, faliment, bancrută.

Marin MEGHEREA, Sergiu CIOBANU. Regimul juridic al frontierei de stat din perspectiva protecției juridico-penale.
Ina BOSTAN, Elena NICOLAEV. Aspecte teoretice privind regimul juridic al sancțiunilor civile.

Тудор КАПША. Правовые аспекты трудоустройства в учебных заведениях Молдовы.

Юрий ЗДОПОВ. Правовое регулирование отношений, возникающих из азартных игр и пари.

Nr. 9

Elena BUGUȚA, Victoria BOGOMOLOVA. Înfăptuirea justiției – funcție exclusivă a autorității judecătorești.

Liliana ROTARU-MASLO. Stabilirea filiației firești a copilului în dreptul internațional privat – probleme și soluții.

Adelina BĂCU. Principiul autorității de lucru judecat – garant al stabilității juridice.

Tatiana MACOVEI. Noțiunea și clasificarea conflictelor colective de muncă.

Viorica URUSU. Aspecte generale ale dezvoltării istorice a conceptului de vinovăție în Rusia.

Larisa BUGA. Unele aspecte privind metodologia construirii sancțiunii normei juridico-penale.

Б. СОЧА. Проблемы законодательства, регулирующего дисциплинарную ответственность рабочих и служащих.

А. СОЧА. Право на наследство и его защита.

И. АРСЕНИ. Место дистрибьюторского договора в системе гражданско-правовых договоров Республики Молдова.

Nr. 10

Георге КОСТАКИ. Правовая и политическая культура – необходимые условия для демократизации общества и консолидации конституционно-правового режима.

D. BALTAG, M. D. FRĂTOAICA. Particularitățile și problemele formei procesuale de realizare a răspunderii juridice în diferite ramuri ale dreptului.

Radion COJOCARU, Terentie CARP. Elemente de Drept penal comparat privind infracțiunile contra familiei și minorilor.

Tatiana FOCȘA. Determinarea particularităților principiiului interesului superior al copilului în contextul asigurării drepturilor lui.

Evgheni CARA. Fenomenul separatismului: metode și mijloace de operare ale făptuitorilor, cazurile Irlanda de Nord și Republica Moldova.

Liliana ZIDARU. Unele considerente privind statutul special al subiectului răspunderii juridice în Teoria generală a dreptului.

Victor MICU. Privire generală asupra răspunderii statului contemporan.

Gheorghi TATARU. Rolul instituției prezidențiale în cadrul sistemului puterii de stat.

Viorica URUSU. Aspecte generale ale dezvoltării istorice a conceptului de vinovăție în Rusia.

Criterii pentru publicarea articolelor în revista „Legea și viața”.

Nr. 11

Tudor CAPȘA. Folosirea cu bună-credință a drepturilor și obligațiilor de muncă: unele aspecte juridico-practice.

Pavel ȚURCAN, Octavian CIOBANU. Expertiza mărfurilor și mijloacelor de transport ca instrument suplimentar de efectuare a controlului vamal.

Radion COJOCARU, Terentie CARP. Reglementări normative internaționale privind ocrotirea familiei și minorilor.

Veronica GÎSCA. Caracterele juridice ale testamentului.

Elena BUGUȚA, Victoria BOGOMOLOVA. Definierea conceptului de autoritate judecătorească în contextul reglementărilor constituționale.

Liliana ROTARU-MASLO. Filiația adoptivă a copilului: aspecte de drept național și internațional.

Angela TĂLĂMBUȚĂ. Particularitățile condiției de întreținere pe viață la înstrăinarea bunurilor prin intermediul contractului civil.

Б. СОЧА, Ю. ЗДОПОВ. Правовое регулирование азартных игр в Республике Молдова и в зарубежных странах.

Adrian BADIA. Tehnica criminalistică: exegeză istorico-evolutivă.

Svetlana SLABU. Reflecții cu privire la actul de justiție pe teritoriul Uniunii Europene.

Bianca MOLDOVEANU. Mecanismul puterii în stat: istorie și actualitate.

Valeriu KUCIUK, Udi RAHMANI. Paradigma fiscală a pieței de capital din Moldova.